

libello actoris. donec actor eorum libello se paratim offerat respondere. et sic si actor velit statim respondere renunciando deliberatozys predicta malitia non inuabitur.

Sequitur secunda pars processus iudicij de inceptioe litis.

Exposito isto modo prima parte principali processus seu ordinis iudicij. veniamus nunc ad secundam partem videlicet ad inchoationem iudicij seu litis que habet fieri per lit. contest. Cum ipsa sit iudicij seu litis fundamentum de lit. contest. c. unico. Si ergo reo deficiunt exceptiones dilatorie vel pemptorie priuilegiatę. nec potest nec vult actor recedere iure debet in termino statuto libello respondere. et ad hoc ut lit. contest. debite fiat. Actor vel eius procurator habet ponere contenta in libello suo. Et iudex eis propositis vel etiam ipse actor debet interrogare reum. Ut si proposita in libello credat esse vera et petita fieri debere. et sic reo respondere sit lit. contest. Et hoc est quod tex. in c. unico. de lit. contest. dicit. quod per petitionem in iure proposita et responsione secuta. fit lit. contest. Cum non sufficit libellum esse oblatum. et responsionem preter factam ad hoc. ut inducta sit lit. contest. quod libellus non loquitur per l. unicam. c. de lit. contest. Requiritur ergo quod actor contenta in libello suo proponat. si tamen inuenitur in acti. oblati libellus et scriptura sufficiens rei responsio. presumitur propositio et interrogatoz interuenisse ut no. in alle. c. unico. de lit. contest. et quod interueniat propositio et interrogatio raro seruatur in penita. de qua etiam in spe. de lit. contest. §. i. d. sic igitur in lite contest. procedat. Et est lit. contest. fundamentum iudicij per petitionem in iure proposita et congrua responsione secuta a iudice. contest. facta que obmissio si in figura iudicij procedat.

Veratur in omnibus laboribus et sumptibus litigantes. Et ista diffinitio est que est osti. ipse per singula membra declarat. Et ponit post eum Jo. an. in c. unico. de lit. contest. et fit cōter preter sub ista forma.

Talis procurator. N. rei respondendo preterito libello quo actoris narrata putantur negat esse vera. Et dicit petita in ipso fieri non debere a iudice lit. contest. di. Et tunc scribet tabellio lit. contest. eē facta hoc modo. Anno tali die tali etc. Coram vobis decano iudice predicto eo sedente per tribunali comparuit talis actor vel talis eius procurator. et cum ac petitionem suam in ipsius libello contenta verbo proposuit. predictusque vobis iudex vel actor seu ipsi procurator tale reum vel tale eius procuratorem super his propositis ac petitis an ea crederet fore vera et petita fieri debere interrogauit. Qui ad interrogatores huiusmodi respondens narrata et proposita eo modo negauit esse vera. et dixit petita fieri non debere a iudice lit. contest. Et sic responsione sua facit et in scriptis obmittit in hec verba. Talis procurator etc. In istis contestatione si bi facta. ipsis partibus vel procuratoribus partium prestandum et prestari videndum calumnie iuramentum diem talez pro termino assignauit. Tabellio or dinarij sic solet scribere. Talis reus vel eius procurator respondendo libello actoris negauit narrata in ipso prout narrantur esse vera. et dixit animo lit. contest. petita fieri non debere. Jurabitur de calumnia tali die etc. Per istam rei responsionem respondetur ad narrata et ad petita in bello. et exprimat animus scilicet quod animo lit. contest. etc. ut patet in forma. Si tamen fit responsio ad solam narrationem. vel etiam ad causam. ex qua petuntur. dicuntur de. et alb. et lib. do sciensis et Johan. and. quod facta lit. contest. quia per negationem cause sequitur.

negatio effectus. et negatio narrationis negatur conclusio que sequitur ex narrationis. **¶** Autem non sit necessaria declaratio vel expressio animi videlicet quod dicat reus animo lit. contest. est decisum in rota. ut patet in conclusione. xvij. que incipit. **I**tem si pars rea. Et determinat guilt. in spe. de lit. contest. §. i. ver. quid si proponitur. quia presumitur casus ex quo verba sunt apta. **¶** Unde si reus diceret aliqua verba apta ad lit. prest. non tamen vellet per ea lit. contestari. sed diceret ea ad iudicis instructionem deberet de hoc protestari. de quo de fo. compe. si clerici. **¶** Et alle. in. c. unico. de lit. contest. et per predictam responsionem formaliter et communiter fit lit. contest. **¶** An autem per responsionem iuris. si dicat reus nolo vel volo litigari vel contendendum puto. vel non credo me debere. sed si debeo paratus sum solvere. vel dicit ad actorem tu mentiris per gulam. vel responderet de credulitate etc. **¶** In his fit per hoc contest. no. in. c. unico. de lit. contest. et in spe. §. i. **¶** Et si reus confitetur si libellus precessit per talem confessionem est facta lit. contest. de quo de elec. dudum. ij. **¶** Et dixi alias circa materiam libellorum quod tamen quidem legiste impugnant. de quibus per Jo. an. in addi. spe. de lit. contesta. §. i. super ver. si reus non negat **¶** Et quis ut dictum est supra. facta lit. contest. iudex assignet terminum partibus ad iurandum de calumnia. quia id ex ordine statim succedit cum ipso lit. exordio sit prestandum de calumnie iuramento. ca. 1. et exponitur ibi post primum lites exordium scilicet immediate post lit. prest. ut. e. ti. cum causam **¶** Si tamen non fuerit iuratum in exordio poterit postea in quacunque parte lites prestari. ut eo. ti. ca. i. li. vi. **¶** Etiam si in tota causa obmissus fuerit tacite. per hoc processus non viciatur

ut ibi. in. ij. **¶** Rñso. **¶** Et quando dicitur prestari iuramentum de calum. debet intelligi scilicet vitanda sicut dicitur habet at unusquisque suam propter fornicationem scilicet vitandam et non committendam. xxx. di. verum. et est calumnia. quoniam quis scienter iniuste agit vel resistit. ut in. le. i. ff. ad turpillia. §. calumnia. iij. q. iij. §. notandum. et habet hoc iuramentum quinque ca. que ponit Bern. de iura cal. c. i. et in. iij. glo. et de hoc ponit etiam ibi versus **I**udex ergo faciat iurare actorem primo vel eius procuratorem habentem tamen ad hoc mandatum speciale sub hac forma

¶ Forma iuramenti de calumnia.

¶ **E**t iurabis vel etiam iuras quod tu calumniose non petis. sed quia credis et estimas te iuste petere **¶** Vel si alios **¶** Tu iurabis te litem istam animo calumniandi non movisse. nec movere. nec moturum **¶** Item quod veritatem super hijs de quibus interrogaberis respondebis et eam non negabis **¶** Item quod non vteris scienter falsa probatione. **¶** Item quod non corrupisti nec corrumpes iudicem vel tabellionem nec disti nec dabis nec promissisti nec promittes aliquid per te vel interpositam personam pro hac causa ut sententia pro te feratur. **¶** Nisi illis personis quibus iura dare permittunt. **¶** Item quod dilationem non petes gratia lites differende **¶** Et concludendo dicat iudex et ita iuras quod sicut ego dixi verum est et ita servabis sic te deus adiuvet et hec sancta dei evangelia **¶** Confuluit tamen Guil. in spe. eo. ti. §. nunc dicamus. in princ. quod litem puta de dilatione ad evitacionem perituri multorum evitatur et obmittatur. **¶** Deinde iudex convertendo se ad reum vel eius procuratorem dicat sibi **¶** Et tu iurabis

q̄ putas te peti noni actoris iuste cōtra
dicere et ita vix esse et te obseruaturū in
defendēdo sicut iste iurauit in agēdo sic
te deus adiunet rē. In cōmunibz autēz
iudicijs vbi vterqz gerit personaz vtri
usqz. s. actoris et rei. vt de pba. ex litteris
vterqz prestat iuramentū actoris et rei.
partes tñ vel procuē. eoz se breuiter ex
pediendo dicant et quilibet eoz. Ego iur
to iuramentum de calūnia cum omnibz
ca. et clausulis suis sic me deus adiunet.
rē. obmissa expresseione capitulor et iu
rant pcura. in alias vñozum suoz et non
pprias. sed qz procurator calumniari po
test sicut dominus. Unde pcura. etiam
in aiam ppriam iurare tenetur. de iura.
calū. c. ij. secundo respon. li. vi. Et dō
minus non incurrit pcurium ex facto p
cura. nisi ipse dominus sit in culpa. de q̄
in. c. vl. de iure iur. li. vi. et in de. ij. de p
cura. in vñ. glo. Et iuramentum istud
de calūnia est inuentum vt veritas eli
ciatur. Item vt timore iuramenti ligā
tium temeritas p̄pescatur. Itē vt iura
menti timore iurans imemor sue salutis
quo ad alia. c. non efficiatur. et ita no. de
iura. calum. c. cetēz in glo. ij. et sup eo.
Et aduertendum q̄ habemus quatuor
genera iuramentorum que prestantur a
pabz in iudicio. Iuramentum de ma
licia. quod potest deferre iudex pti quā
tociqz sibi videbitur expedire. vt etiāz
factū est supra circa exceptiones. Item
iuramentum de calūnia et istud prestat
debet statim post lit. p̄testa. vt dictūz est
supra. Et prestat hodie tam in spiritali
alibus q̄ in civilibus vt de iur. calum.
c. i. respon. ij. li. vi. Et etiam in crimina
libus. de quo tamen sunt opinionēs. vt
no. e. ti. c. i. Item iuramentum de verit
ate dicenda quod in spiritalibus pre
stat. Item iuramentum de aliorūz. qd̄
deferret iudex actori in supplemētum pro

banonum. vel reo ad suā innocētiā offē
dendam. vel etiam p̄ pti iuxta formā. c.
vñ. de iure iur. Formam aut iuramēti qd̄
iuramentū prestat a iureo ponit Guil.
in spe. e. ti. §. restat. et. sed pone iudeus
Et si aliqua p̄tium recusaret prestare b
iuramentū habebit penā. de qua in. c. vl
ti. de iur. calū. §. pena. et tabellio p̄dic
ta scribat in actis in hac forma. Die ta
li anno quo supra comparuerūt in iudi
cio corā domino iudice supradicto ipso
in loco suo p̄sueto pro tribunali sedente
talīs actor vel talis ipsius pcura. ex na
pte. et talis reus vel eius procuē. pte ex
altera. et ibidem ptes hmoi vel eaz pro
curato. primo actor vel su⁹ procurator.
deinde re⁹ vel procurator eius calūnie
iuramentū p̄stiterunt: quo p̄stito p̄dic
tus dominus iudex actori p̄fato vel suo
procuratori. diem talem ad ponēduz et
articulādum ac pti ree ad hoc fieri viden
dum in causa hmoi pro termino assigna
uit. **N**otarij ordinarioz breuiter sic
scribūt. Die tali. anno tali. iurato per p
tes vel eaz procuratores de calūnia arti
culabimur tali die. Termino ergo p̄dic
to adueniente actor habebit offerre posi
tiones et articulos. et istos vsus lōgenos
in causis admisit in de. sepe de ver. sig.
Sunt ergo ab vsu iducte positiones. et
postea per ius canonicū approbate. s. a
tpe Grego. ix. qz ante eū d̄ positionibz
non habuimus exp̄sum ius. sed per ip
sum. vt in. c. dudum d̄ elec. et in. c. vñ
co de lit. p̄test. et quō vocabūtur aliquā
do tituli. aliqui intēiones. aliqui ca. no.
de cau. poss. et pprie. cū ec. de testu. p̄es
sentium li. vi. et in de. sepe de ver. sig.
Et sūt positiones ad faciliore litiū expe
ditionē ppter partū p̄fessiones et articu
li ad clariore probanōē vt dicit tex. in
de. sepe de v. sig. Et positionū plures
pantur differentiē: quaz aliquas ponit

Guil. in spe. de positionibus. §. i. et alie
 no. d. p. fel. c. i. li. vi. in glo. i. et super ea.
Et d. positione eo quia super positionibus
 his ponit velud super fundamento quod eis
 p. fessans vel negans his p. cedit v. l. et
 vel non p. cedit. Item etiam no. p. Jo.
 an. in nouella. **A**rticulus autem d. q. ar
 tat. i. arte componit. et artat ad resp. de
 dum no. in. c. p. resentium prius alie. et
 supra in glo. **A**rticulus est nomen dimi
 tiuū designans aliquid p. culare a gene
 re suo p. debitas circūstantias decilum.
 ad hoc de off. dele. sup. questionū de arti
 culis no. Jo. an. in ad. vi. spe. de positi
 onibus. §. i. et dicit ibi Jo. an. in ad. vi.
 spe. de testi. §. nūc vidēdū in prin. q. ars
 articulandi inter causidicos summū re
 net gradum in curia romana et maxime
 in beneficialibus deuolunt. **U**nde con
 sulit q. curiā intrantes caueant quantū
 cūq. sint magni iuriste ne suo capite ar
 tem hāc in prin. sumāt. sed antiquis ad
 uocatis assistant vel secum habeant p. cu
 ratores exptos. et ibi Jo. an. circa eun
 dem. §. in stat. pulcrā materiem tractat
 ibi. **E**t positiones et articuli in i. l. h. seu
 iudiciū ordine seu loco sunt. s. post lit. p.
 test. et iuramentū calum. sup. principali
 tamen quantumcūq. faciente sunt p. bati
 ones fieri possunt. de quo in spe. de posi
 tionibus. §. iij. in prin. q. si reus habet p.
 bare exceptionem vel actor replicatōez
 suam. rediget exceptionem vel replica
 nonez in positiones et articulos. **E**id for
 mandas igitur positiones hac via p. uē
 tur. **N**am formans eas habet libellū p.
 oculis et eius ex tenore sumat et formet
 positiones et diligētē p. ficeret quas ha
 bebat necesse p. bare et sup. omnibus que
 debet probare positiones faciat: nec va
 let positio nec etiā confessio nisi fiat sup.
 re de qua agitur. de quo in spe. de positi
 onibus. §. p. p. regulariter autē de quo

etiam de p. fel. c. i. et ij. li. vi. **I**n actionē
 ergo reali sicut vsum est supra in p. ma
 forma libelli sic ordinet positiones suas
 actor. **P**ositiones et articulos infra scrip
 tos ac p. tenta et descripta in eis omnia et
 singula dat facit et exhibet. **C**orā vobis
 honorabili domo. **I**n iudice. et. p. cura
 tor nomine procuratorio talis actoris
 medio suo iuramento in tali cā. et. q. b.
 omnibus p. enit sigillatim p. talem reum ē
 p. tenti p. iuramentū suū sufficiētē et
 clare p. verbum credit vel non credit. of
 ferens se ad probandū negata ad super
 suam tamen probationem se non astrin
 gens. **I**n primis ponit et probare inten
 dit q. anno tali tpe contractus de quo i
 fra talis sempromius i cāpo talis loci ta
 lem fundū cuius fines i. fra i. p. cificante
 habuit ad eū p. nentem. **I**tem q. item
 sempromius anno predicto: die et mēle
 tali fundū b. mōi nicio actori p. dicto emē
 ti vendidit pro precio tot librarū denari
 orum. **I**tem q. ipse n. c. p. p. p. p. p. p.
 latum predicto luo v. ditor numerauit
 realiter et p. soluit. **E**l ponatur si non ē
 facta solutio q. venditor de precio fidez
 habuit. et. p. i. forma libelli. **I**tem q. se
 promius venditor memoratis fundum
 predictum et eius possessionem realiter
 tradidit nicio emptori antedicto. **I**tem
 q. se yus reus predictus eundem fundū
 a tali tempore tenuit et occupauit ten
 net et occupat. fructusq. eo pro ueniētes
 percepit et percipit et eum nicio actori re
 stituere liberrimū et vacuū dimittere seu
 assignare cum fructibus perceptis refra
 gant in periculum anime sue. **I**tem q.
 de p. missis omnibus et singulis fuit et
 est publica vox et fama. **D**at etiam libel
 lum p. parte sua oblatum pro positioni
 bus et articulis producta ac producēda
 in b. mōi causa inquantū faciunt pro p.
 te sua et non vltra. necnon de notorijis

signis et sigillis salvo iure addendi mi-
nuendi supplendi declarandi ut moris ē
Et positiones sic sunt formande qd sunt
de intentionem ponētis p̄fōrata natura
p̄posite actionis. Si ergo actor agit de
dominio rei p̄tēte. habet p̄siderare que
sunt necessaria in p̄batione dominiij Et
que sunt ista tactū est supra circa primū
libellum. et no. Guil. in spe. de loco. §.
nūc aliqua. d. vbi. Si agit publiciana
confideret que sunt necessaria in ea. et
sic de alijs de quo in spe. de posi. §. v. ad
fi. Et debent fieri positiones de p̄tētia
in libello vel ad ea p̄tētibz. Et iudex
debet examinare eas an faciant ad causā
vel non. et. ut p̄tēta patebit. et no. in c.
i. de confes. li. vi. Et debēt dari positio-
nes p̄ iuramentum et qui dat p̄trarias i
currit p̄iurium. de quo de iureiuran. c.
vlt. li. vi.

Tabellio sic scribit. Anno tali die ta-
li talis actor vel eius p̄curator comparu-
it corā iudice p̄dicto ac positiones et arti-
culos obtulit infra scriptos quibz p̄ par-
tem aduersam responderi et eam ad hoc
compelli et cogi postulauit. Et aduerso
p̄dicto dñō iudice adhuc sedēte p̄ tri-
bunali talis reus vel talis eius procura-
tor corā eo p̄paruit et c positionum et ar-
ticulorū p̄dictorū copiam sibi decerni
ac terminum ad dicendum cōtra eas vlt
respondendum eisdem p̄p̄etētem petijt as-
signari. P̄dictus ergo domin⁹ iudex
copiam h̄mōi reo vel eius procuratori
fieri decreuit. et diem talē ad dicendum
contra positiones et articulos h̄mōi vel
respondendum pro termino assignauit
Vel coram ordinario scribit tabellio.

Exhibitis his positionibus et articulis
per talem actorem vel eius procuratorem
in p̄ntia talis rei vel p̄curatoris sui. āno
tali die tali eis respondēbitur vel ipsi im-
pugnabuntur p̄ ipsum reum vel eius p̄

curatorem die tali. Et in h̄mōi assigna-
tione terminorū aliquando non exprimi-
tur p̄emptorie. qz isti termini p̄empto-
rij intelligunt licet non exprimātur. ut
no. in ca. pastoralis de excep. P̄tēti fieret
citatio vel assignatio ad s̄miam audien-
tiam. ut suo loco patebit.

**Forma positionum et articulorū in ac-
tione personali**

Positiones et ar-
ticulos ut supra i forma p̄cedēti
forō. In p̄mis ponit et p̄bare intēdit
qd citius actor p̄dictus p̄fato seyo
reo mutauit vel mutui cā numerauit
decem libras denariorum talis monete
Item qd idem seys debitor h̄mōi mu-
tuatam sibi pecuniam p̄dicto ticio cre-
ditori suo soluere p̄misit in tali termino
et loco bona fide. Item qd h̄mōi debitor
ipse seys debitor antedictus suo credi-
tori ticio in p̄p̄ressato termino r̄nduz
elapso soluere neglexit et hodie m̄strare
et de eo sibi satisfacere indebite contra-
dicit. Item qd de p̄missis omnibus et
singulis fuit et est publica vox et fama.
Insuper dat libelluz. ut in p̄cedenti
forma

In actione depositi sic concipiantur.

Positiones et ce-
tera. In primis ponit et p̄bat
intendit. qd citius actor p̄fatis penes
seym reum p̄dictum deposuit decre-
tales. Item qd h̄mōi depositus liber de-
cretaluz scriptis fuit in cartis bedinis
seu pergamento. Item qd glo. habuit or-
dinariā seu apparatū. Ber. p̄positū pa-
piensis. Item qd habuit desup corium
rubeū album vel nigz. Item qd secūdo
sextenus sic incipiebatur. Item qd p̄mi
quaterni principium fuit ille. Item qd

memoratus seyus predictum librum decretalium ex causa depositi ad se recepit. Item qd ipsum librum predicto depositori item depositarius reddere et restituere contradicit. Item qd de premisis omnibus et singulis. et. etiam insuperat libellum

In possessorio recuperande seu interdicto unde vi fiant sic positiones et articuli.

Positiones et cetera ut prius. In primis ponit et probare intendit. qd de anno tali die tali tunc actor predictus tales fundum vel domum cuius confines. i. describunt possedit. Item qd seyus predictus predicto anno et die eundem tunc sic in possessione reali et corporali existentem de domino seu fundo huiusmodi sey et eius possessione violenter expulit et eiecit. Item qd domum seu fundum huiusmodi. seu eius possessionem a tempore deiectionis et spoliationis predictae tenuit et occupavit tenetq. et occupat. et possessionem eandem cum fructibus inde perceptis et qui percipi poterunt predicto tunc spoliato restituere contradicit. Item qd vana propter hoc predictus sustinuit spoliari ex tali causa. et. et ipsius interest spoliationem huiusmodi et deiectionem factam non fuisse. Item qd fructus perceptos et qui percipi poterunt a predicto tempore vicissimiliter prout et percipi annuatim consueverunt videlicet tot maldra frumenti talis mensure. Damna vero et interesse ad tot libras denariorum ipse spoliatus estimat vestra tamen iudiciali salva taxatione. Item qd de premissis omnibus et singulis fuit et est publicator et fama. dat nihilominus libellum. et. Sic fiunt positiones et articuli in embra

tim et distincte. Quia articulus est per intentionis. ut no. de testi. presentium. li. vi. Vel si agitur contra eum qui non spoliavit sed spoliari mandavit. vel spoliationem ratam habuit. vel rem spoliata recepit scienter a deietore sic capiuntur positiones ut prius.

Forma contra detentorem mandato rem vel retrahentem.

In primis ponit et probare intendit procurator predictus qd tali tempore tunc rem talem possedit. Item qd talis sempromius eodem tempore videlicet tali die videris eundem tunc possessorum de possessione eiusdem rei expulit violenter et eiecit. Item qd seyus spoliacionem et deiectionem eandem per eundem sempromium fieri fecit et mandavit. Vel si non mandavit sed ratam habuit ponatur sic. Item qd spoliacionem et deiectionem huiusmodi idem sempromius fecit nomine et contemplatione sey rei supradicti. Item qd ipse seyus eandem spoliacionem sic suo nomine et eius contemplatione factam ratam et gratam habuit. Item qd rem huiusmodi ipse seyus ad se recepit. et eam a tempore deiectionis et spoliacionis predictae huiusmodi tenuit et occupavit detinetq. hodie occupatam. Vel sic quando convenitur reus qui scienter rem recepit a deietore premissis: premissis etiam duobus primis articulis. puta de possessione ipsius tunc: et etiam de spoliacione sempromii. de cetero ponatur sic. Item qd predictus seyus prefatam rem spoliata a predicto sempromio deietore et etiam spoliatore recepit. Item qd ipse seyus sciuit tunc predictam rem huiusmodi a sempromio fuisse et esse spoliata.

Pro formis positionū in diuersis ma-
terijs habeatur recursus ad spe. ti. de tes-
te. §. non videndum. et in tractatu libel-
lorum ibi quasi per singulos titulos in
materijs formantur positiones super li-
bellū et etiam aliquę positiones formantur
de p̄fessi. c. i. li. vi. in glo. magna ibi
de materia positionū. et c. sequenti.

De modo respondendi ad articulos.

Factis autem et

oblatis positionibus. et si sunt
p̄nentes clare et certe debet ad eas res-
pondere. de testi. p̄fessum li. vi. immo si
interrogatus sup positionibus et iussus est
pondere hoc facere recusat: habentur posi-
tiones p̄ confessatis. nisi rationabilē cā
recusantem excuset. ut in. c. ij. de p̄fessi.
li. vi. et que sit cā rationabilis ibi no. in
glo. puta si positio est supflua que nō fa-
cit ad cām vel obscura incerta captiosa
de facto alieno ip̄tinentes vel indiffinita
iure. ut ibi p̄dones cū debet ponere cer-
tum: et sic respondēs certū respondere ut
no. in iuribz alle. Et ista singula declarā-
tur. c. ij. de p̄fessi. li. vi. in predicta glo.
et qd p̄nit et p̄bare intendit. h̄ hodie
est in usu. Alias positiones dabantur sic
dicendo primo ponit talis et. et si nega-
bantur ille positiones postea dabantur
articuli sic dicendo. Talis intendit pro-
bare et. h̄ hodie ergo simul fiunt. ita qd
positiones negatę succedunt in locū ar-
ticulorū et intēonum p̄bandi. de q̄ etia
in spe. de testi. §. nunc videndum in prin-
cipio remiss.

Exceptiones p̄tra arti. et posi.

In termino igitur

predicto puta ad dicendum contra posi-
tiones et articulos vel eis respondendum
statim solent quandoq; dari exceptio-
nes contra positiones et articulos sub

hac forma.

Forma exceptionum contra positio-
nes.

Contra positio-

nes et articulos p̄tētos obla-
tos p̄talem actorem vel talē ipsi p̄cura-
torem in causa tali et. p̄cur. noie p̄cura-
torio talis rei p̄ponit et dicit excipien-
do qd h̄mōi p̄tēse positiones et articuli
sunt generales nimis obscuri incerti in-
formes et determinati dubij multiplices
indiffiniti iuriscapio si de facto alieno et
imp̄tinentes ac tales que minime releua-
rent actorem p̄bati vel confessati et eis
inquantū pro positionibus datur: non
est pro p̄te rei respondendum. Inquantū
vero offeruntur articuli nullatenus sunt
admittendi. ut ex eo patet inspectione
evidenter: et latius si fuerit opus deduc-
etur. Quare predictis procura. rei pe-
tit p̄ros pronūciari decerni et declarari
positiones et articulos p̄fessos nō eē
admittendos: sed eos reiiciendos et repe-
lentos fore ac reiici et repelli p̄te ream
ab istātia iudicij vestri absolui: et actore
sibi in expens legitimis cōdemnari: sal-
uo iure addendi et diminuendi et. Qñ tñ
positioes et articuli sunt obscuri ip̄tinentes
vel inadmissibiles sic qd probati nō
releuarent ponētem. dicit Jo. an. in. c.
dudū. ij. de elec. qd incaute facit aduoca-
tus p̄ns alterius si petit declarari articu-
lum. Quid a principio dicit eū nō admit-
tendum: vel enā si format interrogatoria
talia: que p̄ testes h̄nc habeant declarā-
tione. Iudex tamen p̄t examinare positiones
et articulos et ip̄tinentes repellere: qñ
de ip̄tinentia constat. In dubio potius
habet admittere. ut no. de testi. p̄mas.
et de p̄fessi. c. ij. li. vi. d̄ app. cū speciali. §.
porro. et. excessu et qd. Qñ consueuerit
fieri responsiones ad positiones et arti-

culos: salvo iure impertinentium et non
admittendorum. de quo etiam in spe. d.
positionibus. §. vij. ver. si vero certum
est et c. Possunt ergo fieri responsiones
ad positiones formatas super libello in
actione reali sub hac forma

Responsiones ad positiones in ac-
tione reali

Procurator no-

mine procuratorio sey rei: salvo
iure impertinentium et non admittenda-
rum positionum et articulorum pretenso-
rii actoris: sic quod responsiones quas for-
sit ad impertinentes et inadmissibiles
positiones huiusmodi fieri contingit: per non fac-
tis habeantur dat facit et exhibet medio
iuramento responsiones infra scriptas et c.
Ad primam positionem preteream: que
sic incipit In primis et c. procurator sey
predica respondendo eam non credit Ad
secundam et c. non credit. tertia de pedit
a secunda negata: similiter et quarta Ad
quintam credit se fundum possidere: et ei?
restitutionem et assignationem iuste con-
tradidit. Ad finalem credit de confessa-
tis: et negat de negatis. Et licet predice
positiones sint per maiori parte de facto
alienorum: tamen quia sic faciunt ad causas
iure est ad eas respondendum quod siue sint de
facto proprio: siue de facto aduersarij: si-
ue etiam de facto tertijs. debet eis respon-
deri ita dicit Jo. an. in addi. spe. de pos-
si. §. vij. Item supra dicitur in responsionibus ad
terciam et quartam positiones. quod dependeant
a secunda negata: non oportet aliter ad
eam responsione fieri. vñ ex quo negat per tractus
emptionis seu redimionis. negant alia
inclusa vel necessario percurat ad tales
per tractum. ut precij numeratio rei traditio
ex tali causa scilicet et c. Positio tamen dependet a
negata quod non deberet aliqui a confessio-
ne. ut no. de confes. c. ij. li. vi. sup. glosa

puto. Et quod fit responsio per verbum credit vel
non credit hoc procedit ex vi iuramenti tal-
is iuramenti de veritate artat per verbum
scio vel nescio. tamen iurans de veritate est in-
terrogandus et etiam respondere tenet de cre-
dulitate. ut no. per Host. in. ca. lras. de
iura cal. et confessio de credulitate etiam per
iudicat sic confessio de veritate. ut no.
de iure iur. ex lris in glo. fi. et de iura cal.
cum cam. De filio tamen curie iurat quis di-
cere veritatem quam scit vel credit Si re-
spondet per verbum dubito an sufficiat. no.
in alle. c. cum cam in glo. i. et super ea.
Quid etiam iuris sit cum actor petit certum
reus respondit se sub predicta promississe an vi-
deatur pure confessus no. per arch. et io.
an. de confes. c. i. li. vi. Ista responsio est in
parte contrariorum. scilicet in quantum confi-
tetur se promississe. et in parte per eo. scilicet in qua
tamen dicit quod sub predicta promississe Sed confes-
sioni statim contra confidentem non per eo. Et
si videretur fundata intentio actoris per tale
confessionem. nisi reus perbet confessionem
Sed in contrarium facit. quod ista responsio est vni-
ca et vñ constructa. si actor aut tota ap-
probat aut tota refutet vel recusat. Et quod
si vult approbare per se: debet etiam contra
se approbare. Finaliter credit Jo. an. quod
reus iuste peteret declarari per actores an
ponat ipsum promississe pure vel sub condi-
tione. et sic cessaret illa perplexitas. Ar-
chi. tamen dicit quod reus posset negare se pure
promississe. Item aut actum responsionum faci-
tari scribat tabellio hoc modo

Forma actum in actis.

De tali. an. oportet

supra: tal. re. vel et c. per cura-
tor: coram prefato iudice. Item iudice in solito
suo loco ad reddendum iura per tribunali
sedente pariter: responsiones ad positiones et
articulos tal. actoris sicut ibidem per penitus:
infra scripti tenoris obmilit. et responsiones

huius facit medio iura: quibus rationibus
sic facis et recepis. actor predictus vel
pcurator eius sibi dilationem petentem ad
ducendum testes p sua intentione fun
danda assignari posulauit. Cui dñs p
dictus inter talem diē. vel unū mēsem
p termino et dilatione ad testes pducē
dos assignauit. Et sic scribit notarius
ordinarij. Factis vel exhibitis rationibus
predictis p talem reū: vel talem ipsi pcur
torem annotati die tali in pñtia acto
ris vel sui pcuratoris pbabit vel pdu
centur testes p actorē p prima dilatiōe
die tali etc. De istis autē dila. pducendis
an tene tres dil. vel una tñz: vel ita spa
ciosa qd iura illā pñt fieri tres pducōes
no. de dila. c. ij. in glo. ij. et sup ea vt po
stea videbim. Pars ptra quā fit pduc
tio testiū dat interrogatoria. et dantur
sup articulis volentis pducere testes.
Et formatur fm circūstātijs cause. et p
sonarū testiū. de pba. licet de testi. cum
cām. et c. p mas vbi doc. et de testi. pñtiū
li. vj. et ibi ponit forma eoz. **D**at g
articulis palterā partiū. ps ptra quam
dantur pñt terminū ad dandū interro
gatoria. et iste terminus datur. vt pbant
iura alle. et etiā vt general bz pñt do
dandus est. sunt ergo isto modo sup ar
ticulis in reali etc.

forma interrogatorij

Interrogatori

aiscripta dat facit et exhibz
pcurator pcuratorio noie talis fm que
oia et singula petit singulos testes pñs
aduerse interrogari. et interrogatōes
huius cū rationibus testiū ad eas in actis
redigi et scribi. alioquin de inualitūdi
ne depositionū. et qd sibi nō preiudicent
a alijs ptestat: putē moris Diligent
g et nō pñtorie testes ipsi examinen
tur et ab eis prudēter sup qlibz articulo

grat de singulis circūstātijs. **Q**uerat
etiā a qlibet teste de ipsi etate fide fama
statu et pñtōe. an sit nobilis vel plebey?
Ite quanti hēat in bonis **I**te an prece
vel precio grā odio timore vel fauore te
stificet. **I**te an ei dātū sit aliqd vel pro
missum: vel aliquā hēat spēm qd sibi de
tur vt sic testificet. **I**te an sit excōicat?
ma. exco. **I**te an sit amicus soci? vel fa
miliaris panguineus affinis vel subdi
tus vel de iurisdicōe pducētis. vel ei?
cōtra quē pducitur inimicus **I**te an sit
instructus cōtra quē et quid deponere de
beat **I**te an sup bz cōcordauerit cū testi
bus suis **I**te vtz sit subordinatus. **I**te
quā pte mallet in cā huius obtinere. et
cui plus faueat etc. Et spēalit si dixerit
testis eē vtrū qd in pmo articulo cōtine
tur interroget de cā scie. vt delictz vñ sci
at testis fundū ad sempromiū pñuissē.
et quōbz vel qñ sempromi? dominiū acq
siuit **I**te de cōfinibz eiusdē fundi **I**te
circa secundū articulū grāt si testis dix
erit cū vtrū eē de cā scie. an testis fuerit
pñs in cōtractu. et qui cū eo fuerūt pñ
tes. qñ numero. et ad quid ibi fuerūt **I**te
de loco ptractus in qua domo. an dom?
sit terra: lignea vel lapidea. in qua pte
dom? **I**te de tpe scz de āno. mense. die
hora. **I**te de forma ipsius contractus.
an fuit purus vel conditionalis vel mo
dalis. et per que verba celebratus. Et si
conditionalis vel modalis queratur an
conditio postea extiterit et fuerit purifi
cata vel modus seruatus **I**tem an test
nouerit personas contrahentium **I**tem
an precium interuenierit et precium solu
tum fuerit. in qua moneta per quem cui
quo loco tempore die hora quibus pre
sentibus et semper de causa scientie de au
ditu fama certitudie et credulitate et sin
gulis circūstātijs alijs que ad verita
tem faciunt eliciendam et detegendam

falsitatem. de testi. cū cām. **P**lenissime
 de testi. §. iam de interrogatorijs in spe.
Et cautum est qd huiusmodi interrogat
 tiones distincte formentur ponendo ante
 quālibet. Item vel consimile vt tradit
 doctrinam. Guil. in spe. de testi. §. nunc
 de interrogatorijs. **E**t sunt interrogato
 ria circa psonas testium et circa dicta.
Sed dicit guil. in spe. de testi. §. iam de
 interrogatorijs. **I**n summa qd duo sūt
 genera questionū seu interrogatoriōz.
Quoniam genus sit ad destruendū dicta
 testium. Aliud ad fundandum excepti
 ones. i. intentōnem eius ptra quem tes
 tes pducantur. qz testis deponere debet
 pro vtracqz parte. **D**icit tamen Jo. an.
 ibi in addi. qd interrogatoriū non debet
 ptingere nouū capitulum p aduersario.
Exemplum. Titius pducit testes ptra
 seyum ad probandum mutuū. **S**eyus
 dat interrogatoriū petēdo interrogari
 testes sup solutōne mutui. sū an soluet
 rit. hoc faciendum non est. qz seys de
 hoc habet facere capitulum. et titius in
 terrogatoria. **P**rimū genus interroga
 toriōz sit dupliciter. videlicet vel tōne
 psonae testis. vt qz est excoicatus instru
 ctus subordinat⁹ iudex suspectus vel
 alio minus idoneus ad testificandū. vel
 ratione dicti. vt qz deponit ptraia. vel
 vacillat. vel non reddit aptam dicti sui
 cām. **D**e diuersis autē interrogatorijs
 et formis interrogatoriōz p Guil. in
 spe. de testi. §. iam de interrogatorijs. **S**
 hoc etiam in. c. pñtū. de testi. li. vi. **E**t
 ibi textus loquit⁹ de interrogatorijs. et i
 glo. ponit forma et ante non habuim⁹
 textum de eis. **D**e materia ista etiā no.
 in. c. p tuas. et in. c. cum cām. de testi. et
 ibi no. qd si aliqua necessaria interroga
 tio fuerit obmissa post publicationē ac
 testationū penitit iudice. vt itez inter
 roget vt qd obmissum est recuperetur.

Idem Guil. in spe. §. nunc videndum
 in fi. **E**t ista interrogatoria vel copia de
 ipsis nō debent dari parti aduersae pdu
 centi testes ppter subordinatōnis timo
 re. qz eis habitis posset insinuare testes
 vt pcoriditer ad interrogatoria respōde
 ret. ne posset falsitas deprehendi. et sic
 p hoc tolleret efficacia interrogatoriōz
 que ad hoc sunt inuenta. vt falsitas faci
 lius deprehendat⁹. sed danē iudici qui
 debet illa moderare supflua et inuilia re
 secare. **S**i autem nō facit nec pars dat
 interrogatoria. tūc iudex faciet ista que
 habent in. c. causam. de testi. **E**t cōsult
Dostū. qd potius fiant supflua qd aliq⁹
 necessariū obmittat⁹. **E**x duabo causis.
Prima qz si factum est interrogatoriū
 et obmittit⁹ negligenter necessariū seu
 dolose. supplebit⁹ seu repetit⁹ nō obstat
 publicatione vt supra dictum est. **S**ec
 unda causa. quia forte iudex ex officio
 plura resecabit vt resecaret qd expediret
Ita no. in. c. presentium. de testi. li. vi.
 super glo. interrogatoria. **F**actis res
 ponsionibus ad positiones si p eas re
 confitetur positiones releuatur p talem
 confessionē actor a probatione. et tūc
 non restat nisi confessum condemnare.
Quia non sunt partes iudicis ad confi
 tentem nisi vt pronūciet. de trasac. pre
 terea. **A**duertat tamen diligenter actor
 an omnes suas positiones sit reus con
 fessus. **S**i ergo aliquas positiones est
 confessus. videat an per cōfessat⁹ ei⁹
 intentio fundata sit vel probata. et tunc
 sententia postulat ipse actor. **E**t prom
 ptiores sunt negatōnes in iudicijs per
 quas oportet ponentem onus probandi
 subire. **U**nde si re⁹ omnes vel aliquas
 positiones negauerit. tunc habet actor
 suam intentionē probare. ff. de proba.
 l. ei qui. vi. q. vltima. accusator. **A**ctor
 ergo tunc petat sibi terminū dari ad p

bandum. Et iudex statuet sibi terminuz
ppetentem pro prima dilatione. qz da
re debet tres dilaciones. de testi. vltra ter
cia no. de vila. c. ij. Vel fm alios statui
at terminu vnum p omnib? dilacionib?
viz pro prima secunda z terciā dilacione
Primū tamen seruatir. de quo in spe.
de proba. in prin. z no. in alle. ca. ij. de
dilatio. plenius in ca. in causis. de testi.
in glo. finita tamē dilatione prima iu
dex non dabit secundā nisi ex iusta cau
sa. Unde vt ibi dic. Inno. secunda z
tercia dilatio dabitur quāto petens illā
ostendit se impeditum in prima. Quā
tum autē temporis spaciū continere de
beant iste dilaciones. habetur in. s. spaci
cium. iij. q. iij. no. ple. p. Jo. an. in c. vl
tra terciā de testi. in. cōmento. Actor
ergo qui vult pducere testes faciat eos
per iudicem vocari. quia testis sine voca
tione se ingerens ex hoc quodāmodo se
suspectum reddit. vt. E. de testi. autem
rogati. Et faciat citari aduersarium vt
videat eos iurare alias receptio testiu
p absentē si vocatū scā n̄ valet. vt in c. ij
de testi. Iudices autem raro per se reci
piunt testes. vel eos examinant. s; alijs
cōmittit de b. p̄q̄rē host. vt scribit Jo.
an. in ca. presenū. de testi. li. vi. super
glo. interrogatoria. de quo etiā in spe. d
teste. s. nunc tractandū. v. licet autem
dixerim Nam in probationib? p̄cet to
ta vis cause. Unde deberent iudices po
tius pmittere alia q̄ testium examinati
nem facit. xlij. dist. quiescamus. sed est
onerolum eis idō de facili per eos com
mittitur. Si tamen vtiq; cōmittere vel
lent deberent non notarijs vel alijs sim
plicib? sed ydoneis discretis z honestis
delegare de testi. si qui testiu. d. testi. co.
gē. c. i. de consan. z affini. capi. primo.
Quia tamen quandoq; testes tales sūt
q; non possunt vel non tenentur ad iudicij

cem venire pro testimonio ferendo. sed
iudex ad eos ire vel mittere debet prop
ter priuilegium z impotentiam ipsoru
testium. videlicet si testes sunt egregie
persone vel mulieres aut senes seu imo
ti. Vel qui producit est pauper z c. de q
in capitulo Si qui testium. de testi. Et
ibi de hoc dantur versus. Unde tunc est
iusta causa committendi alijs receptio
nem testium z examinationem. vt ibi no
ta de test. cum causam Prius tamen q̄
scribat iudex seu committat recipiat cau
tionem ab eo contra quem producūt
testes. vel committat vt vadat infra ter
minum competentem ad videndum iu
rare testes vt dicit Guil. in spe. de teste
s. Qualiter. ver. sunt testes. De hoc ta
men est dicendum vt no. in capitulo cō
stitutis de fideiul. in glo. ante penul. z
super ea. z in capim. statum. de rescri
pt. in glo. penul. li. sexto. Et fit cōmissio
sub hac forma.

Forma commissionis iudicis testi.

R. decanus z cete.

Iudex cause z partiu infra scriptaz a
se de apostolica delegatus. vel archidoy
aconus. vel officialis. z c. tali notario
publico vel alteri cui committit salutē
in domino. Quia talis actor in causa
quam tali reo mouet in iudicio coram
nobis ad intentionem eius fundandaz
nonnullos intendit producere testes.
quorum receptioni z examinationi per
sonaliter interesse non valemus. Idcir
co de vestra legalitate z discretione plu
rimū confisi vobis committimus z
mandamus quatinus testes quos idem
actor vel eius procurator vobis duxerit
nominādos ad vestrā p̄ntiā puocetis
receptoq; fm formā iur. z iudicij morē

ab eis primitus iuramento super intentione et articulis presentibus inclusis et vobis pro parte actoris exhibendis et secundum interrogatoria prius alterius si vobis dabantur cogatis eisdem veritati testimonium prebiter. attestaciones in publicam formam redactas sigillo vestro clausas fideliter et secrete inclusas per nuncium fidelem et idoneum nobis in tale die remittatis. **¶** Vel sic talis iudex etc. **¶** Salute in domino noueritis quod in causa que inter talem ex vna et talem parte ex altera vertitur in iudicio coram nobis. partes hie inde nonnullos volentes producere testes per fundanda sua intentione quos coram nobis difficile foret producere et partibus onerosum. **¶** Idcirco discretionem vestram committimus ac firmiter et districte precipiendo mandamus. quod testes quos per vtraque producere curauerit coram vobis infra spacium unius mensis vel talem diem legaliter recipere ac eos super articulis a partibus binde in causa huiusmodi datis et secundum interrogatoria partium que vobis vna cum presentibus transmittimus secundum datam a deo vobis prudentiam diligenter examinare curetis seruata forma debita et consueta. **¶** Depositiones ipsorum testium cum articulis et interrogatorijs predictis ac toto processu que super hoc coram vobis habere contingit sub sigillo vestro fideliter inclusis. nobis quando totius poteritis remittere studeatis. **¶** Aliquando etiam componitur forma commissionis de recipiendis testibus reprobato rijs clara sub ista forma. **¶** Si forte altera partium testes super reprobatione huiusmodi producant infra xv. dies post dictum mensem immediate sequentes fideliter admittere et examinare solcite studeatis. **¶** Aliquando etiam additur clausula vix significantes nobis quanta fides possit ipsis testibus adhiberi. **¶** Ista clau-

sula habetur de fide iur. primitus in fine ibi de hoc. de quo etiam no. in ca. qm contra. de proba. **¶** De ista commissione seu remissione et eius forma vide in ca. presentium de testi. li. vi. ubi papa facit remissionem ad partes pro testibus producentibus et de receptione testium an possit ulterius committere habetur de re iudi. cum bertoldus. et in cle. iudices. de offi. dele. preter etiam iudex hoc officium committere tabellioni seu notario cause. et sic exercebitur et per officium. scilicet receptoris testium et scriptoris et ita tenet Innocentius in c. qm contra de proba. **¶** Et hoc etiam habet generalis consuetudo et dicit ibi hosti. quod sanum est consilium quod de commissione iudicis tabellioni facta fides fiat non per ipsum tabellionem cui facta est commissio quia ei in hoc non creditur. sed per instrumentum alterius tabellionis vel leas autentico sigillo sigillatas. **¶** Cum ergo pars producit testes suos coram iudice vel eo cui hoc est commissum debent testes iurare dicere veritatem quia sine iuramento dictis eorum non creditur quantumcumque sint religiosi nisi iuramenti eis a partibus remittatur ut in ca. nuper. et in c. de testi. de quo etiam in spe. de testi. §. sequitur. **¶** Forma autem iuramenti testium habetur de testi. fraternitatis in ult. glo. quia iurabunt quod dicant totam veritatem iudici. vel cui commiserit quam nouerint de ista causa seu re super per quam iurant Item quod nullam interferant falsitatem. **¶** Item quod per vtraque parte dicant iudici omnem veritatem sine fine interrogati siue non. **¶** Item quod nec precio nec amore vel odio seu pro aliquo comodo testimonium dicant. **¶** Et de facto additur sextum. scilicet quod secretum teneant dictum suum vel quod ad publicationem. **¶** De quo etiam in spe. de testi. §. sequitur. **¶** Et debent iurare tactis euangelijs. ut in. iij. questi. no. na. hortamur. **¶** An vero si non appet testem

tetigisse illud euangelium presumat
tractat Jo. an. in addi. spe. in. s. proxi.
alle. super v. et nota. Quando autem de
bet probari consanguinitas ad dirimen-
dum matrimonium est specialis forma iu-
randi vel iuramenti testium. de quo in c. li-
cet. ex qua dā de testi. pars autē contra
quā testes pducuntur sit presens in pro-
ductione testium. Et videat personas te-
stium quales sint. an sint tales qui non
pnt testificari et faciat protestationem qd di-
cere velit in personas testium. alias post
publicationē attestacionū non pōt nisi i
duobus casibus. s. nisi iuret qd hoc ex ma-
licia non pcedat. vel non ostendat se p
publicationem ea vidicisse que obijcit
in personas vt in c. pñtium de testi. lib.
vi. Et debet fieri protestatio ista tpe pduc-
tionis testium. vt in c. ex parte a de e. nū.
Tamen ista protestatione facta si testes
aliud dixerint pro testante eis de faci-
li non crederet. vt in alle. c. presentium
in fi. Qualiter tamen hoc intelligatur
ibi no. et ista omnia puta testium recep-
tionē coram iuramentis et pñs protestatio-
nem Tabellio scribat in actis de pba.
qm ptra. et erit ista forma

Forma actuum in actis signandorum

In tali die

Tali. talis actor vel talis ipsius
procu. coram tali iudice vel tali commissa-
rio compuit. et A. B. C. testes ibidem
ppentes produxit. petens eos p predic-
tum dñm iudicem seu commissarium reci-
pi et admitti. Et aduerso talis reus vel
talis ipsius p. cu. ibidē compens. presta-
bam expresse qd in personas testium bu-
iusmodi dicere vellet et obijcere seu p
depositionis aperturā reprobare. Pre-
dictus ergo dñs iudex vel commissarius
testes pnomiatos recepit qui omnes

et singuli tactis euangelij soliti presli-
terunt iuramentū. Tandem iudex vel
commissarius procedendo ad examinatio-
nem testium vocabit ad se testes et singu-
los secrete et sigillatim examinabit exē-
plo danielis qui falsos sacerdotes con-
tra iusannā inductos secrete examinauit
vt habet Dan. xij. Et no. de testi. c. ij
in glo. non est ita. ibi de hoc. Et dicet ei
amice falsidicus testis tribus personis
est obnoxius. s. deo cuius presentia cum
sit ubiqz contemnit. Item iudici quem
mentiendo fallit. Itē pñ innocentū quā
falso testimonio ledit. de crimine falsi c.
i. Et qm testis qui veritatem occultat et
qui mendacium dicit est reus quia pri-
mus prodesse non vult. secundū nocere
testibz. xi. q. iij. quisquis. Unde cū iu-
raueris dicere veritatem p iuramentū
obsecro te vt animā tuam salues. et qd
scis de tali negotio plene dicas. Dein
de pponat sibi qualiter inter talem et ta-
lem causā veritatem sup tali re vel debito
et. Deinde legat et exponat sibi primū
articulū et super illo testez interroget an
sciat eum esse verū et si testis dicit eū esse
verum querat ab eo d causa scientie ex
qua causā sciat eum esse verū et fm alia in-
terrogatoria que data sunt circa istū ar-
ticulū eum diligenter interroget et si
sigillatim. Deinde facta interrogatiōe d
his que in primo articulo pñent et de
interrogatorijs circa eū datis et factis d
posicionibus et responsionibz p testez ad
ea. Tunc descendat examinatio ad secu-
dum articulū tandem et tercium et sic de
alijs. Adhibeat tamen cautelam si visū
fuerit expedire qd primo queret a teste i
genere quid sciat de tali causā que ver-
nē inter tales et. Ante qz aliquem arti-
culū sibi prelegat. vel quandoqz pñ
interroget de primo vel de medijs arti-
culis. Istam prepositionem seruan-

forma

do ut p hoc facilius apprehendere vale
at an testis sit subordinatus seu instruc
tus vel non. nec suadeat ei neq ipm in
ducatur ut aliquid certu dicat. I3 querat
in genere. nec etiam inducat eum ad di
cendum se scire qd credit vel econuerso
de quo in spe. de test. §. nunc tradendū.
Hanc autem cautela 2 sequenna notari
us scribat isto mo.

Forma depositionū in actis signātorū.

Homo neme die tali
bus talis testis iuratus super
primo articulo qui sic incipit. Item po
nit ꝛc. sibi lecto diligenter ꝛ exposito ex
aminatus dixit se articulos ignorare vel
dixit vera esse que in ipso continentur.
Interrogatus de causa sciētie seu quō
sciret. rēdit qꝫ interfuit ꝛ ita fieri vidit ꝛ
audiuit. Interrogatus de tempe ꝛc. fꝫ
qꝫ interrogatoria data fuerunt. rēdit qꝫ
anno tali die tali ꝛc. Item supꝫ secundo
articulo qui sic incipit. Item ꝛc. sibi le
cto ꝛ exposito clare dixit. ꝛ sic de alijs ar
ticulis. Et queratur de causis ꝛ circum
stancijs fm formam interrogandꝫ. circa
quēlibꝫ arti. datoꝝ ꝛ rēspōsiones ipꝫ
testis qualescūqꝫ fuerint redigantꝫ in scri
ptis. vt in forma supra sicut a teste pro
feruntur nihil mutando vel detrabendo
ꝛ diligenter vulgare interpretetꝫ in lati
num. nec scribat testes dixisse cretoꝝ vbi
dixit scio vel econtra. Nam taliter possi
dictū testis edigere in scriptis. qꝫ aufer
ret ius habentꝫ. ꝛ sic se sibi ad testimo
nez seu satisfactiōē obligabit. Caueat
ecēne scribat: talis testis dixit per ōnia si
cut talis primus vel secundꝫ. sed cuius
libet testis dictū per se in scriptis in inte
grum redigat. vt nō. de verb. sig. nihil
obstat. de quo ibi plene. Et aduertendū
qꝫ vbi super articulo principali testis dei
posuit. Examinatoꝝ seu tabellio non tēt

depositionum

uti his verbis vix talis testis requiritur
 vel interrogatus super articulo tali respon-
 dit. **¶** Sed dicat seu scribat. **T**alis iu-
 ramentum quod super articulo tali sic dixit. **S**ed
 si de causa sciencie vel de circumstantiis
 extra articulum principale querit. tunc
 his verbis tabellio vntur scribendo. **T**a-
 lis interrogatus vel requisitus quomodo sci-
 ret vel de tempore seu locot. respondit. **¶**
 quo in spe. de testi. §. nunc tractandum. **¶**
 aduerte diligenter. **N**on enī in testium
 examinatione quedā consideranda sūt
 circa examinatore testium vix quod sit pru-
 dens. expertus. diligens et attentus. fide-
 lis et cautus. prudenter et discrete atten-
 dendo verba. qualitatem et vultum ipsius
 testis. **¶** Quedam circa ipsos testes vix
 an sint inimici vel infames. **¶** Et quedam
 circa dicta testium videlicet an de positionis
 causam reddant. ponit guil. in spe. in ni-
 tu. de testi. §. nunc tractandum. in ver. vt
 autē hoc plenius. **D**ebet ergo examina-
 tor iudex vel commissarius attendere. an
 testis vacillat vel titubat. seu cū trepida-
 tione vel inconstātia loquatur. **¶** Et si va-
 cillat debet hoc scribi in actib⁹ p tabellio-
 nem. **¶** Sed an tabellio hoc debeat scribe-
 re ad preceptū iudicis examinantis. **E**nī
 am li tabellio nihil de titubatione vel va-
 cillatione perpendat nota de proba. qm
 contra. et in spe. de testi. §. nunc tractan-
 dum. **¶** Considerare debz. et sequenti. et
 dicitur ibi quod sic triplici ratione. **¶** Prima
 quia iudex habet auctoritatē in recipiē-
 do et examinando testes. sed tabellio so-
 lum in scribendo. **¶** Secūda quia iudex su-
 perior est vnde sibi magis est credendum
¶ Tercia quia tabellio intentus circa scri-
 pturam. nō potest ita attendere circa va-
 cillationez testium et titubationem pallo-
 rem vel mutationem faciei ipsius testis
 sicut iudex. qui semper potest oculos ad
 testem habere. vō sibi magis est credē-

dum **P**otestamen tabellio saluato co
 scientiam sic scribere hoc casu. **E**t iudex
 mihi tabellioni sic dixit vt scriberem q
 testis vacillabat. sed scriptura esset effi
 catioz si adderet tabellio. et sic mihi vi
 debant q vacillaret dumodo temerit
 tas sic se habet. **D**ebent etiam quantu
 possunt cum veritate exprimere scz va
 cillationis modu scz talis testis vacilla
 to siue tremendo vel trepidando vel su
 danto pre nimio timore loquebatur vl
 pallidus efficebatur vel huiusmodi.
Et debet hoc scribere teste recedente vel
 ignorante incontinenti. **T**amen ex quo
 testis exiit nisi iudex vellet posset teste
 ex hoc punire. de quo no. in alle. c. quol
 niam contra te proba. per **J**uno. et **D**o
 sti. et in spe. ver. proxi. alle. supra. **P**er
 q autem testes recepti sunt et examinati
 si hoc factum est per alium ex commissi
 sione iudicis. **I**pse redactis attestatioui
 bus in scriptis. ipsas attestaciones cum
 articulis et interrogatorijs ac alijs coram
 eo super hoc actis iudici remittat sic scri
 bendo.

Forma comissionis examinatoris te
 stium.

Honorabili vi
 ro domino. **R.** iudici vel offi.
 et. **S**alutem in dño et mandatu vest
 inunctum. pñe suscipiendo et exequendo
 affectu. **T**estes quos talis in causa tali
 coram me producere voluit vel testes mi
 bi per talem nominatos citavi et ab eis
 per talem actorem vel eius procuratore
 in pñtia talis rei vel talis ipsius procu
 ratoris vel in penam contumacie rei per
 me ad hoc citati et non compentis. pdu
 ctis **J**uramentu iuxta morem quod ipi
 omnes et singuli tactis sanctis euangel
 ijs presiterunt recepi. **I**plosq sup arti

culis actoris et fin interrogatoria ipsi
 us rei mihi transmissa cum diligentia q
 potui examinare curavi. que et de posicio
 nes per talem notariu publicum in scrip
 tis redactis sub sigilli mei impressione.
 inclusas vna cum articulis interrogato
 rijs citationibus protestationibus testi
 um iuramen. et alijs coram me in negot
 tio huius actis factis et pductis per lato
 rem presentium: que ad hoc de vtriusq
 partis consensu tanq ydoneus et fidele
 duxi a ssumendu vobis remitto. **A**liqui
 do additur ista clausula. **E**t partibus ta
 lem terminum in quo se coram vobis re
 presentare per se vel procuratorem tene
 antur assignavi. **E**t q in forma dicit de
 testium iuramentis. **I**deo posui quia iu
 ramenta huiusmodi sunt in acti. scriben
 da. vt tactum est supra **U**nde no suffice
 ret poni in attestatiouibus sic talis testis
 iurans dixit. et. qz assertio ista seu nar
 ratio est de preterito nec per ea apparz
 presentia iudicis vel pñs contra quam
 nec dices pñti iuramenti de quibz oibz
 constare debz. de testi. c. ij. de pba. quol
 ma cotra. **I**ta dicit **J**o. an. in addi. spe.
 de testi. s. sequitur. **S**i tamē scriptum
 inuenitur in actis testium coram iudice
 iurasse partibus presentibus. bene pre
 sumitur iurasse vt debuit scz cum tacti
 ra euangelioz vt etiam dixi supra. et ple
 ne per **J**o. an. in loco allegu. **E**t debz te
 stis recipi et venire expensis producen
 tis vt in ca. statutu. s. penul. et relecti.
 li. vi. **N**ec pars alia pro eo q dat inter
 rogatoria tenetur aliquid ad expēlas te
 stium ministrare anteq iter arripiat pro
 eundo. et. **E**t quomodo no habetur ra
 tio illarum expensarum: quas testis: do
 mi facturus erat. et quomodo soluet eti
 am expensas pro prefectura equoz si co
 ditio persone testis hoc requirat. etiam
 si testis suu proprium equum duceret.

tractat Jo. an. in addi. spe. de teste in. §. qualiter. **U**trum autem valeat depositio testis facta post terminum datum ad producendum et ad recipiendum testes seu probationem in spe. §. pri. alle. **I**s quoque cui. **E**t ibi late per Jo. an. in addi. cui finaliter placet distinctio. **E**t ibi posita in primo et secundo membro. **I**aluo eo quod non in spe. de dila. §. i. **I**llud quoque in fine. **P**ostquam sic producti et examinati sunt testes si hoc factum est in prima dilatione et sufficiens facta est productio procedat ad publicationem attestatorum. **S**i non est sufficiens et producat petat secundam vel tertiam dilationem. **S**i iusta causa subest dabitur cum causa cognitione secunda vel tertia ut supra dictum est. et non de dila. c. ij. de test. in causis cum similibus. **Q**uarta dilatio non dabitur nisi cum quadam solennitate legali. de quo et qualis sit illa solennitas habet in ca. ultra tertiam de testi. et ibi plene. **T**estibus sic productis et examinatis partes renunciant testium productioni. et postulant attestaciones publicari. vel saltem parere producens id petit. **I**udex ergo volens attestacionem publicare vocabit partes. quia eis absentibus et non vocatis non debet aperire. de re iud. cum ita. et maxime vocare hunc illum contra quem sunt producti. ut si velit possit aliquid in apertione per testari partibus sic vocatis et presentibus. **E**t aliter per contumaciam absente procedit iudex ad publicationem isto modo. quia precipiet nota. quod legat coram se et partibus publice in iudicio dicta testium vel ipsemet legat. et si sunt multe vel plures sufficit legere unam per omnibus. **Q**uo facto iudex dicit. **I**ste sunt attestaciones in tali causa habentis eas per publicacionem. vel ea pro publicato. de quo in spe. de teste. §. i. ante vult in prin. **D**icit tamen ibi Jo. an. in addi. de facto servari quod le-

git aliquid de una attestacione in prin. et de una in progressu et de una in fine. **S**atis tamen est iudicem pronunciare istas pro publicacione haberi. et ita communiter in istis partibus servatur. **E**t omnia ista per tabellionem rediguntur in actis hoc modo.

Forma actuum in actis signatorum.

Inno die mensis. **T**alis actor vel talis ipsius procurator ex una. et talis reus vel eius procurator parte ex altera ad publicacionem et publicari videndum et audiendum dicta testium pro parte dicti actoris productoris citati comparuerunt coram predicto domino iudice sedente pro tribunali et testibus producendis renunciaverunt ac dicta testium predictorum publicari consenserunt et expresse postularunt. ac ipsarum copiam sibi fieri. et decerni attestacionem huiusmodi petierunt. **P**redictus autem reus terminum ad dicendum contra personas et dicta testium competentem sibi petiisse assignari. **P**refatus ergo dominus iudex attestacionem huiusmodi per partem talem ipsarum attestacionum publice coram se legere fecit. **Q**uo facto ipsas attestaciones voluit fecit pronunciari et per apertis et publicatis haberi. et copiam de ipsis partibus vel earum procuratoribus hoc petentibus fieri et dari decrevit. **E**t tali reo vel eius procuratori tale diem ad dicendum et obijciendum in personam vel ad dicta testium pro termino assignavit. vel sic breviter.

Consimilis forma.

Iuste et publice sunt he attestaciones in presentia partium vel earum procuratorum consentientium et publicacionem fieri petentium vel in presentia talis actoris seu sui procuratoris publicacionem fieri postulantis in pena prefacie talis

rei ad hoc citati et minime comparentis
Anno tali die tali et c. excipietur contra
 dicta et personas testium et c. In renunciati
 one tamen habeatur cautela scilicet quod fiat rei
 nunciatio solum productioni testium non
 probationi in genere. quia tunc non posset
 produci instrumenta que alias produci pos
 sunt usque ad conclusionem cause. de fi. in
 stru. cum dilectus filius. **I**tem quod una p
 tium non renunciet nisi et alia tinnuat
 de quo in spe. de testi. s. ult. ver. **I**tem no
 tandum. et ver. fi. per abbatem de testi. in
 c. de teste. Quia alias pars que non rei
 nunciasset posset producere testes ante
 publicationem. Et talis renunciatio adi
 mit facultatem producendi testes alteri p
 ti super eodem articulo. de quo plene in ca.
 cum venisset. de testi. Attestatio ibi pub
 licatis solet super eis disputari. ut dicitur
 in ca. in causa de testi. Testes etiam con
 suenerunt quicquid reprobari et si an liceat
 vel an post publicationem habeatur in c. p
 sentium de testi. li. vi. **I**mpugnant autem
 ut etiam alias dixi probandos facite per
 testes ratione personarum et etiam ratione dictorum
 ipsorum testimonium. **V**ideamus de prima ra
 tione personarum repellunt testes seu re
 probantur aliqui propter crimen. aliquan
 do propter suspicionem. quandoque propter
 defectum. propter crimine. ut quia est latro
 fur. raptor. petiurus. infamis vel alias
 criminofus. de testi. testimonium. et ca. si
 cut nobis cum similibus. Et si propter susp
 sionem. ut quia est pater consanguineus
 vel socius vel familiaris affinis coniux
 vassallus libertus venditor fideiussores
 quicumque producit. de quo. iij. q. iij. s.
Item testimonium. de testi. **I**nsuper et c. nu
 cius. et ca. in lris. et plene in spe. de te
 ste. s. i. propter defectum potest poni exem
 plum de impubere. de quo in spe. de te
 ste. s. i. versu. **I**tem excipitur quod impubes
 vel furiosus vel intus. de testi. **I**udei

et c. licet. Et generaliter requirunt in te
 stibus. vij. que his versibus continentur
Codino sexus etas discretio fama. Et
 forma in testibus illa requiritur. **I**llos
 versus ponit glo. in c. ij. de testi. in glo.
 ij. et ibi super glo. ad singula ista dan
 t concordantie. **I**udex ergo facta publi
 catione assignabit terminum infra quem
 recipiant copiam attestationum. quia co
 piam facere tenetur iudex de proba. q.
 niam extra. Et originalia debet iudex vel
 tabellio apud se retinere. ut ibi no. De
 inde habita copia per partes iudex da
 bit alium terminum reo infra quem testes
 si potest repellat. et post istum terminum
 non audietur de proba. licet. de quo etiam
 in spe. de teste. s. penul. **Q**uandoque
 tamen ante publicationem attestationum
 testes reprobantur et repelluntur. de quo
 videlicet an exceptio contra testes pro
 ni debeat et probari ante publicationem
 attestationum vel an post fieri possit mag
 na est diversitas inter doctores et diver
 se sunt opiniones. Tenetur tamen con
 clusivum quod exceptio legitima que opposi
 tur contra testes sp. a principio sit recipi
 enda. et iudex non recipiendo gravaret
 et sic locus esset appellationi. Sed reci
 pere statim probationes super tali exceptio
 ne vel hoc differre post publicationem est
 in arbitrio iudicis. **A**b isto excipiuntur
 tres casus. de quibus in ca. ex parte ade
 de testi. in glo. huiusmodi et super eisdem.
Et iudex in tali arbitratu debet aduer
 tere ad plura. videlicet an illud de quo exci
 pitur habeat eandem equitatem cum predictis
 casibus exceptis ut sic ex eadem equitate p
 bationes prius recipiat. **I**tem an sit pub
 licum quod excipit. **I**tem an habeant probatio
 nes. **I**tem an sit presumptio contra accipien
 tem quod faciat hanc causam differendi et secundum
 huiusmodi et alias diversas circumstantias facti
 videbit iudex an expediat prius excipere

testes reprobatores vel non in dubio differatur reprobatio. de quo plene i. c. ex parte. supra alle. Et ibi per Jo. an. super predicta glo. et ita est arbitrio rei opponere exceptionem contra testes a principio vel illam differre in tempus disputationum dummodo de hoc ante protestetur iuxta dispositionem c. presentium de testi. Sed in arbitrio iudicis regulariter est probationes super huiusmodi exceptiones statim recipere et ipsas discuti et tempus predictum differre. dummodo attentis facti circumstantiis bene arbitratum sit dictum est. Et dicitur regulariter quia in tribus casibus probatores statim admittuntur. ut supra patet. Et si ad reprobationem testium probatorio rum inducuntur testes reprobatores isti testes reprobatores possunt per alios testes reprobati. sed ulterius non admittatur reprobatio ut est casus in c. licet. iij. de testi. de hoc dantur versus. In testem testis et in hunc sed non dantur ultra. Et in exceptione testes qui reprobantur per textum criminis debet fieri specificatio criminis per personam cuiuslibet testis. ut in ca. presentium de testi. li. vi. Exceptio tamen bene recipitur sine tali specificatione. et tunc debet fieri specificatio ante testium receptionem. ut ibi no. super glo. notabili de qua autem specificatione intelligatur notatur ibidem in glo. non officit supra. forma exceptio.

Forma vero exceptionis contra testes et personas testium erit ista. Excipiendo contra testes per talem productos coram vobis honorabili domino iudice, etc. in causa que inter eundem actorem ex una et talez rerum parte ex altera super tali revel obito veretur pro cur. procuratorio nomine per dicti. H. rei proponit. et dicit quod testes

huiusmodi ad testimonium contra ipsorum reum non sunt admittendi. sed a testificandi officio seu actu excludendi et repellendi. vel dicit quod testes tales **A. B. C.** intra ordinem vel numerum testium admittendi non sunt vel computandi nec eis nec eorum dictis dari debet fides vel adhiberi. nec dicta eorum in aliquo sunt sequenda. sed tanquam morbosa et infecta reprobanda et relinquenda. ex eo et pro eo quod talis testis fuerit tempore depositionis peritus. Nam alias in causa tali coram tali iudice adductus in testem deiuravit vel per iuramentum est convictus. Item quod talis testis erat tempore depositionis adulter. et de hoc confessus vel condemnatus. vel adhuc potest probari ut de testi. super eo. Item testis talis pericio corruptus falsum testimonium dixit in huiusmodi causa. nam cum deposuerit me tali die contra xisse et foris. ego fui eodem die in guntie. Item talis et talis sunt levis opinionis et suscepti vite et tales quorum dictis dari vel fides adhiberi in iudicio vel extra non consuevit. Quare penitus huiusmodi exceptiones admitti. et probationes super eis recipi. ac ipsis probatis legitime pro parte sua sententiam absolutariam ferri. Utrum autem iufficiat obijcere et probare quod testes corrupti fuerint vel an cum hoc exigatur probatio falsitatis dicti ipsius testis no. in ca. licet de proba. et in ca. sicut nobis de testi. Nam si excipitur ante sententiam sufficit probare corruptionem cum per se prohibetur criminosis. Et idem post sententiam in causa appellationis vel alias in casu ubi sententia non habet effectum rei iudicate. ut no. in dicto ca. sicut nobis. Sed ubi sententia transiit in rem iudicatam tunc oportet addi de falsitate et etiam probari. immo tunc etiam addi debet quod iudex in sententiando fuit dicta testium cor

ruptionem cum per hoc prohibentur crimi-
nari. Et idem possunt in casu appellationis
vel alio in casu ubi sententia non habet
effectum rei iudicate. ut no. in dicto. c.
sicut nobis. Sed ubi sententia transit in re
iudicatam tunc oportet addi de falsitate
et etiam probari. imo tunc etiam addi debet
quod iudex in sententiando fuit dicta testium
corruptorum secutus per iura que alie. in
dicto. c. licet. in. ij. glosa. Et ibi ex tex.
abba. collegit sex exceptiones contra testes.
Prima de contradictione. secunda de sin-
gularitate. tertia de mala fama. quarta
de leui opinione. quinta de falsitate. sex-
ta de corruptione. Iste tamen exceptiones
non omnes directe sunt contra personas
testium: sed aliquae respiciunt dicta testium.
Et autem testis puniatur propter crimen
sic in modum exceptionis. ut a testimonio
repellatur probatum contra eum legitur et
no. de ordi. cog. ca. ij. Et ita habemus
quomodo probationes per testes reprobantur
ratione personarum. Videamus ergo nunc quomodo
dicta testium reprobantur et impugnantur.
quod nisi excipiant attestaciones que etiam
alias non valerent. possent per consensum
partium etiam tacite ratificari. de quo
no. de testi. cum causam. sup. glo. qz. ij.
Unde advertendum quod habita copia at-
testationum aduocati partium in aliquibus
locorum paribus faciunt membra ut ipsi
vel iudex melius et facilius ad indagandam
veritatem possunt pervenire. De istis rubricis
qualiter sunt faciende tradit. G. in spe. de testi. i. §. publicatis. Videbitur
etiam causidicus utriusque partis de positi-
ones testium et aduerit. an articuli sint
plene probati vel non. Unde aduocatus
istius qui produxit testes signet articulos
per crucem leam vel aliud signum. Et ubi
per dicta testium alicuius probatur idem
articulus ibi ponatur idem signum vel leam
eandem in margine circa eadem dicta.

Et ubi alij testes cum eo concordant fa-
ciat idem. ita videtur quod per pluralitatem et
diuersitatem articulorum diuersificet etiam
leas vel signa. ut per signorum vel learum di-
uersitatem appareant qui articuli per que
dicta sunt probati. et ubi ac in quibus testes
concordant. Posset enim poni circa primum
articulum. A. circa secundum. B. circa
tercium. C. et sic de alijs. Et ubi per dicta
alicuius testis probatur est primus arti-
culus ibi etiam in margine ponatur. A.
ubi non probatur est secundus ponatur. B.
ubi tertius. C. et sic de alijs. Contra
aduocatum rei contra quem testes produ-
cti sunt studere debet designare per huiusmodi
vel similia signa discordantias et con-
trarietates dictorum testium quod habeat
eas in parato. et ut facilius et clarius pos-
sit eas ac ipsa dicta impugnare. de quo
plene in spe. de testi. in dicto. §. publica-
tis. Iste tamen rubrice seu talia signa ru-
bro raro sunt in paribus. Possunt
tamen sic formari exceptiones contra di-
cta testium. Procurator procuratorio
nomine talis rei exceptiones contra di-
cta testium pretensorum productorum
pro parte talis actoris in causa quam mo-
uet tali reo predicto scilicet seyo vel fictio
et c. Coram vobis honorabili viro domino
iudice et c. proponit et dicit quod ipsa testi-
um dicta seu testimonia pretenso sunt
singularia obscura dubia incerta. et tes-
tes ipsi varij sunt. et in dictis suis vacil-
lant et negant astringere et probare in-
tendunt nec causas dictorum suorum seu
scientie sue reddunt requisiti. vel red-
dunt malas insufficientes et ineptas vel
alias non probant ad quod probandum
sunt induci. sibi que in dictis suis euide-
ntissime contradicunt. Item dicta ipso-
rum nulla sunt et invalida. ex eo quod mini-
me iurauerunt vel deposuerunt non iura-
ri vel parte non presente nec citati iura-

Exceptio

runt vel deposuerunt super non iuratis. Vel quia deposuerunt de scientia in tpe quo nondum citatus erat testis. Quare reiectis et minime attentis testium huiusmodi dictis nullis et invalidis. petit procurator predictus in causa concludi et se ab actoris impetratione absolui. ac ipsum actorem in lris expensis condemnari sibi. **I**sta rursus exceptionum aliquae puta tres habentur in. c. cum ecclesia sutrina. de cā pos. aliq ex ca. licet. de proba. Item ex. c. ij. et. c. tuis. et. c. nuper. de testi. Item aliq istarum non indigent probatione. Igitur veritas vel falsitas earum patet ex ipsis dictis. sufficit ergo in his sola allegatio et ostensio dictorum ut veniat probatio facta. ut in exceptione de singularitate. variatione non redditione cause contrarietate et huiusmodi. In quibus autem debeant concordare non. de testi. c. ij. et. dant de hoc verius per **I**nno. Res persona gradus locus hec sunt consona tempus. In his variando impediunt fidem suam. Aliq requirunt probationem puta cum opponitur de nullitate et aliquando incumbit probatio producendi testes ex causis affirmativis ut qui iurati deposuerunt. vel qui posuit citata. aliquando vero parti opponenti seu excipienti incumbit probatio ut si dicatur testis corruptus vel falsum dixisse. de quo etiam per **I**o. an. in addit. spe. de testi. in. §. publicanis. sepius aliter. **A**dvertendum quod aliquando opponitur de falsitate cum corruptione aliquando de sola corruptione. Item de falsitate aliquando directe aliquando indirecte. Falsitas directa raro procedit post publicationem. nisi ex culpa iudicis non facientis fieri debitam specificationem: de quo per **I**o. an. in addit. spe. in loco proximi. aliter. Falsitas indirecta potest post aperturam per testes probari. ut in cap. ex tenore. de testi. ubi de hoc. Sicut autem falsitas

testium

directa admittitur post aperturam propter obmissionem debite specificationis articulorum. ut supra dictum est. sic et indirecta probatio falsitatis excludit post publicationem propter specificationem factam. ut ibi post **I**nno. scripsit **I**o. an. Nam si in articulis non declaratur locus et tempus sed testes hoc bene expresse runt. admittitur post publicationem probatio falsitatis dictorum testium indirecta. secus si in articulis tempus et locus fuissent declarata. quia tunc post aperturam volens etiam indirecte probare contrarium non audietur per cle. ij. de testi.

Supra ista ergo probatione indirecta falsitatis dictorum testium posset sic formari exceptio:

Excipiendo proponit et dicit procurator talis vel contra dicta testium talis actoris. quod testes huiusmodi falsum tulerunt testimonium. unde ad huiusmodi eorum dictum falsum ipse reus non est condemnandus. Dixerunt enim ipsum reum tali die in opido erfordensi. cum actore tale contractum celebrasse. Et ipse reus eadem die fuit in civitate moguntinensi. unde ipsius tunc erford. personaliter ut testes exprimentur pertraxisse non est possibile: quod per testes ydoneos est probare paratis. quare etc. **Q**ui autem supra dicitur excipiendo de contrarietate testimonii obstat quando dicta testium que videntur contraria. non possunt reduci ad concordiam. alias si fieri potest semper dicitur testimonium sunt concordanda propter odium periurij. Et per quem modum hoc fieri posset vel debeat haberi et non. in capi. cum tu. et. ca. nostra. de testi. et ibi in glo. Et quod excipitur quod non reddat aptam causam sciencie. Sciendum quod si testis

interrogatus est de scientie causa et eam non reddit non valet dictum eius. Et idem si reddit malam et ineptam. de test. cum causam. si non est testis interrogatus de causa tunc si data sunt per partem aliam interrogatoria. id est quod supra videtur ibi non. et in c. presennium. de testi. li. vi. Si non sunt data interrogatoria tunc dicunt alii qui quod bene valet dictum testis. de quo in dicto. c. cum causam. Dicunt tamen quidem quod iudex non querens de causa tenet partem ad interessere p. l. si quis. C. de testi. in fi. quod restringunt alii ubi est notabilis negligentia. Quod putat Jo. an. verum in foro penitentiali si causa expressa per nocuisset. Sed in iudiciali penitencia non habet effectum. nisi ipse reus confiteretur. de quo per eum in addi. spe. de teste. §. i. Et intelligitur de causa scientie. scilicet quod sciat illud quod dicit non de causa actus istius de quo deponit. quod de illa non tenet dicere quibus de ea posset interrogari de renuici. super hoc. Et istas exceptiones contra personas et dicta testium.

Tabellio scribat in actis hoc modo.

Anno tali. die tali. comparentibus coram tali iudice. tali actore vel tali eius procuratore ex una. et tali reo vel eius procuratore ex altera. predictus reus vel procurator eius. exceptiones contra personas et dicta testium actoris exhibuit infra scriptas. Ex adverso ipse actor vel eius procurator copiam ipsarum per iudicem sibi decerni ac fieri et terminum competentem ad respondendum seu publicandum contra eas si sibi pervenerit ei assignari postulavit. prefatus igitur iudex copiam petitam actori dandam decrevit. et diem talem ad videndum contra exceptiones predictas sibi pro termino prefixit etc. Item exceptionibus per tale exhibitis anno tali die

tali in presentia talis rei vel sui procuratoris dicebat seu replicabatur contra eas die tali etc. Quod autem actor per istas exceptiones rei factas contra personas vel dicta testium possit replicare. videtur dicere testes criminis non fuisse de crimine emendatum. ergo in civili admittendum de testibus Testimonium. infamem restitutum fame. de re iudi. cum. C. et A. Vel dico absentem citatum ad videndum iurare et contumacem etc. Et replicationum forma patet ex superioribus. Et plures sunt modi probationum seu species probationum. de quibus non in c. cum ad sedem. de testi. spo. in glo. et non. quatuor. et super ea in spe. de probationibus. videndum autem scilicet per testes. per instrumenta. per evidenciam facti. per presumptionem. per famam. per dilationem iuramenti. Si ergo actoris intentio non est probata per testes. potest recurrere ad instrumenta si habet. et ista producere ante conclusionem cause etiam post publicationem. de fide in instru. cum dilectis. nisi datus esset terminus et lapsus a iudice ad instrumenta. sicut fit dando terminum ad producendum omnia. post quem super productione non audiretur in ista instantia. De quo igitur non. et in spe. de villa. in §. videndum. et. quid si datus plenius in cle. sepe. de verborum significatione. et eo salvo. in glo. ubi ergo. Quid autem sit instrumentum. et quot sunt species instrumentorum. et quibus instrumentis adhibeatur fides. et qualiter et que scripturae producte in iudicio impugnentur. et de alijs. hoc plene in spe. de iuramentis. editum. per totum. Et videat pars contra quam producitur instrumentum quod copiam eius petat. et terminum ad impugnandum illud. et in termino si poterit id impugnet. quia alias eo ipso quod pro publico instrumento fuerit productum. et adversarius nil opponens tacuit.

Exceptio

Elidetur illud approbasse de off. deleg. gratum. No. host. in. ca. qm contra. de pba. Et ibi etiam plene no. quomodo instrumentum debeat redigi in actis scz principium et finis. Ponendo tamen cautionem de tenore. qd cesset equiuocatio rē. ut ibi plene. Si ergo actor pbauit intentionē suam per testes vel instrumenta. reus si habet pempt. exceptionēz opponat eam. videat tamen qd ipsam pbat. qz si fundata actoris intēone reus opponit pemptoriam. et si in ei deficit probatione condēnabitur actori in expensis quas fecit postq reus accepit inducias. Et si soluendo non est. ad arbitrium iudicis punietur. Ista est pmissio de c. finem. de do. et pu. Si tamen vult eā incontinenti probare licet deficiat sibi probatio non est locus pene ut ibi no. Debent ergo duo cōcurrere ad hoc qd excipiens patietur hanc penam. scilz qd fundata sit actoris intentio. et qd nō incontinenti reus assumat onus probandi ut ibi no. Potest ergo reus opponere exceptionem rei iudicate vel tractōis Et formas istaz habuimus supra. Vel potest excipere de pacto petendo. vel de prescrip. vel solutione debiti facta rē. sub hac forma.

Coram vobis ho

norabili dño iudice rē. pponit procurator procuratorio nomine talis rei excipiendo ad intentionē talis actoris perimendā seu elidendā. Et dicit qd ipse reus tomū talem quaz actor ab eo vendicat possedit pacifice. annis. xxx. et ultra pūne eam prescripsit bona fide. Quare petit ipsum reum ab actoris impetitione absolui per vestram sniam diffinitionem. et eundem actorez sibi in expensis suis pdemnari. Vel sic in exceptione solutionis ad elidendā et efficaciter peri

peremptoria

imendam talis actoris intentionez. procurator talis rei pponit et dicit excipiendo qd etiam si debitum pretensum p ipsum actorem a predicto reo petimus et legitime et sufficienter probatum. Ipse tamen reus de eodem debito pretenso illud sibi numerādo realit et in parata pecunia persolueno satisfecit. Cū autē solutione eius qd debetur omnis obligatio sit sublata. Idcirco p̄dicat procurator nomine quo supra petit rē. ut in precedenti forma. et sic de alijs exceptionibz. Et reus exceptionem pempt. per eum oppositam probare debet. qz in excipiendo reus fit actor. et ita in eum transfertur onus probandi. ff. de excep. l. i. et in. l. exceptione. ff. de excep. saltem regulariter. quia in casibus nō probabit excipiens sed actor ut in exceptione non nūc rate pecunie vel totis. de quo etiam in spe. de excep. §. viso. Si tamen eā non probat reus. ex eo solo si obtinebit actor nisi probet intentionem suam. de excep. cum venerabilis. de quo etiam in spe. de excep. §. viso. et id quoqz. Et diligenter aduertat aduocat⁹ rei quibz verbis utatur in concipienda exceptione. de q etiam in spe. in. §. pri. alle. Et tabellio huius actum exceptionis pempt. opposite scribit hoc modo.

Comparuit in iudicio

coram vobis tali iudice anno tali. die tali talis reus. vel talis suus procurator. et infra scriptam obtulit pempt. exceptionem. Ex aduerso iudice adhuc pro tribunali sedente talis actor vel talis eius procurator comparens eiusdē exceptionis copiam sibi per ipsuz dominū iudicem decerni et fieri petijt. ac competentem terminum ad dicendum cōtra eam seu replicanduz assignari. Cui pre

Exceptio

dictus dominus iudex copiam exceptionis huiusmodi decrevit. et talem diem ei statuit ad dicendum contra eam seu replicandum si voluerit. acta etc. **U**el sic. exhibitis his exceptionibus per talem reum vel tale ei procurator. in presentia talis actoris vel sui procuratoris anno tali die tali. replicabitur die tali etc. **S**i autem in termino sic dato actori ad replicandum actor nullam proponit replicationem. quia forte non habet: tunc admittitur exceptio rei ad probandum. et dabit reus acti. de materia huiusmodi sue exceptionis. et illas probabit si poterit per testes vel instrumenta etc. **P**ostquam ut premissum est: processum est in causa. ut quia hoc est testis. iuratum est de cal. date sunt positiones et acti. et ad positiones et responsiones facte sunt probationes testium vel instrumentorum inducite exceptiones. opposite replicationes forte et duplicationes subsecute. cum pres non habent quid ulterius in causa proponant ulteriores proponendis renunciant et postulunt in causa concludendi. **E**t ista omnia sunt redigenda in scriptis et in actis. de proba. qm. **E**t si una partium renunciet seu renunciare velit. et alia dicat quod adhuc habeat aliqua proponere. quare dicit quod non vult renunciare. **T**unc iudex assignabit ei terminum competentem infra quem proponat quicquid velit. de quo in spe. de renun. in prin. **E**t videtur aliquibus quod ideo fit renunciare et concludere. et hoc est **G**of. ut no. de causa pos. pastoralis. cum tex. ibi et in. c. qm. contra. de proba. ponit ista ut diversa et quod eorum quodlibet sit actus per se. **E**t tenet **G**. in spe. de renun. et conclusionem in. d. et nota. **E**t sic potest dici quod per renunciationem renunciat probationibus et allegationibus factis. **P**er conclusionem inducitur renunciatio allegationum iuris. **D**icit tamen **J**o. an. in addi. spe. in loco supra alle. quod in renunciationibus huiusmodi

peremptoria

sunt ponderanda verba et statim cause et consuetudo fori. quia si fit renunciatio allegationibus et omnibus probationibus certum est quod ista renunciatio est conclusio. ut no. in ca. cum dilectis. de fide instru. in glo. ii. **E**t idem putat ipse si fit renunciatio allegationum iuris et facti. et hoc quando statim cause pariter concludi. **I**dem si habet consuetudo fori verbum allegationis comprehendere ius et factum. **E**t pille solum concludi. ut tunc renunciatio allegationibus per hoc etiam intelligatur conclusum. de quo etiam per modernos in de. sepe. de verborum sig. **P**otest ergo sic registrari in actis renunciatio et conclusio per tabelliones. **A**nno tali die tali. **C**onstituitis coram tali iudice partibus predictis. puta tali actore et tali reo vel eorum procuratoribus. **I**pse partes in causa huiusmodi allegationibus ulterioribus mutuo renunciantur petentes concludi causa in eadem. **I**n qua etiam quantum in eis erat conclusum. **U**nde iudex predictus huiusmodi renunciationem admittendo in ipsa causa cum eisdem partibus seu eorum procuratoribus ut prefertur concludentibus et concludi volentibus et petentibus conclusit et habere voluit pro conclusio. acta etc. **F**acta conclusione in causa amplius probationi non est locus etiam per instrumenta. ut in dicto. c. cum dilectis. de fide instrum. **I**udex tamen ex officio interrogare potest post conclusionem de facto si aliquid dubitationis occurrat. ut in. c. cum glo. eo. ti. **S**ed hoc iudex non faciat ad petitionem partis. ut ibi no. et in. c. in presentia. de proba. in fine. glo. iiii. et in. c. per tuas. de test. **Q**uomodo autem fiant allegationes iuris. tractat. **G**uil. in spe. de dispu. et alle. per totum. **E**t sic sumus expediti in secunda parte principali ordinis iudicii arij.

Sententia

Ed antequā
veniamus ad terciā partē.
scilicet de iñia et illis que eam
sequuntur. quia aliquādo aliqua emergunt
in lite seu causa super quibus iudex habet
interloqui. Nam licet super incidēti nō
sit necesse pronunciare. Tamen super emer
genti est pronunciandum. ut nō. d. ordi.
cog. c. i. et quid sit incidēs vel emergēs
ibi nō. Et ideo de interlocutorijs vide
amus. Et que sit sententia interlocuto
ria. nō. in cle. unica. de sequestra. pos. i.
v. glo. et vide nō. in. c. i. de app. li. vi.
Super exceptione ergo dilatoria. vici
an libellus sit offerendus vel nō. vel an
sit ei respondendum. vel an causa sit cor
ram ipso iudice tractanda vel nō. vel
ut exceptionis exceptio contra
actorem opposita sit probata vel nō. vel
ut dilatio petita sit concedenda vel nō.
Et de similibus exceptionibus iudex pronun
ciat interloquendo sub hac forma.

R. decanus et ceteri.

Cum in cā tali que inter talem actorem
ex una. et talem reum parte ex altera. de
et super re vel debito tali. in iudicio corā
nobis hūit pro parte dicti rei oblata
fuit exceptio talis vel talis dilatio peti
ta. vel fuit opposita excipiendo. libello
sibi per actorem oblato nō esse respon
dendum vel actorem ab agendo repel
lendum pro eo quod maioris esset vinculo
excōicationis innodatus. vel nobis i hac
cā iurisdictionem non competere. pro eo
quod tempore impetrationis recepti ipse actor
impetrans fuit maioris excōicationis sen
tētia ligatus et cetera. Nos visis et diligēt
p̄sideratis super hoc per partes hinc inde
coram nobis p̄ductis p̄positis et allega
tis. Habito etiam consilio cum p̄ritis

interlocutoria

pronunciamus decernimus et declaramus
predictam exceptionem admittendam
non esse. seu ea nō obstante in cā huius
ad ulteriora p̄cedendum fore. et pro nos
ac coram nobis procedi debere. Et sic
si est legitima exceptio. dicimus et pro
nunciamus ipsam exceptionem esse ad
mittendam et admitimus. actorem p̄
excōicationis vinculum ab agendo
repellendum excludendum fore et exclu
dimus seu repellim⁹. seu nobis obstāte
exceptione predicta iurisdictionē et cog
nitionem in negotio huiusmodi non
competisse neque competere. seu libello
predicto per ipsum reum respondendū
non esse. sed eundem reum ab instantia
iudicii fore absolvendum et absolvim⁹.
Et ipsum actorem sibi in expensis legi
timis condemnamus. earum taxationem
nobis imposter referantes. Et tūc in
fine interlocutorie tabelli o subscribet isto
modo. Lecta et lata est hec interlocuto
ria anno tali die tali in presentia ipsarū
partium vel procuratoribus p̄sentibus
talibus et cetera. Et de istis et alijs interlocu
toriarū formis ipse. de excep. in. §. viso.
Et est interlocutoria que fertur in prin
cipium cause et finem non super princ
pali. sed super incidētib⁹ quēstionibus
vel emergentibus. de app. significātib⁹.
de test. significauerunt. Et transit inter
locutoria in rem iudicatam quo ad p̄
si ab ea infra. x. dies nō fuerit appellatū
ut in. c. cūq̄ dilecta. in fi. d. elec. s. non
quo ad iudicē quin possit eam reuocare
etiam post. x. dies. de quo tū dicendū
est ut plene nō. in. ca. cum cessante. de
ap. Ubi distinguuntur tres species inter
locutoriarū. Quia quedā interlocutorie
preparant seu ordinant litem. Quedā
emergentia seu incidētia in lite decidūt
Quedam aliquid restituī vel dari vel
non dari. fieri vel non fieri. vel aliquid

equipollens iubent pcedendo Tamen
ibi tenent docto. qd omnis interlocuto
ria mutari & reuocari potest ex causa. si
ne causa nō. maxime post. x dies sine vo
luntate partis p qua est lata. Unde si iu
dex sine causa iusta interlocutoria reuo
cet poterit appellari.

Formas autem

diuersas reuocatiois interlocutorie po
nit Guil. in spe. de exceptionib. §. vii o
Quia potest sic dicere iudex Nos talis
iudex & c. quia in tali causa. & c. pridem
super tali exceptōe per talez reum oppo
sita. pronunciamus interloquendo ean
dem exceptōem non esse admittendaz
vel qd contra talem sic pce ssim? & c. Ha
bito postmodū consilio pitorū. inueni?
nos ipz grauasse vel idebite ē eū pcef
fisse Idcirco vbi consilio saniori inter
locutoriam ipsam vel processum huiōi
expresse reuocamus. Quidā tamen in
dices erubescētes factū suum reuocare
sic dicunt. Nos talis iudex & c. si te talez
in aliquo grauauim? illud reuocam? & c.
Sed talis reuocatio dubia est conditō
nalis & incerta: & ideo non admittenda
Unde appellans non obstante tali reuo
catione. nibi lominus insistere potest p
secutioni sue appellatiois. si pure non fi
at reuocatio. Quidam etiam iudices
sic dicunt. Frater si te grauauimus i ali
quo: pati sumus illud reuocare de con
silio sapientū. Et prefigimus tibi talez
terminū ad compendū infra quem vo
lumus plenius deliberare. Et dicit G.
vbi supra. qd hec forma habet in ca. apo
stolice. de re iudi. li. vi. ver. eratq; para
tus. glo. in ca. cum cessante. de appella.
dat aliam reuocationē huiusmodi int
locutorie vel grauaminis formam vide
licet vt sic dicat iudex. non credo te gra
uasse. sed si grauau te in aliquo illud re

uoco. Sed ista forma que duo mēbra
continet quo ad vtrumq; non est sana.
quia in primo docet mēeri. nam potest
esse qd iudex contrarium credit & contra
tales cautelas vel doctrinas videndum
est quod no. Guil. in spe. de exceptione
§. penul. vbi. colum. Quo ad secundū
membz est conditionalis incerta vt di
xi supra Unde host. dat talem formā vi
delicet vt sic dicat iudex ad eum contra
quē est lata interlocutoria. Tu dicis te
grauam per talem interlocutoriaz qd
non confiteor. Ego tamen reuoco: me
satisfaciens voluntati ne de me saltez de
facto conqueri posses. Et similis caute
la traditur in ca. nisi specialis de vsu pal
lij. Et qd dicit iudex in reuocatioe quod
non confiteor. caute dicit. quia per hoc
non sequitur qd neget se grauasse Et ali
qui iudices consueuerunt statimere ter
minū appellanti ad docendum de grau
mine. sed ad hoc ipse appellans non ter
netur de quo in c. si a iudice. de appel. li
bro sexto.

Hinc ergo vi

deamus de tertia parte ordi
iudiciarij. i. de sententia & que illā sequū
tur. Et Guil. in spe. de senten. prola.
in princi. diffiniendo sic dicit. Senten
tia est iudicialis diffinitio controuersie
finem imponens p determinationem vel ab
solutionem conanēs. Dicit em̄ senten
tia iudicialis diffinitio p trouersie finez
imponēs. vt in. li. ff. de re iudi. & d3 pū
nere absolūtōez vbi p dēnatiōez de accu.
illa ppositozum. & tibi de hoc in vl. glo.
vel aliqd qd tū valeat. de verbo. sig. in
bis. Cui n autem sententia diffinitio
ua sit de actis cause ita vt contineatur i
ter acta tractat Joban an. in additi. spe.
de senten. prola. in principio. & tibi pos
sit. pro et contra. videtur tenere qd sic

maxime per c. cum eterni. de re iudi. li. vi. ubi sententie ferende et concipiende ponuntur in actis cause. Et debz ferri sententia diffinitiva pñibus presentibz vel altera absente p contumaciã ita vt cite-
tur ad sententiã audiendã de testi. cum olim. in fi. alias si feratur pñra absentez non citati non tenet. vt n. o. de re iudi. tenor in glo. penul. et sup. ea. Et necesse est hoc casu qd exprimat perempt. ubi unica fit citatio. de hoc. xxiij. q. ij. de illicita. in fi. magne glo. Et in spe. de citationibus. §. viso de tempm. Et per Jo. an. in ea. cum bertoldus de re iudi. in. iij. glo. et de accusatione ad penitẽdem. nisi i causa in quibus sine figura iudicij pceditur. vt in cle. sepe. de. ver. sig. circa fi. ibi etiam de hoc in glo. ar. iij. Si autem in sententia pñetur eum contra quem lata est fuisse citatum an stet sententie ita qd non sit necessaria alia pñatio citationis tractat Guil. in spe. de sentẽ. pro la. §. ait autem. ver. et nota. sed plenius per Jo. an. ibi in addi. qz de iure subnilitate necesse est pbare perempt. Et si qd vellet tenere qd victor hoc non habeat pbare victus tamẽ potest pbare se citati non fuisse producendo acta. Et si inter ista non apparet huiõ citatioz habebit pro non citato nisi probet contrarium. Utz autem presumatur condẽnatz fuisse presentem in sententia si aliud nõ dicatur vel exprimat in ea. no. Guil. in spe. in loco prox. alle. Et sententia diffinitiva debet generaliter se continere.
Primum nomẽ iudicis et eius qualitatẽ puta an sit delegatus vel ordinari? Secundũ nomina litigatorz. Tercium tenorem petitionis in iudicio porrecte. Quartum substantiã processus cause: puta lit. contest. iuramenti prestationẽ et similia. Quintũ qd sit mentio in sententia partes fuisse presentes vel ad contumaciam absentes: de quo supra dixi.

Sexto qd contineat condẽnationem vel absolutionem vel aliquid equiualens: de quo etiam tactum est supra. et ista etiam enumerat Guil. in spe. de sen. pla. §. qualiter autem. iuxta fi. r. In actiõẽ ergo reali potest sic dictari et formari sententia.

In nomine domini amen

Officialis vel iudex. questio talis oritur inter A. actorem ex vna. et B. reum de et super tali fundo area vel domo parte ex altera materia questionis Idem A. libellum dedit vel obtulit in hac forma. Et ponatur tomus tenor libelli in sententia. Lite igitur coram nobis legitime contest. et presito a pñibus vel eorum pcuratoribz hincinde calumnie iuramento factisqz et oblatis positionibz et articulis ad ipsas positões responsionibz subsecutis testibus et instrumentis productis et attestacionibus publicatis oppositisqz contra dicta testium nonnulli exceptõibus et replicationibus factis tandem renunciatis per procuratores partium hincinde probationibus cum ipse procuratoribus partiuz concludentibus et concludi petentibus in ipsa causa conclusimus et habuimus pro concluso Nos igitur visis et auditis diligẽter iuribus rationibus probationibus et allegationibus partium. Cognitisqz et inuestigatis ad plenũ ipsius cause meritũ deliberatione prehabita diligenti et cõmunicato consilio iurisperitoruz christi nomine inuocato. pñibus propter hoc i nostra presentia pñstitis et sententiã ferri postulantibz vel tali actore vel reo pñte et sententiã ferri petente Et tali reo vel actore ad hoc perempt. citato pñmacie se absentate cuius absentia dei pñia epleatur p tribunali sedẽtes et hñtes p oculis

deum solum sententiando. In his scri-
ptis pronunciamus decernimus et de-
claramus fundum predictum ad presen-
tem **A.** actorem primuisse de iure et pri-
nere. prefatumque **A.** reum fundum huius
occupasse et tenuisse ac occupare et il-
licite dñere et ipsum fundum memorato
actori adiudicandum ac **A.** reum antedi-
ctum ad restituendum et libere dimittendum
fundum eundem eidem actori condemnandum
et repellendum fore adiudicamusque
et condemnamus ipsum reum supradicto ac-
tori in fructibus a tempore litis vel
a tempore occupationis et detentionis viz
in tot modis seu modis frumenti et
ratio fructuum perceptorum ex fundo hu-
iusmodi per eum perceptis. Et in expensis
litis nihilominus pendentes quare ex-
pensarum taxationem nobis in posterum
referuamus. Et si debeat fieri sententia
pro absolutoria forte. quia actor non
probavit vel reus probavit de iure suo tunc
ita formetur.

In nomine dñi amen et c. vsq; ibi p-
nunciamus decernimus et declaramus
predictum **A.** reum a prefato **A.** actori
impendere absoluendum ac eidem actori
super pendente sua et fundo predicto silen-
cium perpetuum imponendum fore. ac absol-
uimus et imponimus ac nostra sententia
diffinitiva mediante condemnantes eundem
actorem eidem reo in expensis litis quare
taxationem et cetera. In cuius rei testimo-
nium et c. Ista sententia incipit. In nomi-
ne dñi et c. vt. xxiij. dis. In nomine. de te-
sti. In nomine. Melius ad propositum i. c.
veritatis. de do. et contu. Et non scribitur
seu dirigitur alicui. viz prius vel alij
vel vniuersis. Quia si iudex sic scriberet
vniuersis et c. noueritis qd in causa tali p-
nunciamus et c. Tales littere seu scrip-
ture non facerent fidem. qz essent potius
testimoniales seu recitorie preteritorum

qz assertorie presentium. vt no. guil. in spe.
de sen. pla. §. iuxta. d. et no. qd quidam
iudices. no. etiā in c. apostolice. de re iur.
li. vi. Item in sententia fit narratio pro-
cessus ad quem effectum hoc fiat. no. in spe.
de sen. pro. §. restat. d. in summa. Flo-
per. Inno. et host. in ca. cum in iure. de
offi. dele. vbi etiā no. quid fieri debeat si
per alium tabellionem scribatur senten-
tia et acta per alium fuerint scripta Item
in sententia dicitur nos visis et auditis
diligenter iuribus probationibus et al-
legationibus partium et c. Quia iudex
sibi allegata et probata coram eo debet iu-
dicare. non secundum conscientiam quam ha-
bet vt priuatis. sed secundum conscientiam
ex actis probationibus et allegationibus
informata. vt. iij. q. vij. Iudicetis. d.
quo. de offi. dele. pastora. in ar. contra.
et de offi. ordi. cap. i. et in spe. de dispu.
et alle. §. ult. ver. licet autē. Et ibi d. hoc
per Johā. an. in addi. vbi ponit rationes
quorundam theologorum qui tenent p-
trarium et illas soluit. Et quale remedi-
um habeat tunc iudex ibi no. quia depo-
net si potest conscientiam. si non potest de-
leget causam alicui vel ad superiorem re-
mittat et c. vt plenius no. vbi supra Item
sequitur in sententia cognitio et investigatio ad
plenum cause meritis et c. Nam fieri non de-
bet sententia nisi liqueat de meritis cause. de
quo in ca. put. de do. et con. cū si. Sententia
enim non est precipitanda. vt in l. ij. C. de
sen. ex. pi. reci. hac lege. et in cle. pasto.
de re iur. immo cū prius super ea ferenda
consilium habere debet. de do. et pm. Cū olim
de consuetudine ad nram. de quo et qua-
liter iudex deliberare debeat et consilium
petitorum requirere et diligenter cum
petitis super negocia conferre. inspicere
de petitionem iuxta quam sententia est
formanda. de accusatio. qualiter. ij. de
symo. l. belii. Positioes et articulos pba

tiones et alia acta cause et c. ut tradit **G.**
in spe. de requisitione consilij. Et ideo dicitur in
sententia deliberatione prehabita et habito con-
silio cum peritis. Item subdit in senten-
tia partibus propter hoc in nostra presentia
presentibus et sententiam ferri postulantis.
et c. De isto ponit guil. in spe. rubricam
specialem. l. de petitione sententie et eius cau-
tela ibi de hoc. Item quando altera partium
est absens per contumaciam solet dici in sententia.
Cuius absentia dei presentia repleat de
quo in c. de manifestis. ij. q. i. in ca. veri-
tatis de do. et contuma. Item in forma sen-
tentie ponitur per tribunali seden. et habent-
es pre oculis solum deum de hoc in ca. cum
eterni. de re iudi. li. vi. Unde sedendo
debet iudex proferre sententiam non stando
alias non valeret ut in c. ult. de re iudi.
li. vi. et que sit ratio ibi no. nec debet per
gram vel sortem iudicare contra iusticiam
et contra conscientiam alias sustinebit penas
de quibus in dicto ca. cum eterni. Item
illis verbis utatur iudex in sententia vel
paribus pronunciamus decernimus non
tamen refert an sic dicat iudex. an dicat
precipio vel statuo vel ordino. ut in ca.
pi. cum his. de ver. sig. Nam quis lex
dicat non valere sententiam que condem-
nationem vel absolutionem non continet ut
in l. preces. c. de sen. et interlo. om. iudi-
ci. et tamen est etiam supra. sufficit tamen
si continet condemnationem seu absolu-
tionem vel equipollens: de quo etiam in
spe. de sen. pla. s. ut autem. ver. et nota. et
non est vis nec refert etiam an sententia
feratur sub verbis prime vel tercię perso-
ne de quo etiam in spe. e. n. s. iuxta. ver.
non valet. de quo etiam dicendum est ut ibi.
Item dicitur in sententia sententiam do-
leu sententialem in his scriptis et c. ideo
quia sententia diffinitiva debet ferri in scrip-
tis. debet etiam in scriptis recitari et proferri
et per ipsum iudicem non per alium legi

alias est nulla. de quo in ca. vi. de re iu-
di. li. vi. Non tamen est necessarium ex-
primi in sententia in his scriptis dum-
modo alias in scriptis feratur. Licet sit
cautum de quo in spe. in. s. iuxta in ver.
non valet etiam superius alle. et in dicto
ca. vi. de re iudi. li. vi. Et quod sequitur in sen-
tentia secundum predictum ad prefatum
M. actorem pertinuisse et c. hoc patet de cla-
ratum circa petitionem in libello conten-
tam secundum quam ut dictum est sententia ferri de-
bet. Item condemnet iudex victum in expen-
sis ipsi victori quod fieri debet. ut in l. euz
que temere. ff. de iudi. et in ca. calumniaz.
de penis nisi ipse victus habuisset proba-
bilem causam litigandi que eum excusaret
ut no. in dicto c. calumnia. et in dicto c.
finem. de do. et contum. in glo. magna super
per ea. Et tunc quando obmittit iudex con-
demnationem expensarum debet causam ex-
primere in sententia propter quam victum
in expensis victori non condemnat. ut no.
ibi. et probatur in aut. de iudi. s. oportet.
col. vi. Et iste est unus casus qui in sen-
tentia debet exprimi scilicet causa illa. vij. a/
lii casus no. in capitulo. sicut nobis. de se-
ten. et re iudi. alias regulariter in senten-
tiis non debet exprimi causa ut ibi. immo
factum est exprimere quod facilliter possit ma-
la causa exprimi et bona subterfieri. et ita non
valeret sententia. de quo in c. ex parte. de con-
prehe. de resti. in inte. cum ex legis. et nos
igitur. et hoc etiam obtinet in interlocuto-
riis. Si tamen iudex exprimit aliquas cau-
sas tunc possit specialia submittat clausulam ge-
neralem videlicet ex his et alijs mouentibus et c.
Et sic sub tali generalitate comprehendit sen-
tentiam seu decisionem cause iustificante ut
no. de re iudi. abbate li. vi.
Sententia in actione personalis potest sic formari
In nomine domini amen. et c. ut in precedenti for-
ma usque ibi continuando. pronunciamus de-
cernimus et declaramus predictum. l. reuocato

Nactori teneri et obligatum fore in x. li. et. Et ipm eidem actori in debito bu in smodi esse pēnandum et ad eius sol lutionē ppendū. ac in eisdem. x. lib. necnon in lit. expens legitimis eundez reum prefato actori cōdemnam⁹. taxati onem expensaz nobis in postez reseruā tes. **A**n autē sentētia sit concipiēda i p/ sonam pcuratoris vel domini no. de ele cti. querelā in glo. concipiēda et sup ea. sed licet in hoc multū instent doct. et ma xime legiste. **T**amen Jo. an. ibi nō pla cet legalis subtilitas in hoc casu. qz si p curator fuit in causa noīne domini sui q le peccatū est si domini cōdemnatr. **E**n de graue esset dicere se ntētiā ppter b in procu. ferendā qd tamen videtur vel le. l. i. **C**. de sen. et interlo. om. iud. **D**o sti. tamen in dicto. c. querelam mota ista subtilitate legali ponit formam sen tētie in cā matrimoniali consulendo qz iudex pronunciet isto mō. **P**ronuncia mus decernimus et declaram⁹ nūciū fo re maritum seye et pcuratorem ipsi⁹ no mine ad matrimoniū de quo actum est condemnamus: precipientes vt dict⁹ nūcius deinceps seye adhereat vt vxor et tam in lecto qz extra lectum eā maritali affectione ptractet: pro qua forma alle gat c. ex pte. et c. veniens de spon. **A**lie sententiā forme de facili pnt bēi. quia libell⁹ bñ format⁹ in quacūqz actōe dat formā sentētie concipientē: que ex for ma penitiōis libelli procedere debet. vt allegatum est supra. **E**t vt supra patz in snia absolutoria. **R**eus absoluit ab i patione actoris. et actori silentium im ponitur. **Q**z vtrumqz illoz ponendum sit in sententia et quare habet in ca. cum ecclesia sutrina de cau. pos. et proprie. in fi. et in ca. dudum in fi. de pueri. coniu. cum similibus. et no. in spe. de sen. pro latione. §. vt autēz. xer. qz autem vtrum

qz. **E**t lecta sententia notarius subscribet sententie annum et diem actestēs et hoc modo.

Lecta et lata est hec sententia diffinita naut supra tali die in subscriptiōe inter locutorie lata est hec sententia interlocu ria. vel si redigitur snia in formā publici instrumenti scribitur in hac forma. **I**n quoz omniū et singuloz testimonium p sentes litteras seu pns publicum instru menti p talem publicū notariū in cau sa hui⁹ coram nobis scribā fieri et pub licari mandauimus nostriqz fecimus si gilli appensione muniti. **D**ati et actum in loco tali quo nos consueuim⁹ sedere ad reddendum iura pro tribunali anno tali indictione tali pontificatus sanctissi mi in xpō patris et domini nostri domi ni pauli diuina prouidētia pape secūdi anno. vi. die iouis. ij. mensis decemb. hora terciarum vel quasi presentibus di scretis viris. **A.** steinborn. et stephano religiosi⁹ et pluribus alijs fīdignis te sibus ad premissa specialiter vocatis et rogatis etc.

Lata sententia diffinitiva si ab ea nō appellat pars contra quam est lata infra decem dies transit in rem iudicatā. vt in c. qz ad consultationē. de re iudi. **E**t idem de interlocutorijs quo ad prem. vt in ca. cum dilecti. in fi. de electi. et eti am tactū est supra. **U**nde aduertendum qz aliter appellatur ab interlocutoria. et aliter a diffinitiva. qñ appellatō interpo nitur ab interlocutoria vel alio grauamī ne oportet qz in scriptis fiet. **E**t cum ex preffione cause iniuste seu iniquitatis i terlocutorie vel graminis. **I**sta duo substantifice requiruntur. etiam si cau sa sit notoria. de quo per **J**ohannez an dree in capitulo cordi. de appellatione libro sexto. **I**n nouella. nisi quando in maioribus et in reseruatis interponit

appellatio. de quo in cap. vt debemus. in fi. eo. ti. 7. xij. que requiruntur seu debet concurrere in appellando ante sententiam ad ipsam appellationem validandam colliguntur 7 enumerantur in c. dilecto. 8 app. ibi per Host. super verbo firmatum. Et primum est quod causa in appellatione expressa sit vera. Secundum quod exceptio opponatur. Tercium quod coram iudice proponatur nisi excuset iusta causa. Quartum quod appelletur. Quintum quod coram iudice nisi ex causa. Sextum quod exceptio non admittatur. 7. quod expectetur repulsa exceptionis. Septimum quod propter iniustam repulsionem appelletur. Octauum quod exceptio opposita sit legitima. Nonum quod grauamen illatum sit vel comminatum. Decimum quod in scriptis fiat appellatio. vt supra. Undecimum quod petantur apostoli infra. xxx. dies. Duodecimum quod si petierit appellatus veniat appellans instructus iuxta casum capi. cordi. de ap. li. vi. Decimum tertium quod appellatio imponatur infra. x. dies. de hoc etiam in c. cord. de ap. li. vi. 7 in spe. parte. ij. eo. ti. 8 qualiter. ver. in sum. no. 7 hoc in appellatione iudiciali. sed in extra iudiciali ista omnia non requiruntur. quia ibi non exigitur veritas cause. sed sufficit ipsius veri similitudo. Item non requiritur ibi grauaminis illatio seu comminatio. sed sufficit quod timeatur inferri in futurum. De istis 7 alijs differentijs scilicet in quibus differunt appellatio iudicialis 7 extra iudicialis. vel etiam in quibus conueniunt solet notari in c. bone. de app. vbi no. xij. differentie 7 tres conuenientie. Quando autem appellatur a diffinitiva. tunc lata sententia iste contra quem fertur si vult potest appellare. vbi apud acta dummodo hoc faciat incontinenti iudice ab hoc pro tribunali sedente antequam se diuertat ad alios actus. vt in. l. 8 ligato

ribus. C. eodem. ti. Canonisata. ff. que sti. vi. in fi. ver. ligatozibus. no. de ap. pel. c. i. li. vi. in fi. Sed si ex intervallo vicz dum iudex diuertat se. s. post latam sententiam ad prandium vel alios extra neos actus velit appellare. tunc necesse est etiam appellare in scriptis sicut ab interlocutoria vt in li. ij. ff. eo. ti. 7. C. eodem. tit. l. eos. 8. fin autem. Et ista est vera opinio licet quidam exponunt ilico quod ponitur in. l. predicta. l. eadem die vt no. in dicto c. cord. Item a diffinitiva appellatur sine expressione cause vt ibi 7 in iuribus proxi. allega. Unde sufficiat appellanti dicere appello a tali sententia diffinitiva tanquam iniusta 7 iniusta de quo etiam in spe. de ap. 8. qualiter. in pan. Et tamen diffinitio appellatio nem dicit quod appellatio est sententie vel grauaminis reuocatio per proclamationem a minori ad maiorem iudicem facta preteriti iniqui iudicis grauaminis vel iniuste sententie. Io. teu. ponit vnam diffinitionem. ij. q. vij. in sum. Host. plures ponit in sum. eo. tit. 8. i. Potest ergo sic formari appellatio a grauamine vel interlocutoria sententia iudicis. Coram vobis domino iudice tali puta ordinario vel delega. 7 te notario ac testibus hic presentibus. Ego talis principalis vel talis eius procurator nomine procuratorio talis actoris vel rei propono animo appellandi. Et dico quod licet in causa que inter talem actorem ex vna. 7 predictum. Al. reum de 7 super re vel debito tali parte ex altera vertitur. in iudicio coram domino iudice predicto exceptio nem talem opposuerim. Et ponatur tenor vel saltem mens 7 effectus ipsius exceptionis in appellatione exprimat. Et tunc subiungat si velit eam per vos admitteri vel secundum contenta 7 petita in ipsa pronunciari postulauerim. Vos tamen donec

iudex hmoi exceptione legitima spreta
 ⁊ neglecta ipsam saltē tacite repellendo
 in ipsa causa ad talem vel ad alium actū
 exceptioni mee cōtrarium processistis.
 vel eandem exceptionem per vestrā quā
 tulistis interlocutoriam ꝑnunciādo sic
 vel sic minus iuste repulistis. vel alis in
 causa hmoi per talem vestram cōminati
 onem siue actum vel preceptū tale. me
 indebite granastis. Unde ad interlocu
 toria huiusmodi iniqua ⁊ iniusta seu ex
 predicta exceptione nō admissa. vel sal
 tem tacita repulsiōe vel a tali vestra cō
 minatione seu precepto tali. tanq̃ iniq̃
 grauamine in his scriptis ad reuerēduz
 in christo patrem ⁊ dñm ep̃m talem.
 vel ad sanctam sedē apostolicam. ⁊ san
 ctissimū in christo patrem ⁊ dñm nēm
 dñm paulum diuina ꝑuidencia papaz
 secundū prouoco ⁊ appello. Et aplos
 primo. secūdo. tercio. ⁊ cum debita in
 stantia mihi dari peto subiiciens predi
 ctum. **N.** eum cum adherentibus suis.
 protectioni dñi ep̃i vel dñi pape ⁊ sedis
 apostolice sp̃ali. Et ꝑrestor q̃ appellati
 onem hmoi possim corrigere emendare
 ⁊ innouare. ac eam intimare volo ⁊ ꝑ
 sequi prout videbitur expedire. **Dicit**
 primo in forma. **Coraz** vobis ⁊ c. quia
 coram iudice ⁊ eius presētia est appel
 landum. vt. ij. q. vi. bidunz. de app. iug
 gestum. si eius presētia potest haberi.
 vel nisi iustus metus excuset. tunc debz
 protestari in ꝑñtia bonoz viroz volēs
 appellare iuxta formam. c. vlt. eo. n. Et
 si plures sunt iudices quoz ꝑñtia simul
 haberi non potest. tunc fiat scđm qđ ha
 beē in cle. i. e. n. qz tunc ꝑt corā ipsis vel
 corā maiori parte eozū appellari ⁊ apli
 peti possunt separatim vt ibi. Aliqui in
 appellationibz solent ꝑmittere. cum
 appellationibus remediū ad releuamē
 oppressoz a iure sit inueniunt. de appel.

cum speciali. §. ꝑꝑꝑ. ⁊ in. l. ꝑꝑꝑ. ꝑꝑꝑ.
 torio. ff. dñmo. cum similibus. **Ped**
 de hoc non est curandum. quia ista sunt
 verba iurē quoz non est necessaria ꝑꝑꝑ.
 sino sed verba facti sunt ꝑꝑꝑ. **⁊ q̃**
 in. c. si quis iuste. d. elec. li. vi. **Item** vi
 citur ordinario vel delegato quia debet
 exprimi iudic. qualitas que cōsiderāda
 est. maxime quando super appel. mada.
 ap. impetratur. de excep. dilecte. d. ap.
 ex infinuatiōe. **Postea** fit mentio in ap
 pellatione de processu cause ⁊ de grau
 mine seu interlocutoria. ⁊ causa iniqui
 tatis grauaminis seu interlocutorie ex
 primatur. quia hoc est necesse: quando
 ante sententiam appellatur vt dictū est
 supra. **Nam** non sufficit dicere appello
 a tali interlocutoria tanq̃ iniqua ⁊ in
 iusta: qđ tamen sufficeret a diffinitua.
 de quo no. in. c. penul. de no. ope. nūci.
Item dicitur in forma appellatiōis: qđ
 iudex non admisit exceptionem. sed ea
 spreta processit. vel qđ ipsam interlocu
 toriam repulerit. **Nam** duobus modis
 iudex repellit exceptiōem videlz tacite
 ⁊ expresse. **Tacite** quando exceptiōe ne
 glecta: iudex procedit ad ea que se non
 compatiunt cum exceptiōe ꝑꝑꝑ.
 vt de app. ex parte. ⁊ no. eo. n. dilecto.
Et in spe. d. excep. §. ij. ⁊ nota scđm
 vbertum. **N.** no. enā per Jo. mo. in. c.
 i. de app. li. vi. **Et tunc** poterit appellare
 hoc expresse in appellatiōe. qđ processit
 iudex exceptiōe nō admissa. **Expresse**
 repellit. puta quando per interlocutori
 am ꝑꝑꝑ. **Quid**
 autem faciendum sit quando iudex nō
 repellit expresse nec enī tacite. puta
 procedendo vt dictum est. **Ille** enā ad
 mittit sed iemper est in delib. ādo forte
 vt excipiens fatigatus ⁊ vexatus labori
 bus ⁊ expēlis ex diuersis terminis: qđ
 iudex ad audiendā deliberatōz assignat

Appellatio

cedere liti. vel ab exceptione recedere cogatur. no. in dicto. c. dilecto. de app. quia vt recitat ibi. **P**ost. si iudex tercio requisitus humiliter expectato reponso. tempore congruo non responderit. **E**xpresso tali grauamine poterit appellari. de quo plenius ibi. **I**tem dicit in forma appellationis. q. a tali interlocutoria tali grauamine. et appello. **P**ost sunt etiam plura grauamina exprimi in appellatione. sed caueat appellas q. sunt legitima et vera. **N**am cancellaria vnū solum respicit grauamen. vel vnā appellationis causam. de quo no. in. c. cuz causam. de appel. super alle. glo. **E**nde possit cancellarius eligere causā forte falsam. super quolibet tamē tali grauamine dat vnum singulare vel speciale rescriptum ad eosdem iudices vt ibi no. **E**t ex sola causa in appellatione expressa. et non ex alia precedenti vel superuenienti appellatio iustificari potest et impugnari vt in cle. appellanti. c. ti. **I**tem dicit in appellatione ad talem episcopum superiorem vel ad papam appello. et c. **E**t si simpliciter diceret appello non expreso. an ad episcopum vel ad archiepiscopum seu ad papam ad quem videatur appellasse. **V**el si dicat appello ad maiorem. no. in. c. vt debemus. de app. **E**t dicit ibi q. intelligitur ad proximum appellasse. **D**e quo etiam in spe. e. ti. §. nūc tractemus. ver. sed quid si quis. et sequenti. **Q**uam autem valeat appellatio alternatiua videlicet sub hac forma. Appello ad archiepiscopum vel papam quando ab episcopo appellatur. vel appello ad episcopum vel archiepiscopum. cum appellatur ab inferiori iudice. no. de off. del. si is cui. li. vi. in glo. penul. et super ea. **E**t melius in questione posita super regula in alternatiuis. de regu. iur. li. vi. **E**t dicitur ibi concludendo q. in primo

ab interlocu.

casu. scilicet quando appellatur ab episcopo ad archiepiscopum vel ad papam tenet appellatio. dummodo appellans eligat infra tempus quo debuit appellare vici infra decendum. **I**n secundo casu etiam appellatio valet scilicet quando appellatur ad episcopum vel archiepiscopum quia tunc inquantum exprimit de archiepiscopo est inutilis. quia eo casu non potest ad archiepiscopum appellari. episcopo medio obmisso. de app. dilecti. vlt. **I**n tertio autem interponitur ad episcopum est utilis. **S**ed vtile per inutile non viciatur. vt i regula vtile. de reg. iur. li. vi. igitur et c. **E**t quomodo gradatim siue seriatim est appellandum. si tamen obmittitur melius et non opponitur exceptio. an teneat appellatio. vel an in hoc valet consuetudo et c. etiam no. in dicto. ca. dilecti. **E**t si vnus litigantium appellat ad archiepiscopum. alius ad papam. quid iuris sit habetur in. c. si duobus. de app. et c. **I**tem subiungit in appellatione et apostolos primo secundo et tercio. et cum instanna peto et c. **D**e hoc. ij. q. vi. si per appellationem. §. vlti. ad fi. et in li. a iudicibus. c. eo. titu. **S**ufficit tamen q. ista petitio fiat vnico contextu. vt in cle. quis rigor. de appel. **E**t de istis apostolis infra patebit. **E**t non est de substantia appellationis q. in ipsa appellatione petantur. dummodo petantur postea infra xxx. dies. vt in. l. i. ff. de appel. **D**e quo in spec. iiii. parte de appel. §. sequitur. in fine. et no. in alle. cle. quis. e. ti. in glo. lex. dicit. **P**ostea in forma sequit adherentibus quoniam appellans se adherentes suos submittit protectioni eius ad quem appellat. **D**e istis adherentibus tangitur in. c. vt eccle. de elect. lib. vi. **D**iuersas appellationum formas iudicialium ante sententiam a grauamine. vel interlocutoria ponit **G.** in spe. iiii.

Appellatio

parte. §. i. ut supra tactum est. Causa debet exprimi in appellatione ante sententiam interpositam. Et illa debet esse rationalis et vera. Unde appellans quilibet habet probare duo. scilicet causam appellationis esse legitimam. Sed ad hoc probandum non requiruntur testes vel instrumenta. sed est in arbitrio boni viri scilicet iudicis. videlicet an causa sit talis: que probata debeat legitima reputari. ut in ca. ut debitus. de appel. Item probare debet appellans causam appellationis esse veram et ad hoc requiritur probatio. ut no. in. c. cum speciali. eo. ti. nisi appellans obtulisset se probatur veritatem cause coram iudice a quo. non fuisset admissus ac pro tanto appellasset. De quo videndum est. ut in. c. interpositam. eo. tit. i. Rubri. Debet ergo causa appellationis esse vera. alia appellatio est frustratoria. ut in. c. ut debitus. supra alle. Appellatio a diffinitiva poterit sic formari. quam in scriptis ex intervallo appellatur.

Coram vobis tali

iudice etc. Ego talis principalis vel talis procurator. ut supra in precedenti forma. Dico et propono animo appellandi. p. x. diebus nondum elapsis. in causa tali: que inter me ex vna. et talem. b. aduersarium meum parte ex altera. de et super vel debito tali asserto et debatur in iudicio. Coram vobis finiam contra me et pro aduersario meo tulistis diffinitivam si nomen sententie merere habere. me per eandem finiam pretenfam vestram. eidem meo aduersario in penitis per eum minus iuste condemnando. vel eundem aduersarium meum a mea impetitione absolviendo et mihi super penitis perpetuum silentium perpetram imponendo. Idcirco ab eadem finia pretenfa. tanquam

a diffinitiva

iniqua et iniusta. ipsius nullitate semper salva. in his scriptis ad tale appello etc. ut supra in alia forma etc. Vel breuiter posset sic dictari ista appellatio. a tali sententia pretenfa diffinitiva per vos vestrum iudicem in causa tali contra me et per aduersario meo tali lata tanquam iniqua et iniusta. in his scriptis appello ad sedem talem etc. An autem dies late sententie sit inferenda in appellatione. vel persona aduersarii in ea exprimenda. et quid si plures habeat quis aduersarios vnum exprimit. et alium subicit. et de quibusdam alijs tractat Guil. in spec. iij. parte. de app. §. i. d. si non appellat. Nec de istis est curandum multum. quia notarius qui de appellatione conficit instrumentum talia debet declarare. Et die sententie late constabit per instrumentum sententie. de die interposite appellationis per instrumentum appellationis constabit. Quando non appellat ilico a sententia viva voce apud acta non est necesse dari formam. quia per sententiam que immediate lata est et a qua incontinenti appellatur. satis constare potest quis contra quem. a qua sententia. et a quo iudice. vel ad quem iudicem appellatur. licet ista in appellatione non exprimantur. Dicat ille contra quem est lata sententia Ego talis a tali sententia tanquam iniqua et iniusta ad tale superiorem appello. Et aliquando sententia continet plura capitula. et in vno fertur pro vna parte. et in alio pro alia parte. et sic utraqque pars appellat ab eadem. De quo in. ca. Raymundus. et c. Raynaldus. de testa. Notarius autem appellationis sic conficiet instrumentum super appellatione. In nomine domini amen. Anno a natiuitate eiusdem domini. M. cccc. lxxxiij. indictione tredecima. pontificatus sanctissimi in christo patris ac domini nostri. domini Sixti diuina

Appellatio

providentia pape. ij. anno primo die. ij. mensis decembris. hora terciarum vel quasi in oppido erfordensi. magū tines. dyocesis. in domo vel loco tali. coram tali iudice. **I**n meoq notarij publici subscripti et testium infra scriptorū presentia personaliter constitutus **D**ilectus vir talis principalis vel talis ipsius procurator nomine procuratorio. habens in manibus suis quandam papyri cedula infra scriptam appellationem in se continentem. quam appellationem ibidem interposuit. et legit alta intelligibili et sonora voce prout in ipsa cedula continetur. seu fin eiusdem cedule appellationis formaz et tenorem appellavit. apostolos petiit protestabatur et alia fecit sicut exprimitur in eadem. Cuius appellationis tenor de verbo ad verbum fuit et est talis. **C**oram etc. **Q**ua appellatio sic interposita ac apostolis penitis a iudice supradicto. **I**dem iudex appellationē eandem plectam et interpositā habuit: copiam eiusdeꝝ appellationis ab appellante petijt. et eam sibi per eundem appellantem vel eius procuratorem traditā recepit. ac talem diem vel terminū iuris ad vandum sibi apostolos. et pinde ad recipiendum eosdem ei pro termino assignavit et infra terminū iuris se apostolos daturū eidem promisit. **S**uper quibus omnib⁹ et singulis idem appellās vel ipsi⁹ procurator me notarij publicū vt sibi vnum vel plura conficere instrumenta requisivit. **A**cta sunt hec anno in dictione mense. die. hora et loco quib⁹ supra presentib⁹ etc. **E**t appellatio semper potest interponi. siue dies feriata sit siue non. **E**t pen possunt apostoli etiam extra locum iudicij. **I**n loco tamen congruo et honesto. et hora congrua. nō qñ iudex est in balneo. vel in mensa etc. vt nota. in cle. qñuis rigor. de app. **E**t suffi

a diffinitiva

cit appellationem coram iudice interponi et iudici scriptam offerri. licet ipsius appellationis tenor non legatur. vt l. c. appellano. e. titu. li. vi. **E**t q dicitur in instrumento q iudex assignat certū diem ad vandum et recipiendum apostolos appellanti. vel dicit se daturū infra terminū iuris. vel in termino iuris qui est infra. xxx. dies. qui currunt a tēpore interpositionis appellationis. non a die finie vel grauamine vt tenet ibi **G**enge. et cuz eo tenet **B**er. ppter motiua et rationes quas inducit. liq. **J**o. an. in dicta cle. qñuis teneat q a die late sententie. et nisi appellans petat apostolos infra. xxx. dies. vel in termino sibi per iudicē ad hoc assignato appellationi renūciat. vt in alleg. cle. qñuis. **E**t iudex tenetur illos dare appellanti et petenti als ipsi⁹ pcessus non valebit. vt in. c. i. et in. c. ab eo. eo. ti. li. vi. **E**t appellans nibilo minus potest prosequi appellatōz suam vt in cle. qñuis. in fi. **E**t ibi etiam no. in glo. sepius. **A**n gratis dari debeāt apostoli vel expensis ipsius appellantis. **E**t sunt apostoli quedam litterarū breuis formax vel verborum: quia scriptura non est de substantia: iudicem ad quem appellatur instruens. motiū iudicis a quo et totius appellationis circumstantias breuiter comprehendens vt pbat. tur. ij. q. vi. post appellationem. et cap. forma. **E**t dicuntur apostoli ab epi. qd est supra. et stolon missio. quasi littera missa ad superiorem. **E**t debent continere quis appellauit. a quo: contra quem: super quo et ex qua causa. **E**t an ille a quo appellatur deferat appellationi vel non. et quare hoc faciat vel non. vt. in. l. vni/ ca. ff. de libel. dimisso. et in capitul. cordi. de appellatiōib⁹. libro sexto. et no. in cle. qñuis. d. appellationib⁹. eo. titu. et in specu. eo. titu. parte. iij. §. penulti.

Appellatio

Et sunt plures species apostolorum. nam quidam sunt cōuentionales. vt qñ pars admittit appellationem sine in iudicio. iudice eam refutante vel tacente. vt de ap. sepe. 7. c. oblate. siue extra iudiciū vt ibi. Alij sunt testimoniales. qz testificātur de appellatione facta corā iudice vel alijs honestis personis. Alij sunt dimissorii: p quos apparet q iudex appellationem detulit. Et appellante a sua iurisdictione exemit. 7. causam ei ad quē appellatum est remittit. Alij sunt reuerētiales. vt quādo ppter superioris reuerētiā appellationi deferretur vt in. l. eos. §. super bis. C. de ap. Alij sunt refutatorii: per quos apparet q iudex nō deferret appellationi. scilicet cū appellatio est frivola 7. frustratoria. Talibus enim appellatio non est deferendus a iudice. nec ius deferret. vt in. ca. cum appellationibus. de ap. li. vi. Unde vt sciat cui appellatōi deferendum sit an non. est aduertendus q quadruplex est appellatio. Quia est appellatio manifeste frustratoria: vt qñ appellatur in crimine notorio. Est 7. latens frustratoria. vt cum in appellatōe exprimit rōnabilis cā sed ista est falsa. Est etiam latens probabilis. vt quādo exprimitur in ea cā iusta: sed a iure non expressa. Item est aliqua manifeste probabilis. vt cum appellatur ex cā iusta in iure expressa manifeste notoria. vt lite non ptest. c. ij. 7. sic attenditur qualitas appellationū. Attenditur etiā qualitas iudicis. videlicet an sit delegatus cum clausula ap. re. vel sine tali clausula seu ordinarius. Prima appellatio repellit a iure 7. a iudice quocūqz. Secunda repellitur a iure sed admittitur a iudice. q usqz cōstet de falsitate cause. Tercia admittitur a iure 7. iudice. nisi dato cum clausula app. re. Iste non tenet tali appellationi deferre. Quarta admittitur

a diffinitiva

a iure 7. iudice. ita p. pe. 7. ab. no. Jo. an. in. c. pastoralis. de ap. Et quādoqz iudex assignat appellanti terminū in datione apostolorum ad appellationis sue psecutionem. vt in. c. cum sit romana. de app. cum concord. Utrum ista termini assignatio habeat vim delationis solet notari in. c. abbate. d. ap. plenius in. c. cum appellationibus. c. ti. li. vi. Et dicitur ibi q non. quia ista ponunt ibi vt diuersa. Si nō dicat notari? q iudex benigne recepit appellationem. an intelligatur delatum. nō. in spec. de appel. §. nunc dicamus. in fi. Et dicit Guil. ibi q non videtur iudex detulisse. dicit tñ q Clementi placebat contrarium. Si iudex simpliciter dat apostolos non exprimendo an deferat vel non. dicit abbas q deferre videtur. ita notat ipse in ca. dilec. de app. Item dicit. si dat acta pro apostolis quia tunc detulisse intelligitur. ita est decisum in rota. An autem postq iudex detulit appellationi. possit delationem ipsam reuocare. nō. de ap. constitutis. ij. de accu. meminimus. de app. cum appellationibus. li. vi. Et tenent hoc. q non possit etiam re integra. Licet Jo. tenuerit contrarium per duas rationes. Prima quia interlocutoria potest iudex reuocare. ergo 7. delationē 7. c. Item q appellans potest reuocare appellationem. pari ratione iudex delationem. sed iste rationes non vrgent. vt ibi nō. Et quādo iudex detulit appellationi. an post delationē possit statuere terminum appellanti. etiam nō. in. c. cū appellationibus. Et per Ber. in. ca. ij. de matti. contrac. con. interdi. eccle. in iij. glo. 7. tenetur q sic. 7. probat Jo. an. in. c. cum appellationibus. in nouell per plures rationes. vt ibi patet. Et est aduertendum q aliquādo iudex deferret appellationi. Aliquādo pars appellata;

Sed ob iudicalem reuerentiam iudex debet appellatione recipere. Pars vero dicitur illam approbare appellationem ut no. d. appel. interposita. In potestate ergo est alterutrius scilicet iudicis et appellantis approbare appellationem. Unde appellatus etiam iudice iusto potest eam approbare. et e contra. Iudex potest eam admittere. Quis displiceat appellanti. Et sic in hoc equiparantur iudex et appellatus. sed iudex et appellator etiam equiparantur in vno videlicet in termino assignando. ut in. c. personas. et i. c. abbate. de ap. Sed in potestate solius appellatoris est an appellet vel non. et sub qua forma. Caveat tamen ne erret. ut i. ca. i. e. n. li. vi. In potestate autem et arbitrio solius appellantis est an velit principale negotium tractari in causa. vel non. ut in. c. cordi. iam alle. Et effectus relationis est quod per eam abdicatur iurisdicatio a iudice a quo. et in superiorem ad quem transfunditur. ut in. c. cum appellationibus. sepius alle. Effectus vero assignationis termini est. quod si in termino appellans non prosequitur suam appellationem inducitur renunciatio et desertio appellationis. et actus a quo emissus est appellatio manet rams. ut in. c. cum sit. et etiam i. c. reprehensibilis. et in. c. sepe. de app. Et terminus huiusmodi statuitur vel ad iter arripiendum. vel ad presentandum se superiori ad quem appellatus est. De quo in. c. personas. in glo. ij. et super ea. Ipsius tamen termini diuersi surgunt et causantur effectus. Eum quod in ipsius assignatione aliqua concurrunt vel non. Nam aliquando appellatio solum recipitur a iudice. Ita quod cum assignatione termini concurrat dilatio iudicis. Aliquando solum approbatur a parte. Aliquando concurrunt utriusque. quod recipitur a iudice. et a parte approbat.

Aliquando neutrum fit. quia nec recipitur nec approbatur. Si ergo appellatio recipitur a iudice vel etiam si approbatur a parte. tunc terminus huiusmodi habet vim perempti. Ita quod non venientem constituit contumacem. sic quod in articulo appellationis contra eum ut contumacem potest procedi. Et tenet mittere procuratorem sufficientem. saltem ad articulum appellationis expediendum ut in. c. sepe. et ca. nicolao. de appellati. Idem et fortius ubi utriusque concurrat. scilicet receptio iudicis. et approbatio partis. sed ubi neutrum interuenit. quia nec recipitur a iudice appellatio. nec approbat a parte. tunc sufficit mittere procuratorem ad impediendum. et contradicendum tantum. nec procedere in articulo appellationis contra absentem. ut no. in dicto. c. nicolao. Licet glossator ibi videatur tenere contrarium. Si autem recipitur et approbatur appellatio et cum hoc petit appellatus. quod veniat appellans instructus. tunc debet mittere procuratorem instructum sufficientem. ne dum ad articulum appellationis. sed etiam ad causam principalem. ut in. cap. cordi. d. ap. li. vi.

Forma apostolorum qui dimissorii dicuntur est ista.

Beatissimo in christo patri ac domino. domino paulo diuina providentia. sacrosancte romane ac vniuersalis ecclesie summo pontifice. Episcopus talis et c. vel talis officialis eius deuotus fidelis ac obediens. deuota pedum oscula beatorum. Ponerit sanctitas vestra. quod cum in causa que inter a. ex vna. et b. ex altera parte. de et super domo l' fundo tali. seu debito tali. coram

me in iudicio vertebat. sententiam pre-
dicto. a. et contra bernhardum prefati
tali diffinitiuam. vel interlocutoriam.
sic vel sic pronunciando super exceptio-
ne tali. Et quia ab huiusmodi sententia dif-
finitiuam vel interlocutoriam. id est b. ad e.
v. s. ad sanctam sedem apostolicam ap-
pellauit. Idcirco ipsum bernhardum ap-
pellantem a meo iudicio dimitto. et ad
vestre sanctitatis examen ex his litteris
meis dirigo. sibi litteras huiusmodi si-
gillo meo sigillatas concedes. In testi-
monium premissorum. Datum etc. Et
hoc cum appellatum est ad papam. Si
vero ad inferiorem puta episcopum vel
archiepiscopum. scribatur sub eadem
forma. verbis competenter mutatis. scri-
bendo Reuerendo vel reuerendissimo
etc. Aliqui non dirigunt superiori sed
scribunt vniuersis. Alij breuiter sic conclu-
dendo dicunt. ad appellantem verbo vel
in cedula nuda scribunt in hec verba vel
similia. quia tu a me appellasti a tali sen-
tentia mea diffinitiuam vel interlocutoriam.
Ideo ab obseruatione medij iudicij his
apostolis te dimitto. et ad eius ad quem
appellasti examen dirigo. Et si volunt
sibi statere terminum. iungit triuz vel
quatuor mensium spacium vel diem ta-
lem statim pro termino ad iter accipien-
dum pro appellationis tue prosecutione
facienda vel ad presentandum te conspe-
ctui sedis apostolice. vel alterius superi-
oris ad quem appellasti etc.

**Forma apostolorum reuerentialium
potest esse talis.**

Sanctissimo vel
reuerendo etc. vt supra. Talis actor vel
talis reus in causa tali: que inter ipsum
vel talem ex vna. et tale parte ex altera.

de et super tali re et eius occasione in iu-
dicio coram me vertebatur. a sententia
diffinitiuam vel interlocutoriam etc. ad san-
ctitatem vestram vel reuerentiam appel-
lauit. et quia appellatio sua mihi friuo-
la videatur. tamen ob reuerentiam vestram
eidem sue defero appellationi. statuendo
sibi terminum etc. vt supra.

**Apostoli refutatorii possunt dari sub
hac forma.**

Sanctissimo vel
reuerendissimo etc. vt supra. Monerit
sanctitas vel reuerentia vestra quod talis a
me et interlocutor. sententia in tali causa
que coram me inter ipsum et tale super re
tali vertebatur. ad e. s. v. seu ad vos ap-
pellauit. Et quia huiusmodi appellatio
friuolet est et frustratoria ex tali causa. ideo
cum huiusmodi appellationibus fri-
uolis. nec ius deferat. nec sit ei per iudi-
cem deferendum. eidez appellationi non
dixi deferendum neque defero. et hos apo-
stolos refutatorios. sibi tradidi atque trado
In quorum testimonium etc. vt supra.
Et ponitur ista forma de interlocutorijs
quia quando a diffinitiuam appellat. tunc
necesse est deferri. quia ius deferat. de iur.
reuerent. venientes. s. appel. non solum.
li. vi. Iudices modernis temporibus
raro dirigunt tales litteras ad superiorem
sed facile se de istis apostolis expedien-
tes. dicunt verbo ad appellantem: vel ei?
procuratorem sub hac forma. Appella-
tioni tue ob reuerentiam sedis apostolice
vel talis superioris ad quem est appella-
tum deferimus seu defero. et talem tibi
terminum prefigo ad appellationem tu-
am prosequendum. Vel quia appellatio
tua videtur nobis friuola. ideo ei non
deferimus. hanc responsionem tibi pro-

apostolis refutatorijs concedentes. Et hoc faciunt iudices per notarium scribi loco apostolorum. Et scribit notari? si vult appellationem et apostolorum datam in eadem carta. seu in vno instrumento. ponendo in fine instrumenti appellationis formam de qua supra. Item anno. indictione. pontificatus. quibus supra. die tali. mense tali. Coram iudice predicto. ac in mei notarii publici et testium infrascriptorum presentia. personaliter constitutus predictus. N. appellans vel talis ipsius procurator. apostolos per predictam cominum iudicem super appellatione sua predicta sibi dari cum instantia humiliter postulavit. Cui ipse iudex dando apostolos. in hec verba respondit. vel scriptam cedulam tradidit et in ea contenta pro apostolis sibi dedit cuius tenor talis est. etc. Et scribit tenorem seu formam apostolorum. Et subiungit postea. super quibus etc. ut supra in instrumento appellationis. Si autem iudex terminum datum velandum ad recipiendum apostolos prorogat in alium diem. an tunc iterato appellans teneat comparere seu apostolos petere. Vel si respondet iudex apostolos se datum. nullo certo termino prefixo. quid iuris sit. legi? et no. in de. quis rigor. supra sepius alle. Et ita sunt ista expedita que sequuntur sententiam. quando ab ea appellatur. quia tunc sententia non debet exequi cum per appellationem sit suspensa. ut in dicto. c. venientes. de iure iur. Immo quicquid post sententiam etiam ante appellationem per iudicem vel aduersarium fit. totum reuocabitur primo dum acceptati. De quo plene in. c. non solum. supra allega. et sic transit non in rem iudicatam. Si vero a sententia non fuerit appellatum. et sic transiit in rem iudicatam. tunc ipsa sententia debet ex-

equi. alias parum prodesset sententias dari. si executioni non demandarentur ut de re iudica. cum aliquibus.

Advertendum tamen quod sunt quedam sententie que nunquam transeunt in rem iudicatam. ut sunt sententie quarum obseruancia induceret periculum anime. de re iudica. tenor. et. ca. consanguinei. de fri. fraternitas. cum si. Quedam sunt que statim transeunt. ut est sententia excommunicationis. de appell. pastoralis. de senten. excomuni. per tuas. que tamen proprie non est sententia. et hoc verum quod non statim in rem iudicatam quo ad priuatam utilitatem. Sed quo ad publicam utilitatem tangentem periculum animarum nunquam transit. ar. de excep. pia. li. vi. Nam semper auditur conquerens in iniusta excommunicatione. de offi. delegati. cum pringat. Sunt etiam quidam casus in quibus diffinitiva sententia statim transit in rem iudicatam que notantur de re iudicata. super rubricis. Quedam sententie tenent medium. quia transeunt in rem iudicatam. sed non tamen statim sed post decem dies. Et istud regulariter obtinet in sententijs. predicta extrema sunt casus nota. de re iudicata. super rubrica. et in capitulo. consanguinei. Et hoc quando sententia tenet. licet sit iniusta. Secus si esset nulla. quia tunc non transit. de senten. et re iudicata. capitulo primo. Et modos nullitatis ponit Guibelmus in specul. de senten. pla. §. iuxta propositionis. Et dicitur sententia nulla. quia lata est contra ius constitutionis expresse. Ibi breuiter est aduertendum quod iudicium sepe perit. Aliquando propter ipsius iudicis infidelitatem. Aliquando propter insatiabilem rerum temporalium. quas magis quam deum diligit auaritia. Unde dicitur Isaie primo. Principes mei infideles sunt loci futuri

muneris sequuntur retributiones etc.
In ista dicitur que est lata contra
 ius ligatoris. Nulla tamen transit ius
 sic ut dictum est. Distinguitur tamen
 quia quandoque sententia est nulla. nec
 servatur. Et si contra ius constitutio
 est lata expresse. quandoque est nulla. s3
 servatur donec d nullitate constet. ut si
 est lata per falsos testes seu falsa instu-
 menta. q3 ista e nulla in veritate. sed est
 aliqua in opione. De quo de exceptio.
 cum venerabilis. Quandoque nulla est.
 et transit in rem iudicatam post triginta
 dies. ut ibi notatur. De quo per Posti-
 ens. in capitulo Cum bertoldus de re iu-
 di. Sententia ergo que transiit in rem
 iudicatam in actione personali demanda-
 bitur executione. post tempus quadren-
 nestre. quia istud tempus condemnati-
 nis in personali actione conceditur a iu-
 re. ut in capitulo querenti de officio. de
 lega. Potest tamen huiusmodi tempus
 artari vel prolongari per iudicem ex cau-
 sa. sine causa hoc non potest. Alias si ar-
 taverit sine causa supplebitur a lege. ut
 ibi notatur et in specula. de sententia ex
 communicationis. s. videndum in prin-
 cipio. Et fiet executio in huiusmodi ac-
 tione personali isto modo seu ordine. q3
 precipietur reo q3 pecuniam in qua con-
 demnatus est actori sibi solvat Et an ip-
 se condemnatus ad ipsius pecunie solu-
 tionem precise cogi debeat victore in-
 stante et petente recitat Johannes an-
 dree ibi in additi. specu. q3 Guilhelmus
 in ista questione tenuit condemnatum si
 habet in pecunia ad illud teneri. Si
 vero non habet victus in pecunia: un-
 de satisfacet executio fiet in rebus ipsi-
 us. Et primo mobilibus. videlicet ut
 capiantur mobilia si possidet. Si vero
 mobilia non habet recurritur ad immo-
 bilia. Si nec immobilia possidet perue-

nitur ad nomina sine iura scilicet ad ip-
 sius condemnati debitorum sic tamen q3
 nomina debitorum debitum canstentia-
 um et non negantium pignora capiantur.
 de q3 in specu. de sententie execu. s. se-
 quitur videre. In actione reali sta-
 tim fit executio postq3 fit sententia. tran-
 siit in rem iudicatam scilicet si regula-
 ter post decem dies. Unde si actum est
 est fundum vel domum. et mittendus
 est actor in possessionem eiusdem rei. sci-
 licet fundi vel domus. de re iudi. Cum
 bertoldus in fine. nec sufficit dare pig-
 nora. sed requiritur corporalis posses-
 sionis traditio. ut in capitulo Cum aliq-
 bus de re iudi. Et quomodo iudex ma-
 dat executori suo q3 eandem rem actori
 adiudicatam. seu eius rei veram et cor-
 poralem possessionem det ipsi actori.
 Guilhelmus ponit formam in de senten-
 tie execu. in dicto. s. sequitur. Quia
 preceptum huiusmodi scribi debet i ac-
 tibus per notarium. Talis iudex talis
 curie exequendo sententiam diffinitivam
 in causa tali per eum latam vel per talem
 inferiorem iudicem vel ipsius delegatum
 latam. manu talis notarii scriptam vel
 subscriptam. ac ipsius iudicis sigillo et
 predicti notarii signo signatam et sigilla-
 tam. Et precepit et iniunxit tali execu-
 tori seu cursori siue nuncio. q3 rem talem
 tali actori per sententiam predictam ad-
 iudicatam. ac eius nudam et possessionem
 corporalem det et assignet eidem vi-
 ctori predictum. Reum amouendo ab
 eodem. Acta sunt hec etc. Vel fit precep-
 tum iudicis. per litteras dirigendas exe-
 cutori. Et possunt tunc scribi sub hac for-
 ma.

Iudex tali actori

etc. Salutem in domino pridem orta
 inter talem actorem ex vna parte. et

reum de et super tali fundo vel domo.
ex eius occasione parte ex altera materi
a questionis. et causa huiusmodi inten
tata et introducta in iudicio coram vobis
nos in causa eadem iure et iudicio, or
dine observatis procedentes. **S**enten
tiam tulimus diffinitivam predicto ac
tori domum petitam per eundem adiu
dicando. ac prefatum reum ad traditio
nem seu restitutionem domus huiusmo
di et in expensis lris preiudicando. put
in ipsa sententia nostra plenius continetur.
Uerum quia parum prodest senten
tias ferre nisi executioni demandetur.
Idcirco pro parte memorati actoris hu
militer requisiti ad predictam sententiam ex
ecutionem duximus procedendum. **V**o
bis ergo in virtute sancte obedientie fir
miter et districte precipiendo mandamus
quatinus prefatum **R.** actorem in cor
poralem et realem predictam domum sibi
ut prefertur adiudicate possessionem in
ducatis. ac ipsam domum ac eius posses
sionem traditis et assignatis eius detent
torem abinde remouendo. **N**onentes
eundem reum **R.** quem nos presentibus
perempto. monemus. ut infra sex dies
spacium a notificatione presentium sibi
facta computandum: quorum duo pro
primo. et c. **A**b eiusdem domus detenti
one et occupatione desistens eam prefa
to actore vacuam et liberam tradat et ad
ipsius corporalem et pacificam posses
sionem illum admittat sibiq; summam
talem florenorum seu librarum denario
rum talium pro expensis per eum in li
te predicta coram nobis factis restitui
at ac persolvat. et alias predictam senten
tiam nostre pareat humiliter et intendat.
Alioquin contra ipsum per censuram ec
clesiasticam et alia iuris auxilia prout d
iure poterimus procedamus. diem ve
ro et c. ut supra in formis aliorum manda

torum. **E**t si executio illius preteriti iu
dicis sit per cursores seu nuncios. ha
bebit referri iudici diem et formam exe
cutionis. **E**t quicquid factum est per eum
et huiusmodi relatio scribatur in act. vi
delicet.

R. talis curio cursor seu executor si
ue nuncius retulit se de mandato talis
iudicis in vim executionis sententie ta
lis in tali causa lata. de tali re cedit se et
assignasse tali victori nudam et corpora
lem possessionem talis fundi. eidem ac
tori per eandem sententiam adiudicati
quam sententiam talis victor detinuit et
occupavit.

Uerum autem delegatus ordinarius
possit exequi sententiam suam. **N**otatur
in capitulo **S**i quis de foro competen.
vel an hoc minores iudices. no. in capi
tulo **C**um ecclesiarum. de offi. ordi. cu
remis. **E**t quia sunt opiniones. potest di
ci qd delegatus ordinarius etiam alij mino
ris iurisdictionis hoc possunt per censu
ram ecclesiasticam: que est simplicis in
iurisdictionis. sed non per traditionem pos
sessionis quod est mixti imperij. **I**udi
ces tamen indifferenter exequuntur sen
tentias suas per excommunicationem et
per missionem. **E**t delegatus principis
exequitur sententiam suam infra annum
post annum expirat totaliter ipsius po
testas. **I**ta etiam qd excommunicationem
per eum infra annum. anno elapso non
absolvit. ut. le. et notatur de offi. dele.
querenti. **E**x quibus causis vel per quas
exceptiones impediri possit executio sen
tentie. plene no. in capitulo doctor. de
re iudi. **E**t in spe. de sententia excommu
nica. s. vltimo. **S**ed quo iure petatur
executio. **N**otatur in specula. eodem ti
tulo. s. **B**reuitate. **E**t dicit ibi **G**uillie
mus. qd victor habet ibi duo auxilia
per que ipse exequitur executionem.

scilicet officium iudicis et actionem iudicati non autem per actionem in factum. et in hoc videtur errare multos aduocatos et proceditur summarie sine datione libelli. et lit. contesta. de quo dicendum est ut ibi. Licet autem sententia transiit in re iudicatam et sic facienda sit ipsius executio ut dictum est. Quibus tamen quando relevatur remedio supplicationis. ut in ca. ex litteris. de resti. in inte. de quo in spe. de supplicationibus per totum vel beneficio restitutionis in integ. ut eod. am. per totum. Et tunc ex quo si impetratur principaliter proceditur in causa restitutionis in integrum ordine iuris observato. ut de offi. iudi. ca. ij. Et ista causa tunc finiri debet et expediri infra quatuordecim dies. ut in de. unica. de resti. in integ. Et libellos in materia restitutionis in integrum. quia raro hic in paribus praticatur obmitto. Et quia ut dictum est. aliquando reus non parens sententie excommunicatur. et aliquando pro contumacia. quia citatus non comparet ut visum est supra in principio processus. Et quia volens parere et absolutionem petens debet absolui ut in capi. cum conungat de offi. delega. Ideo ut habeantur forme absolutionum. Sciendum quod si quis excommunicatus est pro contumacia. si vult de parento iuri est absolvens sub forma iuris Si offert cautionem de parento iuri et soluendo expensas ratione sue contumacie per aduersarium factis de appel. qua fronte. de iudi. capitulo primo. Et hoc si sententia est iusta quia si est iniusta debet absolui sine difficultate. de rescrip. ab excommunicato cum concoz. Et intelligendum est etiam quando excommunicatus est pro contumacia vel offensa. Nam si quis est excommunicatus pro contumacia vel offensa notoria. non absoluitur nisi satisfactioe

premissa. ut capitulo ex parte. de verbis rum significa. quo ad offensam manifestam. De manifesta contumacia probatur ut in capitulo venerabilibus. in. s. secus. de senten. excommu. libro sexto. Sequitur forma absolutionis. sub forma iuris. N. talis iudex et c. Rectori tali seu plebano Salutem in domino. quia talis excommunicatus a nobis pro contumacia ad instantiam talis paratum se offert stare iuri coram nobis. Unde ipsum ab huiusmodi excommunicationis sententia absoluiimus in dei nomine in his scriptis. Et diem talem in quo predicto actori iure pateat coram nobis si bi pro termino precepto. assignamus. Quare vobis mandamus quatinus eundem N. sic absolutum publice nunciatis. Volentes autem predictum terminum actori memorato tempestive intirre vel nunciare. Datum et c. Et brevis us sic.

Officialis vel iudex talis tali plebano Salutem in domino. quia talis excommunicatus a nobis pro contumacia ad instantiam talis paratus est die seu feri a tali stare iuri coram nobis. Unde ipsum sub forma iuris absoluiimus. N. vobis quatinus eundem. N. sic absolutum publice nunciatis. et predictum terminum volumus actori mature nunciari. Datum et c. Et ista forma coram ordinario sic frequentatur In aliquibus locis absoluitur excommunicatus per vicem a vinculo excommunicationis et remittitur ad sacerdotem ad reconciliandum de peccato inobedientie pro quo fuit excommunicatus. Et huiusmodi vero reconciliationis formam ponit Guilhelmus in specul. de sententia prola. in versicul. debet autem fieri ista absolutio cum psalmo penitentiali. Possit etiam forma absolutionis extendi quandoque et vi

latari narzando processum habitū. et cō
tinuacīe qualitatem et alia. sicut faciunt
quidaz delegati sub hac vel consimili for
ma. **I**tem. prepositis vel decanis ecclesie
talis iudex delegat. et c. **U**niversis et sin
gulis prepositis. decanis. scolasticis. cā
toribus. thesaurariis et domadariis. ple
banis. vicariis. altariis. ceterisque divi
norum rectoribus et vicis eorum tenendi
bus seu gerentibus. clericis et notariis
publicis quibuscūq; per talem civitatē
et dioce. magunt. ac alias vbi libet con
stitutis: qui presentibus fuerint requisi
ti. **S**alutem in domino et mandatis no
stris immo vtrius apostolicis firmiter
obedire. **C**um in causa que inter talem
actorem ex vna parte. et talē reū pre
altera de et super tali re vel debito ferre
coram nobis. **E**t predictus actor prefa
to reo libellum in scriptis obtulisset.
Nos eidem reo diem talem ad respon
dendum eidem libello. vel exceptiones
dilatorias sibi forsitan competentes p
ponendum pro termino precepti. duxi
mus assignandum. **S**ed quia in termi
no huiusmodi idem reus minime com
paruit per se vel responsalem et exceptio
nes aliquas preponere aut predicto li
bello respondere contumaciter non cu
rauit. **I**dem **M**. reus pro contumacia
huiusmodi monitione premissa
per nos fuit et est excommunicationis vin
culo innodatus. **N**unc autem reus ipse
se presentans coram nobis petiit humi
liter et deuote ab huiusmodi excommuni
cationis sententia se absolui. offerens iu
dicio fisci. seu de parato iuris cautioni.
etiam dicens se paratum parti aduerse
satisfacere congrue de expensis. **U**nde
citato adhuc ipso aduocato et presente
vel contumaciter absente: ac recepto ab
ipso excommunicato prius iuramento sed
formā iuris dē pēto mādat ecclesie et p

grua facienda satisfactione expensarum
eius ab huiusmodi excommunicationis
vinculo absoluius. et c. vt supra. **E**t
cautelam de custodienda et referuanda
absolutione dat glosa in capitulo expo
suit. de cleri. excommuni. ministra.
Et **G**uil. in spe. de sentent. prolatio. §.
Nunc autem. ver. absolutionem autem
Dum vero excommunicatus pro debi
to vel pro re iudicata vel pro crimine.
vel offensa manifesta satisfecit. tunc sim
pliciter absoluitur sub hac forma
Offici. et c. quia talis excommunicatus
pro re iudicata vel pro tali manifesta of
fensa ad instantiam talis de huiusmodi
iudicato seu offensa satisfecit. **I**dem
absolutionem petentem absoluius in
dei nomine in his scriptis **M**andant.
et c. vt supra. **D**e absolutione ad cautelā
quomodo et qualiter fiat. notatur in ca
pit. apostolice de excep. et in ca. solet. de
sen. excom. li. vi.

De processu iuris sine strepitu.

Plus ē supra

de processu ordinario qui i cau
sis regulariter obseruatur. **S**ed est qui
daz specialis processus qui obseruatur
quanto iudex simpliciter et de plano si
ne strepitu et figura iudicii procedit **E**t
quis ordo tunc seruandus sit traditur i
cle. sepe. de verbo. significa. quia libellus
necessarius non offertur. **E**st tamen dā
da petitiō summatia in scriptis vel faci
enda verbo. et i actis redigenda. **I**tem
proceditur sine lit. cont. ac sine conclu
sione: que tria in processu ordinario sūt
de substantia vt ibi dictum est. **P**otest
etiam ferre sententiam diffinitiuam sū
do quod in alijs non possit etiam ibi
no. **E**t valet citatio ad sententiā audiē

dam etiam non peremptor: que alias sufficiens non esset. **I**tem in isto processu fortius q̄ in alio debet iudex amputare materiam dilationum: retinere iurisdictionem partium et testium multitudinem. **E**t procedere potest tempore feriarum in fauorem hominum introductarum. **E**t ita sunt plura in hoc processu specialia scilicet. xi. vel. xij. vt nota. i illa cle. sepe. de verbo. signifi. in glo. prima. **E**t processum huiusmodi aliquando iudex tenetur seruare. aliquando potest si vult quia si princeps mandat sic procedi vt facit in consensu studiorum: tunc ita iudex tenetur procedere. **V**aleat tamen processus si ordo iudicialis partibus omnino non contradicentibus fuerit obseruatus. vt in cle. sepe allegata. **S**ed potest iudex sic procedere si vult scilicet in causis priuilegiatis a iure super tali processu. **E**t istae sunt quatuor species cause. beneficiale. matrimoniale. decimarum et usurarum. in istis relinquitur potestati iudicis si vult procedere simpliciter et de plano. vel ordine iudicium obseruare. vt i cle. dispensationem. de iud. ver. de hoc in glo. non licet. **E**t quia potest iudex vt dictum ē in istis causis obseruare ordinem. et sic libellum exigere. in quo continentur acta ipsius rei contra actorem suum vt iudex ipsa perlegat examinat et memorie commendat et recte sententiam finaliter proferat.

Qualiter ergo i causa beneficali for mandus sit libellus videamus. et potest sic concipi.

Oram vobis honorabili viro domino auditore vel iudice proponit procurator. p

curatorio nomine discreti viri **A.** canonici ecclesie beate marie virginis et foris denis maguntine. dyoces. conquerens in iure aduersus **P.** clericum se asserentem dyocesis eiusdem et quem libet alium pro eodem in iudicio legitime interuenientem. **E**t dicit q̄ licet prefato **A.** vigore gratie apostolice eidem de canonicam sub expectatione prebende in ecclesia sancte virginis marie predictae in speciali facte cononicationis et prebende. per mortem quondam canonici eiusdem ecclesie beate marie dum vixit canonici prebendam. tunc vacantis per certum executores. ad hoc specialiter a sede apostolica deputatum fuerint et sunt collati et sibi de eisdem sit promissum **A**c ipse **Arnold.** ad canonicam ac prebendam huiusmodi per eundem executores inuestitus existat. **S**ic q̄ idem canonicatus et etiam prebenda cum suis iuribus et pertinentiis suis vniuersis pertineant et pertinere debeant ad eundem. **T**amen prefatus **Bertold.** ad eodem canonicatum et prebendam se intrusit de facto et intrudi fecit et procurauit. **A**c intrusionem de se factam tam habendo predictos canonicatum et prebendam detinuit et occupauit. detinet et occupat. fructus. redditus et puentus. iura et obventiones prouenientes ex eisdem percepit et imbutauit. percipit et imbutat. **H**ec prefatus **A.** opposuit et opponit. ac eum impedit et impediuit. fecitq̄ et facit per intrusionem occupationem et alia supradicta: quo minus ipse **Arnold.** canonicatus et prebende huiusmodi. ac iurium ac pertinentiarum earundem possessionem: seu quasi assequi possit. et habere animesue periculum et predicti **Arnold.** p iudicium et detrimentum. **Q**uare agit et petit. procura. quo supra nomine procur

ratorio quatinus vos domine auditor
seu iudex reuerende precognito quan
tum sufficit de premissis pronuncietis de
cernetis et declaratis canonicam et pre
bendam et predictos ad memoratum A. p
tinuisse de iure et p̄tinere. Et eos eidem
A. adiudicandum fore. ac adiudicari obe
re et adiudicatis. Intrusionēq; detentō
nem occupationē et alia premissa teme
raria illicita et iniusta fuisse et esse. Et pre
dictum B. occupatōre ab occupatione
impedimentis et alijs predictis compes
cendū et compescatis sibi de prefatis si
lentium imponendo et imponatis super
eisdem et canonicam et prebendam et eorū
detentionem eum remouendū et remoue
at. Predictūq; A. in possessionem seu
quasi eorundem canonicam et preben
de. Juriumq; pertinentiarum ipsarum i
ducendum et inductum defendendū ac
q; reducatis et defendatis seu induci et
fendi precipiatis. Ipsum B. predicto
A. in fructibus perceptis et expensis litis
legitimis. nibileminus condemnato
per vestram diffinitiuā sententiā et eius
executiōem. Nec petit coniunctim et di
uisim ad necessariā probationem soluz
se astringens. officium verum in premis
sis omnibus et singulis quantum op
fuerit humiliter implorato. saluo iure
corrigendi addendi minuendi et c. ut est
moris. Iste libellus procedit quando
agenti beneficium iam est collatū ita q
est suum. et habet ius in re. si vero non
dum esset sibi collatum vel de eo proni
sum. sed conferendum ita q non est su
um. sed sibi debitum esset ius ad rem.
De quo de rescrip. auditor in cle. i glo.
Si pronuncaret. tunc scdm hoc debet
mutari libellus. s. narrando quomō be
neficium tale de tali causa sibi esset debi
tum. Et petendo id sibi debitum et con
ferendū sibi pronunciat. Et tunc audi

tor qui pronunciat illud ei debitum po
test sibi sine nouo mandato de illo pro
uidere ut circūmstis euitetur. ut in cle. m.
alle. cap. auditor de rescrip. Vel etiam
debet fieri mutatio libelli scdm quanti
tatem facti. et plures libellorum formas
ponit gnil. in spe. de prebē.

Si beneficium est de iure patronat
tunc presentatus sic formet libellum su
um.

Oram vobis
et c. Et dicit q licet A. predict
ad ecclesiā et vicariam talem. per mortē
quondam c. vl. recto. eiusdē vacantis.
per d. clericum vel laicum ipsius eccle
sie vel vicarie verum patronū et in iure
patronatus ecclesie vel vicarie eiusdem
in possessione vel quasi existentē. ac pro
tali habitu cōmuni iure et deputatū vo
bis domino preppito vel archid. vel of
fi. infra tempus debiti quadrimestre p
sentatus exilat. ad inuestiendū tamē p
dictis B. presentationi cuiusmodi faci
te et inuestire facie de se opposuit et op
ponit temere. impediuit et impedit fri
uole. ac fecit et facit minus iuste. Quo
minus presentatio predicta per vos ad
missa fuerit suum debitū sortita atq; sor
tiatur effectum. Agit igitur et petit pro
curator predictus nomine quo supra.
per vos precognito quantum sufficit d
premissis. pronunciat decerni et decla
rari presentationem de prefato A. ut p
fertur fuisse factam esse admittendam et
admitti. Ipsumq; A. ad ecclesiā vel
vicariam predictam inuicendum et in
uestiendum fore institui et inuestiri. Ac
in corporalem ac realem ipsius ecclesie
seu vicarie iuriumq; et pertinentiarum
eiusdem possessionis vel quasi inducen
dum et induci predictoq; B. aduersa
satio super oppositiōe et impedimentis

ad ecclesiam seu vicariam talē ppetuū
silenciū imponendū et imponi. Et ab
ipsis impedimentis ab oppositiōe esse
pcedendū ac ppetuū vestra sententiā dif
finitivā et censurā eccle. mediāte. Nec pe
tit coniunctim et divisim vna cū expens
l. i. r. c. ista petitio colligit ex no. per An
no. in c. cum bertoldus. de re iud. Et q
dam addunt in libello peto presentatio
nem admitti et pntationem aduersarij p
non patronū et eum qui nullum ius pnt
tandi habz factam cassari. r. de quo i. c.
cum bertoldus. sed non est curandum.
Et si aduersarius presentatus a nō. pō
no iam esset institutus fm hoc aliter for
maretur petitio isto modo. peto talem a
non pōno nec iurispōnam possessorē
pntatū. et male institutum ab illo bñ
ficio amoveri et meā presentationē a dō
patrono factā admitti ipsum beneficiū
mibi adjudicari et me ad illud institui et
investiri r. ut in ca. cum bertoldus. sup
alle. Et si forte presentator in veritate nō
est patronus sed solum possidet ius pō
natis cum bona fide. Tunc presentat
non dicat in libello ipsum esse patronū
sed ipsum fuisse tpe presentationis et eē
in possessione vel quasi iurispatronatus
et sufficit. ut in c. pntationibus. de iur
patronatus r. de quo etiā no. in c. ij. d
reli. in inte. cum similibus. Cum autē
de iure patronatus agitur inter pōnos
qualiter tunc cōcipiatur libellus ponit
Guil. in spe. d. iij. pa. et potest sic forma
ri.

Coram vobis pre
ponit conquirendo in iure proc. nomie
pcuratorio discreti viri A. layci aduer
sus B. laycum. Et dicit q licet iurpō
natus talis ecclesie vel vicarie. ad pre
dictum A. pertineat et pertinere debeat d
iure Ipse qz A. fuerit tempore spoliatio

nis infra scripte in possessione vel quasi
iurispatronatus ecclesie vel vicarie eius
dem Tamen predictus B. die anno et
mense tali. quendam D. ad ecclesiam
seu vicariam predictam. tunc certo mo
do vacantem vobis presentavit. Ipse
a possessione vel quasi iurispōnatus p
dicti spoliando. Quare agit et petit pcur
ator predictis quatinus vos domine
iudex precognitis quantū sufficit de pre
missis nunciatis et decernatis et declare
tis iurispatronatus ecclesie vel vicarie
predicte ad prefatum A. pertinuisse et p
tinere presentatiōem qz et spoliatiōem p
dictas et temerarias et illicitas iniustas
esse et fuisse ac eundem A. in pntinū sta
tam possessionis seu quasi eiusdem iur
is reponendum esse et reponendum et reducere
dum fore restitui reponi et reduci debet
re. Restituant qz reponatis et reducant
per vestram sententiā diffinitivā. Et p
istum libellum intentatur possessorium
et petiturium. Posset etiam alterum tā
tum intentari. ut dictum est in alio pces
supra circa formas libellorum. Et ista causa
super iure patronatus non est beneficia
lis. cum de titulo beneficiāli non agat.
Ante in ea pcedendum est ordine iudi
ciario observato

Sup primo libello pnt sic formari
positōes et articuli

Primis ponit et
probare intendit q in dyoce. magunē
in terra thuringoꝝ fuit ante. x. xx. xxx. et
circa vel ultra. et a tempore de quo vel d
cuius initio siue contrario memoria ho
minum non existit fuit et est quoddam o
pidum vocatam communiter opidum
erford. habens diversas ecclesias colle
giatas et parrochiales ac alias palam et
notorie. Item q in eodem opido erfor
de. int. als eccias ibide fuit a pdicto tpe

et per idem tempus et est etiam collegia
ta ecclesia beate marie virginis ab erfor
de. communiter appellata. habens pre
positum decanum et capitulum. certas ac di
stinctas prebendas ac iura alia ecclesie
collegiate publice ac manifeste. Item quod
de premissis et signanter omnibus fuit
et est publica vox et fama. Item ponit et
probare intendit. quod sanctissimus in cri
sto pater et dominus noster Innocentius
divina providentia papa modernus. pre
dicto C. gratiam faciendo speciale. die
tali. mense tali canonicatum in ecclesia
predicta. predicto A. contulit et ipsum
per decanum et capitulum recipi manda
vit in canonicum et fratrem. stallumque i
choro et locum in capitulo cum iuris ca
nonici plenitudine eidem assignari. Item
quod prebenda si qua tunc vacaret vel qua
in posterum vacare contingeret ecclesia
in eadem. eam predictus A. infra mens
spacium unius acceptaret. predictus do
minus noster papa eidem A. cum omni
bus iuribus et pertinentiis suis unuer
sis conferre et de ea sibi provideri. ac ip
sum ad eandem in ipsiusque ac iurium p
tinentiarumque possessionem eiusdem vel
quasi inuestiri et induci. inductumque meri
et defendi voluit et mandavit. Item quod
idem dominus noster papa ad collatio
nem provisionem et inuestituram et ali
as predictae gratie collate debitae et esse
ctuale executionem faciendum. certum
vel certos executores deputavit. Item
quod memoratus A. gratiam predictam sibi
ut premissis faciam ratam habens et
gratam. super eum litteras in forma co
sueae extrahi et processus per executores
fieri procuravit. Item quod de premissis
omnibus et singulis fuit et est publica vox
et fama. Item ponit et probare intendit
quod Anno domini. M. cccc. lxxv. die
tali. mensis talis. et ante. Quidam

A. fuit canonicus et predictae ecclesie beate
marie. certos prebendatos et ceteros cano
nicatos et prebendam in eadem ecclesia ha
buit et possedit. Item quod idem A. cano
nicus anno et mense predictis. die tali
diem suum extra romanam curiam clausit
extremum. Quod per ipsius obitum ca
nonicatus et prebenda predicti. quos in
prefata ecclesia obtinebat vacare incepe
runt et vacaverunt et vacare communiter
reputabantur palam et manifeste. Item
quod predictus A. vel talis eius procura
tor predictos canonicatos et prebendam
sic vacantes tanquam gratie predictae vigo
re sibi et nulli alteri de iure debitos. die
tali mense tali predictis. cum protestati
one consueta acceptavit. Item quod per ta
lem predictae gratie executorem A. pro
dictis canonicatum et prebendam sibi con
ferri. de eisdem provideri. Ac se in ipso
rum iurium et pertinentiarum. in eorum
dem possessionem seu quasi inuestiri ob
tinuit die tali. Item quod de premissis om
nibus et singulis fuit et est publica vox et
fama. Item ponit quod A. predictus tem
pore gratie sibi factae. ac collationis. provi
sionis et inuestiture predictarum fuit et
est clericus vel sacerdos et in communione
fidelium de legitimo matrimonio pro
creatus. Et alias abilis et idoneus ad
ecclesiasticum beneficium maxime cano
nicatum et prebendam supradictos ob
tinendum. Item quod B. adversarius a
dictus ad predictos canonicatum et
prebendam post predictum quodam B. mor
te se intrusit seu intrudi fecit et procura
vit. Ipsosque canonicatum et prebendam
detinuit et occupavit. Dominum et occupat
fructus redditus et proventus ex eisdem
provenientes. percipit percepit et ibur
savit et imbutavit. ac prefatum impedit
et impediuit. fecitque et facit per intrusi
onem. occupationem et alia predicta quod

minus gratia collatio puiſio ⁊ inueſti-
tura ⁊ alia premiſſa ſuum debitum ſor-
tiri poterint ⁊ ſortiant effectum. Et pre-
dictus. a. poſſeſſionem ſeu quaſi poſſeſ-
ſionem canonicatus ⁊ prebende predi-
ctorum aſſequi poſſet libere ⁊ habere.
Dat inſuper libellum pro parte ſua ob-
latum. ac producta ⁊ producenda i hac
cauſa in quantum faciunt pro parte ſua
poſitiones ⁊ articulos ⁊ c. ac etiam
denotatum ſignis ⁊ ſigillis. Saluo iu-
re addendi. corrigendi. ſupplendi. decla-
randi ⁊ c. vt eſt moris ⁊ ſtili.

Quando benefici

um eſt de iure patronatus tunc ex libello
ſeu petitione formant poſitiones ⁊ arti-
culi in hunc modum. **P**ositiones ⁊ arti-
culos vt ſupra in alijs. **I**n primis po-
nit ⁊ probare intendit qd in oppido erfor-
deſi. maguntineſi. dioceſ. a. x. xx. xxx. xl.
annis citra vel ultra. ⁊ a tempore ⁊ per
tempus d cuius contrario ſeu initio nō
eſt in memoria hominū. fuit ⁊ eſt certa
eccleſia parochialis appellata cōmūiter
ſancti pauli erfordeſi. **Q**uod in eadem
eccleſia fuerunt ⁊ ſunt certe vicarie ppe-
tue a ſecularib⁹ clericis ſolite gubernari
Item qd inter alias vicarias perpetuas
in eadem eccleſia exiſtentes. fuit a tpe ⁊
per tempus de quo ſupra. ⁊ eſt certa vi-
caria ad altare ſancti talis palam ⁊ no-
torie. **I**tem qd vicaria huiusmodi ppe-
tua per talem laicum inſtaurata eſt ⁊ fun-
data. ac de bonis ſuis dotata. ⁊ per loci
dioceſanū confirmata. **I**tem qd ius pa-
tronatus vicarie eiſdem eidem inſtau-
ratori ⁊ ſuis heredibus ſeruati⁹ exiſtit
ac pertinuit ⁊ pertinet ad eoſdem. **I**te
qd de premiſſis omnibus ⁊ ſingulis fu-
it ⁊ eſt publicator atq; fama. **I**tem po-
nit qd predictus. **R.** fuit prefat quōdāz

inſtauratoriſ filius legitiſmus ⁊ natu-
ralis. eidemq; patri ſuo in bonis p eum
relictis. ⁊ maxime in iure patronat⁹ pre-
dicte vicarie inſolidum heres ſucceſſit
ac hereditas paterna cuꝝ iure pdicto fu-
it ⁊ eſt ad eum tanq; verum heredem ⁊
proximū deuoluta. **I**tem qd idem. **R.**
filius ⁊ heres quondam. **D.** predicte vi-
carie vicarium ad eandem vicariā tunc
certo modo vacantem vobis dñio. offi-
ciali preſentauit. qd eadem preſenta-
tio per vos admiſſa fuit. ⁊ idem quon-
dam preſentatus ad preſentationē ean-
dem ad predictam vicariam inſtitutus
eam tenuit ⁊ pacifice poſſedit. **I**tem qd
predictus. **R.** fuit ⁊ eſt in iure patrona-
tus memorate vicarie poſſeſſor vel qſi.
Item de premiſſis omnibus ⁊ ſingulis
Item qd de anno domini tali. die tali.
menſe tali bone memorie. **D.** predictus
vicarius vt premitit⁹ vicarie pdicte no-
uiſſim⁹ fuit vniuerſe carnis viā igreſſ⁹.
Item qd per eiſdem quondam. **D.** no-
uiſſimi ſepedicte vicarie rectoris moriē
ipſa vacare incepit vicaria. vacauitq;
vacare reputata fuit palam ⁊ notorie.
Item qd. **R.** predictus ipſi⁹ vicarie pa-
tronus. ⁊ iure patronatus eiſdem poſ-
ſeſſor. prefatū. **R.** ad eandem vicariā
ſic vacantem die tali menſe tali. āno ſu-
pradicto. vobis domino officiali p cer-
tas litteras ſuas ipſi⁹ ſigillo ſigillatas
preſentauit. **I**tem qd tempore preſenta-
tionis huiusmodi idem. **R.** preſentat⁹
fuit. put eſt in etate legitima ⁊ in iuri-
bus ordinibus. ⁊ in cōmunionē fidei
lium aliaſq; habilis ⁊ idoneus ad bene-
ficiū huiusmodi obtinendum. **I**tem
qd. **b.** aduerſarius memoratus preteritū
eiſdem preſentationis p non patronū
nec iuris patronatus poſſeſſorem de ipſo
predicto. a. ⁊ preſentatione d eo vt pre-
ſentat. per verum patronum facte oppo-

fuit de facto. et oppōit impedit et impediuit. ac fecit et facit. Quo minus eadē presentatio per vos admissa fuit et est p*ro* institutionem et inuestituram ac alia suum debitū sortita atq*ue* sortiat*ur* effectū. Item q*uo*d de premissis et c*eteris*. dat etiam libellum seu petitionem. salvo iure corrigendi et c*eteris*. Et si presentatus est a patre non: sed nō est in possessione presentandi. vel si forte est possessor iure patronatus bona fide. licet in veritate non sit patronus. p*ro* hoc forment*ur* articuli ut dictū ē circa libellum in hac materia.

In causa matrimoniali sic potest cōcipi libellus.

Coram vobis honorabili viro d*omi*n*o* p*re*posito vel officia. p*ro*ponit p*ro*curator nomine p*ro*curatorio A. aduersus. B. puellam. et quēcūq*ue* alium p*ro* ipsa. b. legitime in iudicio interuenientem. et dicit in iure conquerēdo q*uo*d licet inter. a. et b. predictos matrimonium legitime sit contractum per mutuum et simultaneū vtriusq*ue* consensum verbis de presenti ad hoc ap*er*tis v*er*bo citroq*ue* interminat*ur* v*er*boq*ue* dicēte ego recipio te in meā et ego te in meū. Nec te dimittam p*ro* meliori vel deteriori. subaratione etiam mutua subsequēta. vel arris dātis hinc inde et receptis. tamen. b. predicta matrimonii huiusmodi per corporalem copulam consummare predicto. a. tanq*uam* marito suo adherere. et cum vxorali affectione pertractare recusat in piculū anime sue. Quare agit et petit p*ro*curator predictus quo supra nomine per vos p*ro*nunciari decerni et declarari sententialit*er* et diffinitive matrimonii inter. a. et b. supradictos fuisse et esse contractum. dictamq*ue* b. eidem. a. in vxorem adiudicandā. et ad

matrimonium de quo agitur. et ipsius p*ro*summatiō*is* faciendum ac ut sibi tanq*uam* marito adherere. Et eum itaq*ue* in lecto q*uo*d extra cōiugali affectione pertractet. condemnandum et compellendum fore. ad iudicand*um* et cōdemnari compelli iusticia mediante. Nec petit vna cum expensis litis. Item potest etiam matrimonium contrahi per alia verba. de quo in. ca. ex l*it*is. et in. c. si inter. de sp*o*. Et sic formet*ur* libellus s*ecundu*m q*uo*d se habebit fact*us*. Si v*er*o matrimonium iam est corporali copula p*ro*summatum. et aliq*u*odiu ipsi coniuges cohabitauerunt. Sed tandem alter eor*um* ab alio se diuerit et eum dimittit. tunc dimissus potest agere p*er*itorio et p*ro* possessio*is*. sed cautius est agere p*ro* possessio*is*. oportet tamen testimonio*rum* p*er*tentē p*ro*bare coniugium et copulam. quia ista possessio non habet sine iure. ut in. c. ex transmissa. de testi. sp*o*. Et tunc formet*ur* sic libellus. Coram vobis honorabili viro archidiacono vel off*ici*o. et c*eteris*. p*ro*ponit p*ro*curator nomine p*ro*curatorio. a. viri conquerendo in iure aduersus. b. mulierē. Et dicit q*uo*d licet dudum. b. mulier supra dicta cum p*re*fato. a. cōtraxit matrimonium et traditōe ac carnali copula subsecura. sibi in loco tali per plures ānos vel menses cohabitauit tanq*uam* vxor. et in omnib*us* affectione vxorali p*er*tractāto. Tamen de anno tali die mēse tali. ipsa b. nescit*ur* quo sp*iritu* deducta. a p*re*dicto. a. se diuerit sine iudicio ecclesie. et eundem dimittit p*ro*p*ri*a temeritate. euz possessione vel quasi ipsius et iure cōiugalis in ea desumendo temere et spoliato in anime sue detriment*um*. Agit igit*ur* et petit p*re*dict*us* p*ro*curator no*mi*ne p*ro*curatorio q*uo*d supra. quāto p*ro*cognito quāto sufficit de premissis p*ro*nunciens decernatis et declaratis diuisione dimissiō*is* et spoliatiō*is* p*re*dict*us* fuisse et esse temerarias illicitas

et iniustas temere et illicite et iniuste de facto presumptas. ipsumque. a. ad possessionem seu quasi predictae coniugis sue et iure coniugalibus in ea restituendum et reducendum fore ac reducatis et restitutis. ac ipsa. b. ut ad eundem. a. quem inconsulte dimisit redeat et coniugalia obsequia sibi prestat sicut prius. ad denandam et cogendam esse. ad denens et cogatis per vestram diffinitivam sententiam et censuram ecclesiasticam et alia remedia opportuna. **¶** Dec petit et. Si autem vxor opponeret marito restitutionem petenti exceptionem sanguinitatis in gradu prohibito. **¶** In facienda sit restitutio. notat et habet in. c. litteras. de restit. spo. de ma. etiam libelli in. c. con questione. e. ti. ubi de hoc. **¶** Aliqui autem agunt inter coniuges ad divorcium. et hoc dupliciter. quod quicquid per separationem quam ad vinculum. quicquid quantum ad thorum inter et mutuam servitutem. **¶** In primo cum agitur ad separationem vinculi taliter de facto contractum tunc precipit sic libellus. **¶** Coram vobis et. pponit. procurator nomine. procuratorio a. viri. adversus. b. mulierem. **¶** Et dicit quod licet. a. et. b. predicti sibi invicem attineant et sint in tertio vel quarto gradu sanguinitatis coniuncti. **¶** Et licet predicti. a. et. b. affines existant in primo affinitatis genere. et in primo vel secundo vel tertio gradu. ipsi tamen de facto matrimonium contraxerunt. **¶** Illud etiam carnaliter consummando. **¶** Quare agit et petit predictus procurator nomine. procuratorio quo supra per vos precipit quicquid sufficit de premissis pronunciari decerni et declarari. inter. a. et. b. predictos. consanguinitatis et affinitatis impedimento predicto matrimonium non esse nec subsistere posse. **¶** Ipsosque sicut de facto contraxerunt. de facto divorciandos et separandos fore. et cohabitacione ac mutua servitute ac vinculo facit absolvendos. divorciari separari

et absolvi. variisque predicto. a. licentiam ad vota alia conuolandi sententialem diffinitivam. **¶** Dec petit. vestre ad hoc officium humiliter implorando. **¶** Et idem de alijs impedimentis que habent in iure corrumpere matrimonium. mutatis mutandis. **¶** In secundo vero casu cum agitur ad separationem thori que fit propter adulterium sic concipitur libellus et. **¶** Coram vobis et. pponit. procurator nomine. procuratorio a. mariti. conquerendo in iure contra b. mulierem. eiusdem. a. uxorem. et eam accusando seu denunciando dicit quod predicta. b. vxor post contractum inter ipsam et predictum. a. matrimonium de anno tali die tali. mense tali. cum. c. viro in tali loco. et in camera tali in legem coniugii committendo. et thorum violando adulterium perpetravit. **¶** Seu eadem. c. adhefit publice et adhefit cum eadem adulterando. **¶** Quare petit. procurator predictus quo supra non oie. quatinus precipit quantum sufficit de premissis pronunciari decerni et declarari predictos. a. et. b. coniuges ad instantiam et petitionem ipsius. a. mariti propter predictum adulterium uxoris separandos et divorciandos fore: quo ad thorum et mutuam servitutem. atque separationem per vestram diffinitivam sententiam. **¶** Aliquando addit: atque totum eadem. a. adiudicandum et adiudicetis. ut in capitulo. de dona. inter vi. et vxor. **¶** Istomodo agitur de crimine adulterii civiliter **¶** Et debet in libello exprimi tempus et locus. sed in scriptio non est necessaria. de quo et de materia huiusmodi libelli in. c. me. de procur. viro. et in. c. i. ut lit. non contestata. cum remissis. **¶** Et quando sic agitur de adulterio ad separationem thori: non est causa matrimonialis. quia non agitur de federe matrimonii. sed de crimine adulterii. **¶** Et ideo in processu talis cause ordo iudicialis observari. Ita habet in. ca. i.

ut lit. non contesta. Sicut in simili dixi
de causa beneficii et causa super iurepa
tronatus.

Super libello in causa matrimoniali
quando agitur de coniugio: positiones
et articuli sic formantur.

Positiones et arti

culos ut in precedentibus formis arti
culorum. In primis ponit et probare
intendit. q. de anno dñi. M. cccc. lxxi.
in mense septembri. a. et b. predicti in
domo vel in loco tali. vel in domo tali.
cōueniunt ad inuicem ad matrimoniu
contrahendum. et ibidem de p̄trahēdo
per eos matrimonio simul contract⁹ ha
buerunt. Item q. tandem per tractatus
hmoi ad concordiam venientes. matri
monium per consensum mutuum et si
multaneū ibidem ad inuicē p̄traxerūt.
Item q. per cōsensum tali modo matri
monialem idem. a. et b. verbis de p̄nti
ap̄is vtroq; citroq; intimauerūt. exp̄sse
vtrōq; dicentes: ego te recipio in meā.
et ego te recipio in meum. vel p̄ meliori
vel peiori te dimittere non intendo.

Item q. in signū matrimonij int̄ eosdē
a. et b. ut p̄ferē contracti. ipse. a. eidē
b. sponse sue anulū vnum tradidit. et
ipsa b. eidem. a. sponso suo circulū vñ
argenteū tradidit: que hinc inde sic dat
ta arze nōmie receperunt. Item q. tpe
contractus p̄articulati. a. et b. p̄dicti
puberes et alias ap̄i et idonei fuerūt ad
matrimoniu p̄trahendum palam et not
torie. Item q. de p̄missis omnibus et
singulis fuit et est publica vox et fama.

Possent positiones et articuli p̄ aliū
modum sic formari. In primis ponit et
p̄bare intendit: q. a. et b. predicti die
tali currentis anni vna cū certis p̄sonis

alijs fuerunt in tali loco p̄gregati. Item
q. predictis. a. p̄sa. puelle et mulieri. b.
supplicauit ut cum eo matrimoniu con
traheret: seu ipsum ad maritū recipere
vel ducere dignaretur. promittens eaz
habere in vxorem et nunq̄ dimittere. p̄
meliori seu deteriori. Item q. p̄dicta. b.
in ipsum. a. consentiens. statim dixit q.
cum eo libenter veller p̄trahere. et eum
ducere vel recipere seu habere in maritū.
Item q. idem. a. et b. ibidem ad inuicē
matrimoniu cōtraxerunt. vnus alteruz
mutuo p̄sensu consuetis verbis exp̄ssis
recipiendo dicente. a. se ipsaz. b. recipere
et de cetero habere velle in vxorē. et eaz
nunq̄ meliori vel peiori dimittere. Ac
similiter. b. dicente q. ipsum. a. in suuz
recipet et habere veller eum in maritū.
Cum agitur ad disiungendū p̄t̄ impe
dimētū. positiones et articuli sup libello
sic formentur.

Positiones et arti

culos et c. et ponemus q. vocent̄ seius
et ticia de quoz matrimonio agitur. In
primis ponit et p̄bare intendit q. in tali
loco oppido vel villa. erāt olim et mora
bant quondā martin⁹. et quondā berta
mulier palā et notorie. Item q. idē. m. et
b. fuerūt soror et frat. et se tales nomi
nauerūt gesserūt habuerūt ac tenuerūt
ac ab alijs cōiter teni et notati habiti et
reputati fuerūt. Item q. ex predicto quondā
m. descendit lotari⁹. et fuit fili⁹ natural
eiusdē. qd est palā et notoriuz. Item q.
idē lotari⁹ p̄dicti seyū genuit. ipseq; lo
tari⁹ p̄ fuit eiusdē seyū naturalis. Item q.
ex alio latere de p̄dicta berta mulier re
berga descendit ipsi⁹ berte carnalis filia.
Item q. eadē reberga ticia p̄dictā filiam
suā p̄creauit. Item q. de p̄missis omnib⁹
et singulis fuit et est et c. Item q. seyū et
ticia p̄notati sic existentes p̄ sanguine et

Posiciones

in consanguinitatis gradu ticio cōiuncti
tali tempore inuicem de facto et quāti
in eis fuit matrimoniu contraxerunt et
carnali copula subsecuta: sibi tanq̃ cō
iuges mutuo adheserunt et adhererēt de scō.
In actione iniuriarū qñ agit̃ civiliter
ad interesse concipit̃ sic libellus. Coraz
vobis p̃p̃it pcurator pcuratorio noie
discreti viri tici conquerēdo in iure ad
uersus sempzoniu seu quēcunq̃ alium
pro ipso in iudicio legitime interueniē
tem. Et dicit q̃ licet ticius prefatus fue
rit ab annis discretiōis sue. et sit homo
pacificus et bone fame: stat̃ integre lau
dabilis vite et conuersationis honeste.
de legitimo genit̃ matrimonio. Et vt
talis ac p̃ tali cōmuniter habitus tenet̃
nominatus et reputat̃. Camen d̃ āno
currente vicz. **O**.cccc.lxx. die tali. mē
fis talis. in tali domo vel vico predict̃
sempzonius inelcitur quo spiritū ducet̃
memoratiū ticiū animo sibi iniuriādī
verbis affectit iniuriōsis dicēdo exp̃sse
et nominando ipsum ticiū filium me
reticis vel hereticū seu nequā pessī
mū. vel d̃ eo malum cantauit canticū
seu carmen famosū: seu libellū famo
sū de ipso scripsit videlz in tali forma
et c. quā iniuriā eidem ticio p̃ eundē
sempzoniu illatam: idem ticius reuoca
uit et reuocat ad animū. ac eam pro sua
estimauit ac estimat infesse. ad tot mar
cas vel floē. seu libras dena. malens de
suo tantū perdere si haberet cōmode q̃
tali fauore iniuriā sibi irrogatā tole
rare. Elestra tamen iudiciali taxatione
semper salua. Egit igitur et petit pcurat
or predictus quo supra. quatiñ postq̃
constiterit de premis̃is p̃nūciatis et de
claretis predicta verba per sempzoniu
predictū de predicto ticio seu contra
eum vt prefert̃ dicta et prolata: seu alio
modo p̃sumpta fuisse et esse temeraria.

articuli

illicita et iniuriōsa. temere illicite et ini
uriōse p̃sumpta. et i predicti tici iniu
riam attemptata. ipsumq̃ sempzoniu
p̃pterea eidem ticio ad interesse teneri.
ac eum sibi i predicta marcas seu floē.
seu libraz summa nomine interesse ṽsa
vt p̃mititur: taxandē salua iudiciali
p̃demnandum. Et ad satisfactiōē com
pellendum fore. ac cōdemnetis et com
pellatis per vestram sententiā diffini
tiuam.

**Posiciones et articuli in actiōe bu
iusmodi possunt sic formari.**

Posiciones et arti

culos vt in forma supra. In p̃mis po
nit et p̃bare intendit. q̃ ticius predictus
ab annis discretiōis sue fuit et est hodie
homo pacificus. bone fame. opinionis
illese. vite cōmendabilis et conuersati
onis honeste. Et vt talis ac p̃ tali tenet̃
cōmuniter nominatus et reputatus pa
lam est et notoriū. Item q̃ de āno vel
currente die tali mensis septēbris. sem
pzonius predictus. malo vt credit̃ spi
ritū ductus verbis turpibus et iniurio
sis ticiū predictū affectit. sibiq̃ con
uiciū publice dicens eum meretricis
filium vel hereticū seu nequā pessimū
nominando exp̃sse. et appellando tur
pissimū temere animo sibi iniuriādī:
vel tale de eo cantauit canticū vel car
men tale famosū. vel talem cōscripsit
librum famosū. Item q̃ ticius predictus
iniuriā passus. eandem iniuriā
statim postq̃ eam sibi irrogatā intel
lexit. reuocauit. put reuocat ad animū
et ipsam estimauit et estimat pro suo in
teresse ad tot marcas vel floē. seu libras
dena. talis monete. pro quibus nollet
iniuriā tali modo sustinere. vestra sal
ua iudiciali taxatiōe. Item q̃ p̃dictus

Defensio

semprontus tempore illate iniurie supra dicte fuit tolli capax sane mentis. et alius talis qui potest iniuriam irrogare. **N**ec quod de premissis omnibus et singulis fuit et est publica vox et fama. Et ita habemus libellos et articulos in causis beneficiis: matrimonialibus et iniuriarum.

De defensionibus in istis causis beneficiis: matrimonialibus et iniuriarum.

Nunc de defensionibus reorum in huiusmodi causis videamus. Et primo in causa beneficii alii potest reus concipere in vim pemptoris defensionem illo modo. ut **P**retensa beneficii causa que inter a. ex una parte et b. ex altera parte. vertitur coram vobis domino iudice. procurator nomine procuratorio. b. predicti. proponit et dicit excipiendo. quod beneficium de quo est questio inter partes predictas. a. minime debet. nec ius aliquod habet in eo vel ad illud. maxime ex eo quia gratia preterita per eum impetrata fuit et est surrepticia per veritatem taciturnitatem vel falsi expressionem obrenta. Tacuit enim eam impetrando se beneficii in tali ecclesia obtinere. de quo nullam in huiusmodi gratie impetratione fecit mentionem. vel expressit fructus talis beneficii decem marcarum valorem annuum non excedere. cum tamen valeat xv. marcas annuatim. Vel false expressit se clericum: cum nondum habuerit primam tonsuram. Vel beneficium est post impetrationem gratie assecutus: quod cum beneficio de quo est controuersia de iure tenere non potest per quod gratie huiusmodi preterite renunciauit iuris dispositioni. vel similes potest opponere exceptiones. quando beneficium est de iure patronatus. Et quando agit in preteritis

iniuriarum

potest sic excipi. **P**rocurator procuratorio nomine. b. presentatus. proponit in vim pemptoris. et dicit excipiendo quod presentatus predicti. b. per vos dominum iudicem admittenda est de iure. Et idem b. presentatus ad beneficium: de quo agitur instituendus. quia et si non constet eum esse patronum. et ipsius beneficii in patronatu habere. a quo talis b. est presentatus. fuit tamen in presentationis tempore. et sic est idem presentator in possessione seu quasi ipsius iuris patronatus bona fide. Unde dato etiam quod ex aduerso esset probatus preteritus alii per vos beneficii fore patronum. quod tamen in patronatu non ipse sed presentator presentatus. b. possedit et possidet. unde ipsius possessionis presentatio est preferenda de iure et admittenda. Vel dicit excipiendo. quod cum ipse. b. per paternos numeros plures presentatus existat. et plures patronorum voces habeat. preferendus est tanquam in iure potior et inuestiendus. cum ipse a tribus et alter a duobus tamen sit presentatus.

In causa matrimoniali quando agit de coniungendo: potest reus dicere excipiendo ad libellum.

Ad elidendum intentionem actoris talis in causa quam supra preterito matrimonio prosequitur aduersus talem ream in iudicio coram vobis procurator nomine procuratorio eiusdem ree proponit excipiendo et dicit quod ipsius actoris intentio quo ad vinculum matrimoniale non est legitime prolata seu in aliquo fundata. Et dato quod contractus preteritus sufficienter constaret. quod tamen ipse actor et rea sibi attinent. et sunt consanguinei in tercio vel quarto gradu. vel sunt affines in primo genere affinitatis in tercio vel quarto gradu.

vel inest eis cognatio spiritualis. Cum pater ipsius ree leuauit actorē de sacro baptismo. Unde huiusmodi affinitatis vel consanguinitatis seu spiritualis cognationis impedimēto obstante. in eos matrimonium esse non potest. Quare petit procurator predictus quo supra nomine per vos pronunciari matrimonium inter ipsas partes legitime non contrahi vel tractum subsistere non posse. dictaque ream ab actoris impetitione absoluerdam fore. Et eidem actori silentium est imponendum. ac absolutis et imponatis diffinitue.

Quando agitur ad matrimonium dirimendum propter aliquod legitimum impedimentum. potest reus sic excipere.

Procurator nomi

ne procurator talis ree. proponit in modum exceptionis. ad perimendum intentionem talis mulieris seu uxoris matrimonium minus iuste accusantis. Et dicit. dato quod consanguinitatis vel affinitatis vel spiritualis cognationis impedimentum pro parte ipsius actoris allegatum sufficiens et legitime sit. probatum. matrimonium tamen inter eos contractum. huiusmodi affinitati vel preassignati impedimentum occasione non est dirimendum. cum super tali impedimento pretenso per sedem apostolicam dudum sit dispensatum. et ipsius impedimentum sublatum. ut videtur. Et ideo eo nequaquam obstante inter eos matrimonium legitime potest contrahi. Seu ipse actor et reus in matrimonio contracto licite remanere. Quare petit procurator predictus prefato nomine. quantum pronuntiatis decernatis et declaratis prefate mulieri super accusatione siue denunciatione matrimonij. occasione preallegati preassignati impedimenti. silentium

imponendum fore et imponetis diffinitue. Quando autem agitur ad separationem thori propter adulterium. excipi potest isto modo.

Excipiendo per vim pretempore. propositum procurator nomine procuratorio talis mulieris. per talem maritum suum. de pretenso adulterio accusato ad separationem thori. Et dicit quod et si adulterium preteritum ipsius mulieris esset sufficienter probatum. diuortium tamen pro parte mariti desideratum et petitum non est in ipsos iuges celebrandum. ex eo quod ipse maritus eandem uxorem suam tradidit adulterandam. vel ipsa mulier fuit violenter oppressa. vel ipse maritus post adulterium ab ea commissum. eam sibi reconciliauit. vel ipsam de tali modo adulterij commissi mime accusare iurauit. Quare petit etc.

In actione iniuriarum. potest reus sic se defendere excipiendo.

Pro parte viri discendi. b. rel. proponit ipsius procurator procuratorio nomine. coram vobis domino iudice. et dicit excipiendo quod pretenso iniuria quam. a. actor. per b. predictum sibi asserit inrogata. probata non est legitime. Nec ipsius actoris intentio fundata per testes vel instrumenta. aut quouis alio modo vel genere probationis. sed dato mime tamen concessio quod de iniuria huiusmodi pretenso constaret. ipsa tamen asserta iniuria. dissimulatione vel lapsu anni dudum est sublata et tacite vel expresse remissa. Nam eo die quo iniuria ipsa illata preterdixit et postquam. b. ipsi. a. iniuriam vel conuicium dixit. id est a. et b. simul comederunt. Quare petit dictus procurator nomine quo supra petit b. reum prefatum a memorato. a. impetitione absolui. et eidem. a. super iniuria pretenso et eius persecutione perpetuum silentium imponi ac eum predicto b. in expensis legitime condempnari. In causis

Appellatio

appellationū libelli formantur fm formas
ipsarū appellationū. **U**n̄ quedā est appel
latō iudicialis. ⁊ est etiā extraiudicialis
Ite iudicialis aliqui imponit an̄ sniam
Aliqñ ab ipsa snia diffinitiva. **S**i ergo
appellat in iudicio ante diffinitivā. pōt
appellatōrius libellus sic formari.

Libellus qñ appellat a grauamine.

Coram vobis ho

norabili viro domino iudice offi. in cā
appellationū ⁊ partium infrascriptarū
a sede apostolica delegatus **U**el coram
vobis dñō offic. curie ep̄alis talis ⁊ c.
vel archiep̄alis pcurator nomine pcura
torio discreti viri n̄cij appellantis aduer
sus sempzonium appellatū. ⁊ quēcūq;
aliū p eo i iudicio legitime interueniēte
pponit ⁊ dicit. qd licet in qōne seu cā q
venit interdictum ⁊ sempzonium pre
dictos de ⁊ super re tali vel debito tali.
coram tali iudice ordinario vel delegato
in iudicio vertebat. p pte n̄cij predicti
ppositum fuerit excipiendo q libello p
tenso per predictū sempzonium sibi oblato
nō erat r̄ndendū sibi ex tali cā rei. vel q
positiōi tali que imp̄nens erat nō eēt
r̄ndendū. vel licet p parte ipsius n̄cij ptra
sempzonium predictū tunc actorē. fuerit
opposita exceptio excōicatiōis ⁊ pbata
qua obstante idem actor vlt̄erius super
psecutione cāe p̄tense non erat audiēd⁹
sed ab agendo fuit repellendus. **I**dem
tamen iudex exceptionē huiusmodi ad
mittere denegauit. vel eam non esse ad
mittendam interloquendo p̄nunciauit
perperam ⁊ iniuste vel eam tacite repel
lendo in cā eadem ad talem vlt̄alē actū
eidem exceptioni sue p̄trarium p̄cessit.
Unde predictus n̄cij se per b̄ grauat⁹
sentiens a denegatione admissiōe b̄mōi

a grauamine

vel a repulsiōe ⁊ non admissiōe pre
dictae exceptiōis sue. vel a predicta snia
interlocutoria iudicis tanq̄ iniqua ⁊ in
iusta. ad sedem apostolicam. vel ad dñm
ep̄m vel archiep̄m predictū ⁊ ei⁹ curiaz
in scriptis appellauit. ista. x. dies. ac sup
appellatione b̄mōi ap̄los tēpe congruo
petijt ⁊ recepit. b̄mōi appellatōis cāz
per sanctissimū in x̄po patrē ac dñm n̄m
dñm fixtū papā modernū. vobis obui
nuit delegare. ⁊ hoc qñ est delegatus.
Quare pcurator p̄dict⁹ quo supra nōte
petijt per vos p̄nunciari decemi ⁊ decla
rari. predictū iudicē male perperā ⁊ iniu
ste p̄cessisse. vel per eum male ⁊ inique
interlocutū seu p̄nunctatū fuisse. dictū
quoq; ticiū bene atq; legitime ab eo
appellasse. seu per dictū ticiū ab eadez
interlocutoria p̄tensa b̄i ⁊ legitime ap
pellatū fore. ipsumq; p̄cessum seu in
locutoriaz p̄tensam iudicis prioris
cassandam ⁊ reuocandam esse. ⁊ reuo
cari ⁊ cassari. **S**ententiasq; excōicatiōis
post appellatōnem p̄dictam per eundē
in dictū ticiū de facto lat. **E**t quicquid
post appellatōnem eandē. per eundē
iudicem vel partem aduersarij in b̄mōi
negocio in aliam partem. vel ipsius ap
pellantis p̄iudicium fuerit attēptat⁹
per modū innouati seu attēptati reuo
cari ac cassari. irritū ⁊ nullum p̄nunciari.
Et predictū sempzonium eidem ticio in
expensis litis legitime p̄demnari. **H**ec
petit p̄iunctim ⁊ diuisim. **S**aluo iure
corrigendi vt est moris.

**Libellus in causa appellatōis inter
posite a diffinitiva sic formatur.**

Coram vobis ⁊ c. vt supra. p̄ponit
pcurator nōte pcuratorio ticij appellan
tis aduers⁹ sempzonium appellatū. ⁊ aliū
quēcūq; p eo in iudicio legitime inter
uenientem. **E**t dicit qd nuper in causa
que inter ticiū ⁊ leyū predictos. de ⁊

super re tali vel debito tali vel eius occasione credebatur in iudicio coram tali iudice preposito a chidyacono vel officiali. Item index predicto Ticio non vocato de meritis cause sufficienter non cognito iure et iudiciario ordine pretermisso et ex abrupto et precipitanter sententiam. si sententie nomen habere metemur pro Sempromio predicto. et contra eundem Ticiu talit diffinitiuam Ipsumq Ticiu eidem Sempromio adpena. et nihilominus in lit. expensis condemnando Vel eundem Sempromium ab ipius impetitione absoluen-do Et eadem Ticio super penis per euz imponendo silentium perperam et iniuste. Et quia pro parte eiusdem Ticij a sententia pretena huiusmodi tanquaz iniqua et iniusta fuit in scriptis appellatum infra decem dies. vel incontinenti post qz ipsa sententia nuncupata lata fuerat Priusqz index ipse proferens ad alia se diuerteret. viua voce apud acta ad sedem apostolicam. vel ad predictum dominum episcopum et eius curiam appellatum. ac apostoli congruo modo petiti et recepti. Et huiusmodi cause cognitio et decisio per sedem predictam vobis de mandata. Si est delegamus Idcirco procurator predictus nomine quo supra petitis: quatinus pronuncietis decernatis et declaretis sententiam predictam fuisse et esse iniquam et iniustam perperam ini- que et iniuste latam. Ipsamqz cassandam infirmandam irritandam et retractandam et reuocandam fore cassari infirmari retractari et reuocari debere. Atqz cassendis infirmendis retractendis et irritendis et c. p- dictamqz Sempromium Ticio supra dicto ad pena condemnandum et ad traditionem restitutionem siue spoliationem siue solutionem condemnandum et compellendum. ac compellens et. ondemne

tis per vestram diffinitiuam sententiam et hoc si appellans fuit actor. Si fuisset reus dicat ipsum Ticiu a predicta Sempromij impetitione absoluen-dum ac absoluant. et eidem Sempromio silentium perpetuum imponendum et imponatis per vestram diffinitiuam sententiam. Alii qui petendo sic concludunt. Peto pronunciarı decerni et declarari sententiam predictam cum omnibus inde et ob ea secutis nullam fore. cassam et irritam ipso iure. Vel si propter defectum probationum vel alias appellauit ipsam tanqz iniustam. cassandam annullandam irritandam et infirmandam fore Et tunc etiam in narratione libelli ponitur quomodo sententia est lata et nulla ex tali causa sic qz ab ea necesse appellare non fuisset tamen ad cautelam tantum et ne ipse contra quem lata fuit eam ratificare intendere. sed vt sibi prouideret saluo nullitatis beneficio. ipse ab ea appellauit. de q in cap. dilecto. de appell. Et ibi Posti enst tradit formam.

Super primo libello appellatorio positiones et articuli possunt sic formari.

Positiones et articulos infra scriptos et contenta ac descripta i eis omnia et singula narratione et dispositiue dat facit exhibet procurator nomine procuratorio Ticij appellantis in causa appellationis: que inter eundez Ticiu ex vna. et Sempromium appellatum parte ex altera vertit coram vobis domino iudice. Quibus omnibus et singulis per sempromium p- dictum petit responderi figillatim sufficienter et clare per iuramentum offerens se negata necessaria probaturum necessaria dumtaxat pbatore. In primis ponit et probare intendit qz nup inter ticiu et

Sempronius predictos de et super fundo agro seu domo tali vel tali obito tot libris denarij talis monete. coram tali iudice suborta et suscitata fuit materia questionis. Vel sic. In primis ponit et probare intendit quod Sempronius predictus prefatum nuncium de et super tali re vel debito tali et eius occasione coram tali iudice in iudicium traxit. Et in causam petendo in libello pretenso quod obtulit eundem Ticius sibi condemnari et compelli ad restitutionem rei predictae. vel debiti solutionem supradicti.

Item quod in causa huiusmodi coram predicto domino iudice fuit pro parte Ticij antedicti propositum excipiendo.

Et in libello preasserto ex causa tali parte ipsius Ticij non erat respondendum. ac petendum hoc per predictum iudicem pronunciari. Et ipsum Ticium a sui instantia iudicij absolui. vel quod positioni tali ipsius Ticij pro eo quia imperitines erat. non fuit respondendum. et c. ut in libello. Item quod iudex predictus huiusmodi exceptionem admittere denegavit. vel eam non esse admittendam per suam interlocutoriam pretenfam quam tulit in scriptis pronunciavit. vel eandem exceptionem tacite repellendo in causa predicta ad ulteriora ad actum tales vel talem prefate exceptioni contrarium processit perperam et inique. Item quod ipse Ticius per hoc se grauatum sentiens ab huiusmodi admissione denegatione seu repulsione et non admissione dicte exceptionis sue vel a predicta pretense interlocutionis iudicis predicti sententia tanquam iniqua et iniusta ad sanctam sedem apostolicam et sanctissimum in christo patrem ac dominum nostrum dominum Paulum papam modernum Vel dominum episcopum vel archiepiscopum et eius curiam in scriptis infra

decem dies appellauit. Item quod in appellatione huiusmodi idem Ticius appellans apostolos a iudice predicto stanter et congruo tempore petijt et recepit. Item quod super appellatione huiusmodi idem Ticius appellans memoratis predictae appellationis sue prosecutioni insistens. huiusmodi appellationis causam infra tempus debitum per dictum dominum nostrum papam obtinuit vobis delegari. Vel sic si ordinarius dicat infra tempus debitum coram vobis introduxit. et alias circa prosecutionem huiusmodi insistit prout istat coram vobis. Item quod de premisis omnibus et singulis fuit et est publica vox et fama. Et licet sic possent formari libelli et articuli in causis appellationum antediffinitiuam. tamen aliqui iudices et presertim in curia romana non faciunt dare libellum et articulos in huiusmodi causis. De quo an debeant dari an non notatur de rescriptis. Raynaldus in glosa ita et super ea. cum remissis. Sed in eis procedunt isto modo. quod primo pars absens citatur ad procedendum et procedi videndum in causa huiusmodi prout de iure debeat procedi. Et si partes in huiusmodi termino compareant producere appellans suam appellationem et alia iura et munimenta fundantia iurisdictionem iudicis appellationem videlicet facienda ad deuolutionem cause. Quibus productis citetur pars vel si est presens datur sibi terminus ad dicendum et excipiendum contra appellationem. et alia producta deinde assignetur terminus ipsis partibus. videlicet appellati ad iustificandum appellationem et impugnandum processum iudicis prioris. Et contra ipsi appellato ad iustificandum processum et appellationem impugnandum. In causa autem appellatis a diffinita

Exceptio

sententia seruatur ordo iuris sicut i principali. Quia ibi articulus appellatio non est separatus a negotio principali. tunc sic formantur positiones et articuli. Positiones et articulos etc. In primis ponit et probare intendit quod primum de anno tali coram tali iudice preposito vel decano vel officii. Inter tunc actorem ex una et sempronium supradictos de et super domo vel fundo tali vel super tali obito et eius occasione parte altera questio fuit et causa in iudicio vertebatur. Item quod predictus iudex in causa huiusmodi taliter qualiter ex abrupto et iure atque iudicario ordine pretermisso procedens causa ad plenum non examinata sententiam diffinitiuam: si ita nuncupari meretur: tunc pro predicto sempronio et contra tunc antedictum. per quam eundem tunc eidem sempronio ad petita condemnauit. vel per quos absoluit eundem sempronium ab impetitione tunc supradicti. Eadem etiam tunc silentium imponendo perpetuum super penitus per eum imponendo perpetam et inique. Item quod ab eadem sententia tanquam iniusta et iniusta perpetam et inique lata fuit pro parte ipsius tunc in scriptis infra decem dies vel incontinenti priusquam iudex ad actus alios se diuerteret et eo ad hoc sedere pro tribunali viua voce apostolica ad sedem apostolicam vel ad dominum episcopum vel archiepiscopum etc. et ipsius curiam appellatam. apostolicis penitus tempore congruo et receptis. Item quod predictus tunc appellans. etc. ut in forma precedentis in alia positione. Item quod de premissis etc. Et si post istam vel appellationem interpositam per iudicem vel aduersarium in negotio aliquid esset attemptatum in preiudicium appellantis etc. De hoc etiam in articulis. Et potest articulus ille sic formari. Item

appellari

ponit quod post sententiam latam vel appellationem interpositam iudex memoratus in negotio huiusmodi in ipsius appellantis preiudicium processit ad tale vel talem actum. vel in ipsum appellantem tunc sententiam excommunicacionis de facto. vel predictis aduersarius appellatus ipsum appellantem domo vel fundo predicto et ipsius possessione spolauit ut supra in alijs formis.

Exceptiones appel

lati contra appellantem. Appellans autem per se sic defendere excipiendo contra appellationem et ipsam impugnando. **¶** **Procurator** procuratorio nomine **Sempronij** appellati excipiendo contra appellationem pretenfam **Tici** appellantis. et eandem appellationem impugnando proponit. et dicit quod ipsa pretenfa ipsius **Tici** appellatio nulla est et cassa pro eo quod non est interposita infra decem dies. vel interposita est per eum: qui mandatum non habuit appellandi vel licet ab interlocutoria vel grauamine vel etiam a diffinitiva ex intervallo sit appellatum. Non tamen in scriptis. sed verbo tantum. vel quia licet fuerit interposita appellatio apostoli tamen infra tempus congruum penitus non fuerunt nec recepti. vel ipsa appellatio iusto cessante impedimento infra terminum talem a iudice statutum vel infra annum non est per appellantem prosecuta. unde iurisdictione et dispositione deserta est appellatio derelicta et dimissa. et causa ipsa coram priore iudice tractanda et finienda. vel sententia diffinitiva executioni debite demandanda. Vel licet sit appellatum ipsa tamen appellatio ex falsa et frustratoria causa est omissa et male ac iniuste interposita. Et per priorem iudicem bene et

iuste processum ex tali vel tali causa.
Quare petit procurator predictus noi
 ne quo supra quatinus pronuncietis d
 cernatis et declaretis predictam appella
 tionem pretensam ex causis premissis fu
 isse et esse irritam nullam et inanem vel
 desertam derelictam et dimissam. vel p
 dictum ticium male et frivole appellatum
Et per iudices a quo bene et legitime p
 cessum vel iuste pronunciatum et inter
 locutum. Ipsaq; asserta appellatione
 non obstante predicti iudicem priorum
 sua posse et debere iurisdictione. vti et proce
 dere in principali. vel sententiam predic
 tam fuisse et esse executioni demandan
 dam. et ipsum appellantem eidem appel
 lato in expensis legitimis condemnan
 dum atq; condemnatis iusticia exigen.
Salvo iure corrigendi addendi mutan
 di diminuendi vt est moris. Et sic totum
 finit.

Incipit tractatus presumptionum.

Presumitur
 contractis simulatis si
 ne aliqua probatioe his
 casibus. **P**rimus inter patrem et filium
 ff. de proba. l. qui testamentum. **S**ecun
 dus inter maritum et uxorem. ff. de do
 na. inter virum et uxorem. l. ticium. et eode
 m. l. quintus mucius. et l. si sponsum
 §. **C**erta. et l. tertia. §. primo. ff. de con
 traben. emp. et venditio. **T**ercius est d
 auct. pran. l. v. §. sine domino. **A**lij et col
 liguntur in l. per diversas. C. de mada.
 et l. ab anastasio que loquuntur de cessi

one fraudulosa. **E**t quod dictum est i vxi
 ore potest etiam dici de yconomo et hoc
 ex littera quam habemus. C. de episco
 pis et clericis. aut. legitimam vbi dici
 tur in glo. et in tex. qd ea que constat epi
 scopum acquisivisse ante episcopatum
 et que in iure successionis vsq; ad quar
 tum gradum habuit qd de illis dispone
 re potest. de alijs acquisitis ipsius epi
 scopatus non. sed remanent ecclesie **E**t
 dicit glosa ad quartum gradum quia vl
 tra presumitur qd affectione ecclesie et si
 affectione cognationis vel agnationis
 acquisivisset. hoc idem est in alijs cleri
 cis. **I**dem est in admistratore: quo d in
 yconomo eadem ratione. quia quilibz
 procurator tutorum. aut alius negocia
 tor seu negocium gerens alterius. si ac
 quirat presumitur de bonis quas in ma
 nibus habuit acquisivisse nisi contrarium
 doceatur. **V**ide etiam in capitulo in qui
 rendum. de pecu. cleri. in textu et glo. qd
 etiam res emptas per prelatum poterit
 vindicare sibi licet sue sunt si prelatum
 emit etiam eas etiam non nomine eccle
 sie. quia de bonis et pecunijs ecclesie pre
 sumuntur empte. vide etiam glo. in dfe
 sionis facultas. C. de iure fisci. li. de cio.
 qd delegans etiam non visis allegacionibz
 delegati ad aliquam provinciam regen
 dam deputati possunt tollere ea que dele
 gans superlucratum est ultra debitum
 vt ibidem.

Presumitur ignorantia nisi probe
 tur scientia. ff. de proba. l. verus. C. de
 episcopi audien. l. si legibus. C. qui mi
 litare non possunt. l. super bis. et ad ter
 cilia. l. ac si.

Presumitur aliquem habere bonam
 famam. C. qui militare non possunt. l. su
 per seruum. C. de prescrip. viginti quin
 q; annorum. l. super longi.

Presumitur aliquis vivere nisi pro